

A
CZIKÁDORI APÁTSÁG
TÖRTÉNETE.

IRTA

BÉKEFI REMIG DR.

CZISZTERCZI RENDŰ ÁLDOZÓPAP ÉS EGYETEMI MAGÁNTANÁR.

PÉCSETT. 1894.

ELŐSZÓ.

A magyarországi ciszterci rend alig egy éve tette le a hazai tudomány oltárára »a zirczi, pilisi, pásztói és szentgotthárdi ciszterci apátságok« történetének második kötetét. Tudatát már ekkor azon fölemelő meggyőződés töltötte be, hogy a »Millenium«-on apátságai egyikének, a *pilisinek*, teljesen megkészült történetével jelenhet meg. De bármily bensőleg csüng is az egyesített négyes *élő* apátság történetének folytatásán, — kegyeletes érzülete s hazafias törekvése a *kihalt rendi apátságok* történetének megírására is ösztönzi. Ezen felfogás hozta létre e művet, mely, midőn az új vállalatot megnyitja, a ciszterci apátságoknak teljesen kész történetét egygyel gyarapítja, — s kézzel foghatólag bizonyítja azon magasztos érzelmeket, melyek lelkünket az ősokhöz s a haza multjához csatolják.

Évtizedet fölöző munka s harminczhét levéltár átbúvárlása képezi rendtörténeti működésem alapját.

Jelen művem két részre oszlik. Az első rész »A *czikádori apátság történeté*«-t, a második meg a kiadatlan »*okleveleket*«-et tartalmazza.

Az első rész négy fejezetre oszlik: »A *czikádori apátság* megalapítása és színhelye«; »A *czikádori apátság* élete«; »A *czikádori apátok* pápai megbizatásai«; »A *czikádori apátság* birtokai és jövődelmei«.

A rendszer, feldolgozás, szellem és nyelvezet ugyanaz, mint a »*Pilisi apátság történeté*«-nek két kötetében. Saját meggyőződésemeken kívül, műveim tisztelt bírálóinak és ismertetőinek helyeslő nyilatkozata bátorított, hogy eddigi utamon haladjak.

A mű tárgya és történetírásunk fejlett érzéke adott helyet a szöveg közé nyomott képeknek.

A »név- és tárgymutató« elengedhetetlen része a tudomány szolgálatába szegődő munkának.

A hazai ciszterczi rend és a magyar tudományosság nevében fejezem ki köszönetemet *Vajda Ödön* zirczi, pilisi, pásztói és szentgotthárdi apát úr Ő Nagyságának, hogy, a czimébe fölvetett négyes apátságon kívül, a *nem élő* hazai ciszterczi apátságok történetének kiadását is elhatározta s ezen műnek költségeit fődözte. Nemes tetteben Rendjének szelleme testesül meg, mely a hazai művelődés terén minden töle telő áldozatra kész.

Benső meggyőződés viszi tollam alá a meleg köszönetet művem két első kötetének t. bírálói és ismertetői s mindazok iránt, kik, előszóval vagy írásban, elismerésekkel és jó akaratú figyelemztetésekkel jövő munkálkodásom sikerét fokozni sziveskedtek.

Őszinte köszönettel adózom: *Mélt. Fraknói Vilmos*, *mélt. Kardos Kálmán*, *mélt. Knauz Nándor*, *mélt. Perczel Dezső*, *nagys. Czobor Béla*, *nagys. Fejérpataky László*, *nagys. Pauler Gyula*, *nagys. Szilágyi Sándor*, *nagys. Wurster József*, *tek. Csánki Dezső*, *tek. Mátyás Flórián*, *tek. Tagányi Károly*, *főt. Gsell Benedek*, *főt. Janauschek Lipót*, *főt. Pozsgay József*, *főt. Szekeres Ferencz*, *főt. Teppert József*, *főt. Wosinszky Mór*, *főt. Inczédy Dénes*, *főt. Piszter Imre*, *főt. Pecsner Emil*, *főt. Mihályfi Ákos*, *főt. Légár Hugó* és t. *Balázs Ádám* urnak, — az egyetemi könyvtár, az országos levéltár és a Nemzeti Muzeum *tek. tisztviselőinek*, s mindazoknak, kik tanulmányaim közben sziveségökkel megtiszteltek.

Különösen is fogadják hálás köszönetemet: *tek. Schlauch Imre* és *tek. Flacsik János* architektus urak a művemben látható képek megrajzolásaért; *mélt. Nagy Imre* úr több becses adataért; s főleg *nagys. Kammerer Ernő* úr azon kiváló szivességeért, hogy gyűjteményének rendelkezésemre nem álló részleteit, s így főleg a »Himfy« adatokat velem közölni méltóztatott.

Ezzel kibocsátom művemet a tudomány szolgálatára. *Legyen ez is bár porszemnyi, de pozitív bizonyítéka azon lelkes munkának, melylyel a ciszterczi rend e hazában a művelődést szolgálja!*

Irtam Budapesten, 1894-ben, január hó 25-én.

BÉKEFI REMIG DR.

I. RÉSZ.

A CZIKÁDORI APÁTSÁG TÖRTÉNETE.

I. FEJEZET.

A CZIKÁDORI APÁTSÁG MEGALAPÍTÁSA ÉS SZINHELYE.

A ciszterczi rend keletkezése és elterjedése. Freisingi Ottó származása és tanulmányai. Belépése a ciszterczi rendbe. Befolyása a ciszterczi rend terjedésére. Heiligen-Kreuz alapítása. A legelső ciszterczi apátság megalapítása Czikádoron. Vélemények a czikádori apátság színhelyére nézve. A széplaki rom földrajzi fekvése. A közvélemény és egyes tudósok Czikádort Czikó mellett keresik. Ásatás a Czikó melletti romoknál. A kiásott alapfalak és a talált műrészletek kizárják, hogy a czikádori apátság Czikó mellett volt. Az egyes monumentalis templomkövek ismertetése. A czikói romok a régi Széplak maradványai. Széplak sorsa. Bizonyítékok, hogy a czikádori apátság Báltaszéknél, sőt benn Báltaszéken volt.

A ciszterczi rend 1098-ban jött létre Burgundban. Mint a Benedekrend hatszázados törzsének fiatal hajtása, az ifjuság pezsgő életerejével ver gyökeret Európa földjében. Belső szervezetének épsége és fiainak nagylelkűsége tartós életet s gyors fejlődést biztosít számára. Cistercium, az ős anyakolostor, gyors egymásutánban új rajokat bocsát ki kebeléből. Firmitas (La Ferté), Pontiniacum (Pontigny), Clara-Vallis (Clairvaux) és Morimundus (Morimond) egy-egy ágai a hatalmas törzsnek, melyet Róbert apát Cistercium (Citeaux) földjébe ültetett.

Szent Bernát egyénisége és tekintélye Európaszerte hirt és nevet szerez a fiatal rendnek. A férfiú, a ki tollával az egyház elleneit győzi le, mély értelmű politikájával a császár versenytársait némítja el, lelkesítő szónoklatával meg Európát indítja keresztes hadjáratra, — saját szűkkörű szellemi családját európai magaslatra emeli.

Hirtelen, meglepő gyorsasággal keletkeznek a ciszterczi kolostorok Európa országaiban. Nem telik el fél század, — s már

hazánkban is itthonra találunk a ciszterciek. Szent Bernát még életben volt, midőn a nyugati civilizációnak Cisterciumban meggyökerezett törzse Kelet-Európa földjén, hazánkban is kihajtott.

Az első ciszterczi telep hozzánk, a mai Magyarországra, Ausztriából érkezett.

III. vagy Szent Lipót, Ausztria határőrgrófja, 1106-ban feleségül vette Ágnest, IV. Henrik császár leányát és Sváb Frigyes özvegyét.

Ezen házasságból tizenhatsz gyermek születik. Közöttök az ötödik gyermek: Ottó. Születésének éve nem biztos, — de 1111 előtt még nem volt a világon.¹

Apja már fiatal korában biztosítja számára a klosterneuburgi prépostság jövődelmeit. Saját hajlamait és atyja óhaját követi, midőn tanulmányai végzése céljából Párisba utazik. Egyizben hazajő s régi prépostsága számára drága ereklyét hoz magával. Kevés vártatra azonban ismét fölkeresi Párist, — lelke sóvárog a szellemi munka után.²

Tanulmányai befejeztével haza indul. Utja véletlenül Morimond felé vitte. Tizenöt társával meghál a ciszterciek apátságában. A szép rend, a szigorú fegyelem és a jámbor életmód megragadja lelkét. Esmélkedik, mérlegel, — és nyomban határoz. Szíve vonzotta, lelke sugalmazta, — meghajolt tehát. Belép tizenhatod-magával a morimondi szerzetes testületbe.

A ciszterciek sokat nyertek benne. Tudományos készsége s előkelő származása céljaik elérésére ajánlatos tényezőnek ígérkezett. A remény nem is csalt.

Atyjának ajánlgatja a ciszterczi rend átültetését Ausztria területére. A jámbor lelkületű Babenbergeri Lipót, kit az egyház szentjei közé is fölvelt, 1136-ban³ adja ki az alapítólevelet. Ebben kijelenti, hogy a Morimondból érkező ciszterciek számára Sattelbachban, melynek ezentúl Heiligen-Kreuz a neve, apátságot alapított.

Ottó, kit a közérdek már 1137-ben a freisingi püspöki székbe szólított, s kit e pillanattól kezdve Freisingi Ottó név alatt ismerünk, ezentúl sem szünt meg jóakarásával és befolyásával támogatni volt testvéreit.⁴

¹ Pertz: Monumenta Germaniae Historica. Scriptor. Tom. XX. p. 85.

² Kohl: Der Chronik des Bischofs Otto von Freising S. II.

³ Xenia Bernardina. Pars III. Beiträge zur Geschichte der Cist. Stifte. S. 54.

⁴ Pertz: Monumenta Germaniae Historica. Script. T. XX. p. 87.

Az új kolostor Heiligen-Kreuzban gyorsan benépesült. Rövid idő alatt oly nagyra rugott a létszám, hogy még a nagyon vékony ellátás is alig futotta a jövődelemből. Gottschalk, a kolostor első apátja, örömmel vette tehát a hirt, hogy II. Béla magyar király Heiligen-Kreuzból szívesen telepítene országába egy rajt. Értesül a tervről Ausztria ura, IV. Lipót is.

Ő, testvére révén, meg most már tapasztalásból is jól ismerte a cisztercieket. Láta, hogy a földművelés, ipar és a szellemi élet mily hasznos munkásokra talált bennök. Elhatározta tehát, hogy megakadályozza a munkaerő megkevesbítését. S hogy a megélhetés nehézsége ne legyen ok a kitelepítésre, Trumau jószággal gyarapítja atyja adományát.¹

Lipót egyelőre czélt ért. Pár év múlva azonban mégis megvalósul a régi terv. Magyarország megnyitja határait a ciszterciek előtt. A legelső telepesek Heiligen-Kreuzból indulnak meg magyarországi új otthonuk szervezésére. Ők rakják le tehát a legelső ciszterczi apátság alapjait a mai Magyarországon. S ezen apátság a *czikádori*.

A földrajz a történelem elsőrangú segédtudománya. Nála nélkül ez, vak ember módjára, csak tapogatózik. A történettudomány ma már igazi értéke szerint méltatja is a földrajzi szempontokat. Joggal várja meg a monografustól, hogy lábát biztosan vesse meg a földön, mert csak így kalauzsolhat másokat helyes irányban. Rám is tehát szigorú kötelességül várokozik a czikádori apátság földrajzi viszonyainak rajzolása, vagyis az apátság egykori színhelyének meghatározása. Helyzetem nem könnyebb, — ha nem nehezebb — mint a pilisi apátságnál volt. S mivel a kutatás, a személyes utánjárás, a tudomány eszközeinek érvényesítése és a szigorú kritika alkalmazása a pilisi apátság valódi színhelyére vezetett, — biztat a remény, hogy ugyanezen eszközök most sem hagynak cserben. Fölvetem tehát a nyílt kérdést:

Hol volt a ciszterciek czikádori apátsága!

Eddig kétféle vélemény élt a tudós világban. Az egyik szerint, Czikádor a tolnavármegyei Czikó falu közelében, azon helyen volt, a hol egy templom szentélye még ma is áll. A másik meg azt tartja, hogy a czikádori apátságnak Bättaszéknél kellett lennie.

¹ Brunner : Ein Cistercienser-Buch. S. 55.

Lássuk az első nézetet.

Baranyavármegye három hegycsoportja közül a legéjszakibb: a Pécsi-hegység. Cserdi és Helyesfa táján emelkedik ki a síkságból, és kelet-éjszakkeletnek tartva, Hidasdig és Czikóig húzódik. A hegysoroknak itt útját állja a »Völgység«, mely éjszakkeleti irányban a Sárviz csatornára nyílik. Itt tűnnek el a síkságban azon alacsonyabb hegysorok is, melyek a Völgység és a Sárviz folyó között Szekszárdig nyulakodnak előre.

A völgység déli részén, a dombóvár-báttaszéki vasutvonal kelet-nyugati irányban fut keresztül. Dombóvár felől Báttaszéknek haladva, a hidas-bonyhádi és czikói állomások között, jobbkéz felől esik azon magaslat, melyen a szemlélő elé egy templomnak rozdozó szentélye tárul.

A meglevő épületrész már messziről felkölti a figyelmet. A vidék tájképének megkapó pontja, — érdekességével meglep, régiségével hat.

Ez azon rom, melyben a vidék öntudatos közvéleménye és a tudós világ egy része a ciszterciek czikádori apátságát ismerte föl.

A tanult osztály közvéleménye azonban jelen esetben keveset, vagy éppen semmit sem nyom a latban; mert nem a néphiten, a hagyományon, — hanem a nálunk egykor szerföltt divatos etimológián alapszik. A tudákosság ugyanis a szomszédos Czikó falu nevében a Czikádor összevonását, rövidítését látta. Nyomban készen volt tehát a hallgatóg következtetés, hogy a Czikádorból lett Czikó; s így a czikádori apátságnak a mai Czikó falu közelében, vagyis a szóbanforgó romok helyén kellett lennie.

Ezen pongyola felfogást a tudomány is támogatta, midőn Fuxhoffer is a czikádori apátságot látta a Czikó melletti templomrészletben.

Fuxhoffert egy tolnavármegyei tudós barátja — a kit meg nem nevez — vitte lépre. S így ő is a közvélemény áldozata lett. Semmi áron sem ismerte el, hogy Báttaszéken valaha kolostor és apátság volt. Itt — szerinte — a báttai apátok csak laktak.

Czinár a Fuxhofferféle Monasteriologia átdolgozásában már óvatosan jár el. Mindkét véleményt megemlíti egy-két bizonyítékkal, — de egyikhez sem csatlakozik.¹

¹ Czinár: Monasteriologia Tom. II. p. 89—90.

Myskovszky Viktor »A cikádori cistercita templom rommaradványa« című tanulmányában azon nézet mellett kardoskodik, hogy a Czikó melletti romok csakugyan a cikádori apátság maradványai.¹

Rómer Flóris meg »Román- és átmenetkorú építmények hazánk területén« című értekezésében erős hangon meg is rója, hogy »olyan zavart idéztek elé egyházi történetiróink, miszerint a bizonyos Czikó melletti apátságot egészen ignorálják, a székit meg Bátaszékre teszik át, mi mind a kettő semmiképen sem helyeselhető« ..... »s miután a cikádorit a Czikó melletti dombon constatáltuk, azt Bátaszékre áttetni semmi ok nincsen.«²

Ezen tekintélyek, megvallom, kezdetben engem is megnyertek felfogásuknak. A Czikó név a Cikádor ügyes összerántásának tűnt föl s nagyon szépen egybevágott a cziszterczi rend ősianyakolostorának, Cistercium-nak, vagyis Citeaux-nak magyar kiejtésű nevével, — »Szitó«-val.

De a mi meggyőződésszerűleg vont táborukba, az a bizonyíték volt, melyet maga a szentélymaradvány nyújtott. Az apsis egyenes záródása a cziszterczi építkezésnek jellemző vonása. Mivel pedig a szóbanforgó romnál is az apsis egyenesen záródik, mi volt természetesebb, mint hogy lelkemben is a cikádori apátság jelent meg, midőn e romokra gondoltam.

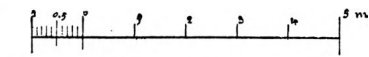
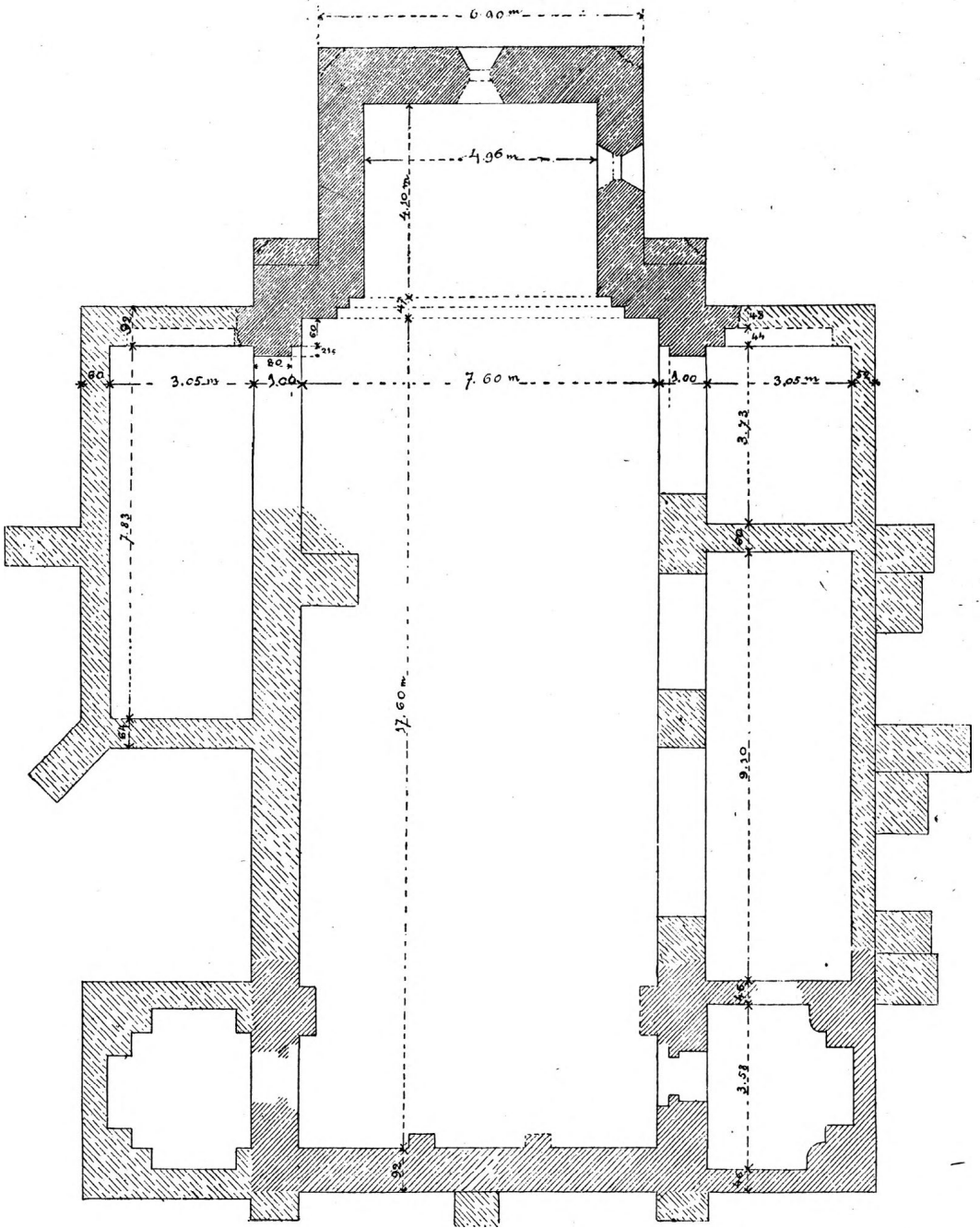
Tanulmányaim közben azonban sajátságos helyzetbe jutottam. Minél jobban belemélyedtem az eredeti kutfők, főleg az okiratok vizsgálatába, annál erősebb lett a gyanúm a Czikó melletti romokra. Végre is arra gondoltam, hogy a romok alapos megvizsgálása a helyszínén döntő adatokat nyújthat. Fogtam tehát magamat s lerándultam Czikóra.

1893. júl. havában tanulmányoztam közvetlen szemlélet útján a romokat. A még fennálló templomrészletek biztos képet nyújtanak ugyan az épület anyagáról, stíljéről és díszítéséről, — de a többi résznek még alapfalai is a föld alatt lappangtak. Elhatároztam tehát, hogy ásatáshoz fogok. Meg is cselekedtem.

A csákány-kapa forgatására a szomszédos Czikó község lakói közül fogadtam föl egy csomót. Napszámba szívesen álltak, —

¹ Archaeologiai Közlemények. IX. köt. (1874). 58. l.

² Arch. Közl. X. köt. (1876.) 10. l.

1. ábra. A széplaki templom alaprajza.

hiszen a filloxera az ő szájukból is kivette a kenyeret; a rájuk várakozó munka természete azonban szeget ütött a fejökbe. Különösnek tűnt föl előttük, hogy ők, kik eddig csak jámbor áhítatuk végzése céljából jártak fel a kegyeletes romokhoz, most egyszerre a pusztítás eszközeivel közeledjenek a szent helyhez.

Megütközésüket fokozta azon tapasztalat, hogy ezen romboló munkára egy papi ember ad nekik alkalmat. De szerencsémre, — a nép találékony esze segített kényes helyzetemen. Azon nézet terjedezett közöttük, hogy egy főrangú hölgynek vagyok a megbízottja, s utasításom az, hogy a régi templom alapfalait a föld mélyéből kiemeljem s javaslatot készítsék, vajjon mennyibe kerülne egy új templomnak a régi falakra építése. Ily gondolatban vigabban ment a munka.

Harmincz ember két nap alatt a templom alapfalait kiástá. Az ásást folyton magam vezettem és irányítottam. Fő törekvésem volt, hogy az alapfalak minden részéről biztos adatokat szerezzek. A falakat mindenütt jó mélyen megszabadítottam a földtől. Ahol az építkezés rendszerével össze nem férő nyomra akadtam, mindaddig ásattam, mig nem a szabálytalanságnak nyomaveszett, vagy ha megmaradt, létezését kétségbevonhatatlan adatok bizonyították.

Már az ásás megkezdése előtt felhívtam a munkások figyelmét, hogy ha bármiféle tárgyra bukkannak, kézbesítsék. Erős volt a hitem, hogy a törmelékek között egyes jellemző épületrészletre akadunk. Embercsonton kívül — szerencsénkre — csakugyan találunk néhány, monumentális építkezésre valló követ.

Mivel az építkezés stíljének megállapításánál az alaprajz döntő bizonyítékot képez, — ismertetésemet ennek bemutatásával kezdem.

A templom alaprajza (I. ábra) műépítkezésre vall. A keletelés rendes, — a bejárat nyugatnak, az apsis keletnek néz. A templomban van egy fő- és két mellék-hajó, — de ezek közül az éjszaki csak félig épült ki. A főhajó hossza 17·60 méter; szélessége 7·60 m. Az éjszaki mellék-hajó 7·83 m. hosszú és 3·05 m. széles. A déli mellék-hajó két részből áll. A szentélyhez közelebb eső fele 3·73 m. hosszú és 3·05 m. széles. Ez volt hihetőleg a sekrestye. A másik nagyobb rész 9·10 m. hosszú és 3·05 m. széles.

Az éjszaki mellék-hajót a főhajótól 1 m. széles fal választja el. A déli mellék-hajó és a főhajó között azonban csak négyszögű

pillérek vannak, melyeket félkörű ívek kötnek össze, — s így a teher ezek segítségével átesik a déli külső falra. Ez ugyan csak 0.52 m. széles, de a kívülről alkalmazott kettős táмок alkalmassá tették a rája nehezedő súly elviselésére. Ezen páros táмок szimmetrikus beosztása mutatja, mily szakértelemmel jártak el, hogy a csak félig kiépült harmadik hajóval kapcsolatos épületi változatok az egész templom egyensúlyát meg ne zavarják.

A főhajó déli részén a pillérek helyei szabatosan megjelölhetők; északi részén, a falból hatalmas pilléralapzat nyomul a főhajóba. Ezen nyugodott hihetőleg a szószek. Az északi, félig kiépült mellékhajó külső fala 0.60 m. széles. Kívülről, a déli mellékhajó beosztásának megfelelőleg, oldaltám és egy, ügyesen alkalmazott saroktám erősíti.

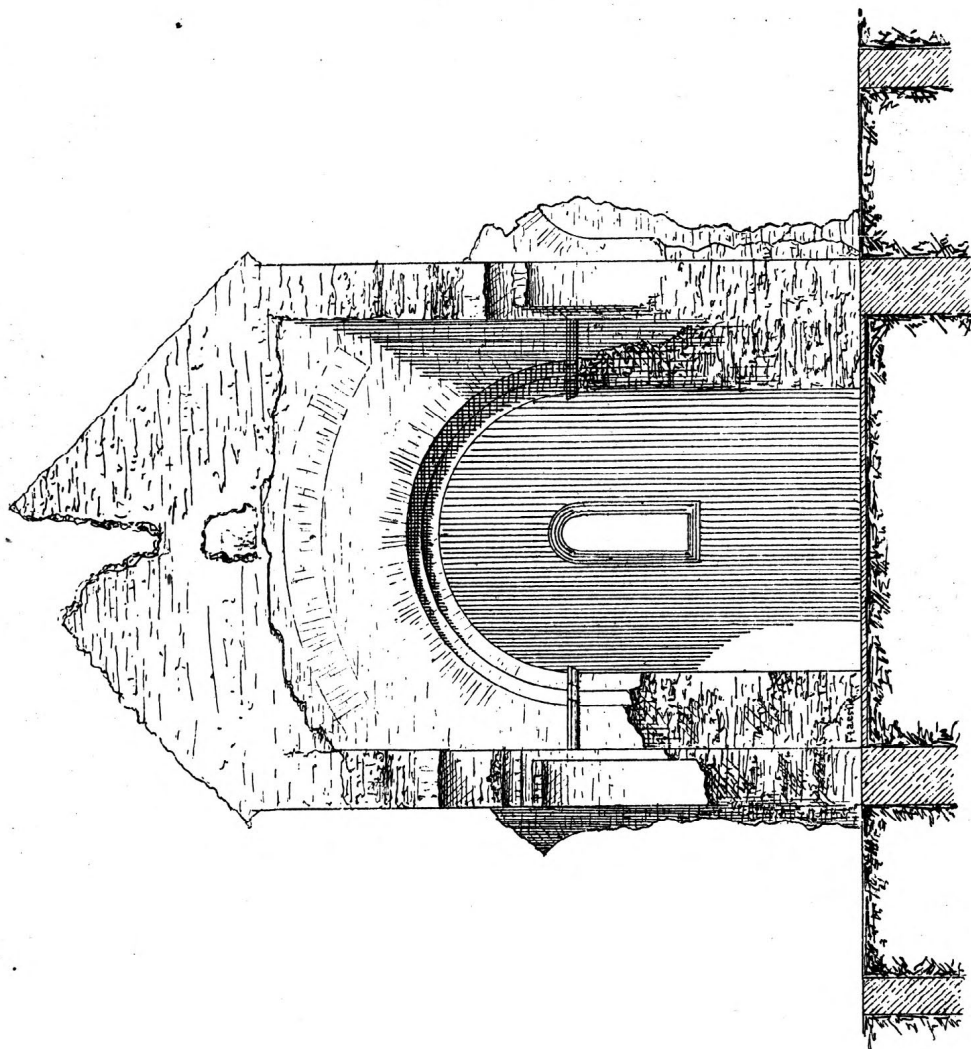
A déli mellékhajó nyugati részében van egy négyszögű terület, melynek hossza 3.58 m. Az északi oldalon, ennek megfelelőleg, ugyancsak látunk ily helyiséget. Az alaprajz a két négyszög belső beosztásában egy kis eltérést mutat, — de ez csak a jelen állapotot tükrözi vissza; mert az egyik falait jobban elhordták, mint a másikat.

Ezen két négyszög a két toronynak alapfala. A főhajóból mindegyikbe volt bejárat. Ezen kívül a déli torony aljába a mellékhajóból is be lehetett jutni. A két torony között a közepén, a nyugati oldalon, volt a bejárat. Ezzel szemközt nyúlt előre a szentély egyenes záródással. Ugyanigy záródtak a mellékhajók is.

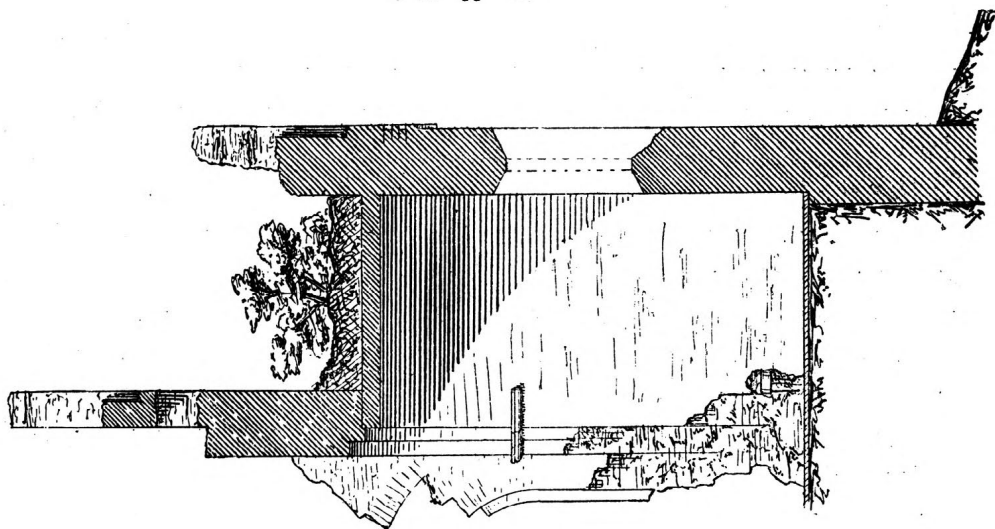
A szentély falait külső táмок nem erősítik. De a főhajó északi és déli falvonala irányában a falak megvastagodva nyúlnak előre keletfelé; s így míg egyrészről támogatják, másrészről össze is szorítják a szentélyt. A diadalív nyomott, párkányzata nincs meg. Mögötte még két félkörív fut. Az ívek kissé laposak, s így természetesen maga a szentély dongaboltozata is.

A szentély hossza, a falvastagság leszámításával, 4.57 m.; szélessége — a belső világosságot véve — 4.96 m.; a két oldalfallal együtt pedig 6.90 m. A szentély keleti és déli oldalán félköríves ablakok (2-ik és 3-ik ábra) vannak, melyeknek felső részét a téglák sugár alakjában futják körül (4-ik ábra).

Az egész templom alapfalai terméskőből vannak. Készítésök módja a rómaiak kalászos építkezésére vall. Maga a templom azon-

2. ábra. A széplaki templom szentélyének keresztmetszete.

3. ábra. A széplaki templom szentélyének hosszmetzete.

ban téglából épült, — keverve faragott és díszített homokkövekkel ott, ahol az épület természete, vagy a műizlés megkövetelte. A használt téglák eredeti színöket ma is megtartották; kitűnően vannak égetve s igen kemények.

A régi templomból ma csak azon részek állanak, melyeknek alapfalai az alaprajzban sötétebb vonásokban tűnnek elénk. A meglevő templomrom keresztmetszetét a 2-ik ábra mutatja; hossz-metszete meg a 3-ik ábrában szemlélhető. Ha pedig a szentélyt éjszakkeletről tekintjük, a 4-ik ábra tükröződik elénk.

A kegyeletlen kezek, melyek a monumentális épület legnagyobb részét romokba döntötték, nem igen kegyelmeztek a ma még fennálló romoknak sem. A faragott köveket a téglák közül roppant erőt feltételező kíméletlenséggel kifeszegették (2-ik, 3-ik és 4-ik ábra); s így valóban csak a szilárd és biztos építkezésnek köszönhető, hogy nem dült romba minden.

A fennálló templomrészlet, éjszakkeletről tekintve (4-ik ábra), a műizlésnek fejlett alkotásait tárja föl. Első sorban is szembe ötlík a diadalív fölötti, vagyis a főhajóhoz tartozó háromszögű csúcsfal. Ezen a vakfülkék (vak árkádok) a párkányzat emelkedésével növekednek, — vagyis a középső a leghosszabb. Ez azonban ma már tényleg hiányzik a csúcsfalról. Pár év előtt a mennykő beleütött a csúcsfalba s éppen ezen részt csapta le. Ekkor tűnt el azon kereszt alakú nyílás is, mely azelőtt a csúcsfal felső részénél látható volt.

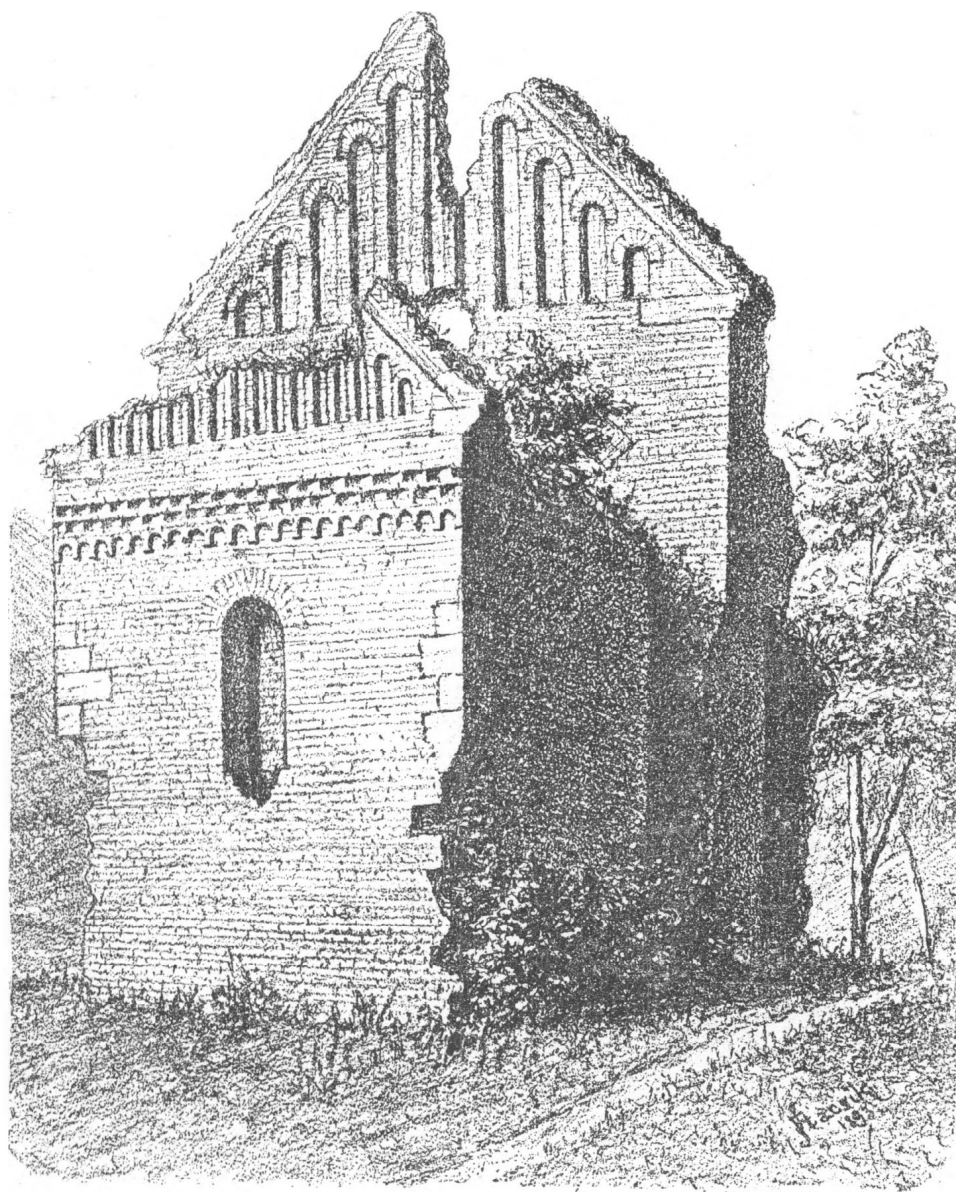
Ezen csúcsfalon egy négyszögletű »padlásajtó-nyílás« a szentély boltozata fölé vezetett. A végzetes természeti csapás ezen nyílást is megviselte.

A szentély keleti csúcsfalánál szintén vak-árkádokon fut föl-felé a figyelő tekintete. (4-ik ábra.) Méreteik itt természetesen kisebbek, de orgonasípszerű berendezésekben amazokkal egyeznek.

A háromszögű csúcsfalat alul igen izléses párkányzat veszi körül. Ez az úgynevezett kettős fogdísz, másként fogas párkány. Vagyis két olyan téglasor közé, melyekben a téglák hosszában fekszenek, sarokkal kiálló téglákból két sor van rakva.¹ A fogas párkány alatt a félköríves-dísz fut végig. (4-ik ábra.)

¹ *Myskowszky*: A czikádori czisztercei templom rommaradványa (Arch. Közl. IX. köt. (1874.) 61. l.

4. ábra. A széplaki rom északkeletről tekintve.

A csúcsfalnak csúcsba összefutó vonalain még ma is látható egy-két faragott kő. Ezeken gyönyörűen stilizált levéldisz ékeskedik. (5-ik ábra.) Ugyanily diszitményt látunk azon köveken is, melyeket már a törmelék közül hoztam napfényre. (6-ik és 7-ik ábra.)

Érdekes és tanulságos ezen levéldiszek egybevetése hazai kiváló műemlékeink részleteivel.

A román izlés bámulatos gazdagsága a diszitményben nem igen juttat azon szerencséhez, hogy két teljesen egyező ékitményben gyönyörködhessünk. Tanulmányaink közben tehát szívesen megelégszünk néhány találkozó vonással is. A mi romunknak a tudomány számára megmentett műrészei is sokszorosan pótolják a rájuk fordított fáradságot. A levéldisz, mely a megmentett három darabon is változik az alakításban, — nagy hasonlóságot mutat a jáki templom főapsisa diszitményének egyes részleteivel,¹ de legtöbbet a régi pécsi székesegyház egy-két művészi maradványával. Így az 5-ik ábra diszitményének egyik része egészen olyan motívum, mint a minő a pécsi székesegyházban talált fülkének középső kereténél látható, — csak hogy amott az ötlevelű disz nincs kerekvonalak közé foglalva.² A pécsi templom hajdani népoltárának romjai szintén rokon motívumokat tárnak elénk. A levelek száma azonban itt nagyobb.³

Ásatás közben találtunk még egy oszlopfőt, két csavart-oszloptót és egy pillérlábat.

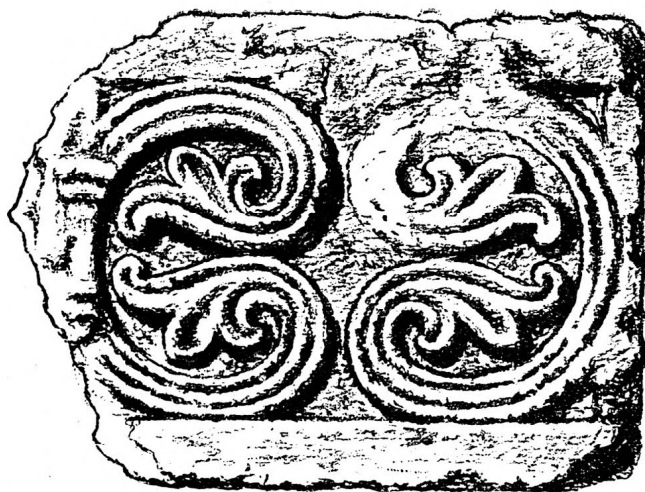
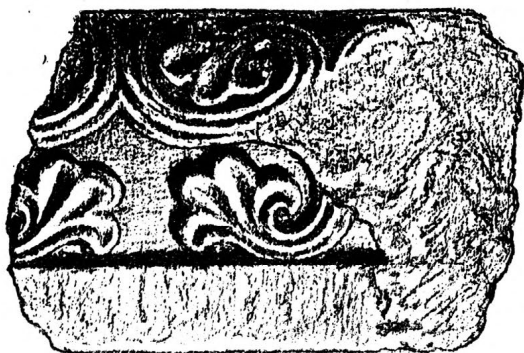
Az oszlopfő (8-ik és 9-ik ábra) az úgynevezett téглаépitkezésnek gyönyörű szép részlete. Nem művészeti gazdagsága, hanem szabályos egyszerűsége s minden ízében stilszerű alkotása által hat. Benne a román izlés gömbszelvényes oszlopfőinek egy példánya maradt ránk. A paizsok, a téглаépitkezés követelménye szerint, nem félkörívesek, hanem bordaszerűleg fejlődnek — vagyis az ívek csúcsban futnak össze. A paizsok az oszlopfő oldalain helyezkednek el, — de nem a vállkő lapjainak, hanem szögleteinek megfelelőleg. Alul a kehely-alakból kerek nyak áll ki és jelzi, mily átmérőjű oszloptő állott alatta. Középen látható a

¹ *Czobor*: A középkori egyházi művészet kézikönyve. 65. l. — *Henszlmann*: Magyarország őkeresztény, román és átmeneti stílus műemlékeinek rövid ismertetése. 107. l.

² *Henszlmann*: Magyarország őkeresztény, román és átmeneti stílus műemlékeinek rövid ismertetése. 67. l.

³ *Gerecze*: A pécsi székesegyház. 57. l.

5., 6. és 7. ábra. Románkori stilizált levéldisz.¹

¹ A 6. és 7. ábra a természetes nagyság $\frac{1}{3}$ -ára kicsinyítve.

négyszögű lyuk, melybe az oszloptő vascsapja illeszkedett, — s így a két rész egygyé olvadt.

A két csavart-oszloptő (10-ik és 11-ik ábra) bizonyára a kapubélletből való. A horpácsi templom csavart-oszlopa semmivel sem gazdagabb.¹ Csakhogy míg itt a csavarodó vonalat levélalakulat kíséri megfelelő közökben: addig emlékünknél a félkörív kanyarog.

A pillérlábat a rajz (12-ik és 13-ik ábra) két oldalról mutatja be; miért is a kettőt nem két külön lábnak, hanem egy pillérláb két oldalának kell tekinteni. Vagyis a ránk maradt műdarabot négyszögletre kell kiegészíteni. Ezt szem előtt tartva, senkit sem téveszthet meg a két ábrának (12. és 13.) külön szemlélete, mely könnyen az oszlopláb gondolatát kelthetné föl.

A pillérláb egyes részei: a négyszögű tábla (Plinthe), a pálczagatok (Rundstab), a finom lemezek, a vályú alakú mélyedés, vagyis a korony (Hohlkehle) romrészletünkön (12-ik és 13-ik ábra) éles vonásokban domborodnak ki.

A templom alaptervezetének és részleteinek ismertetéséből önként folyik, hogy műemlékünk románkori alkotás. Keletkezése idejét a XIII. század első felére tehetjük.

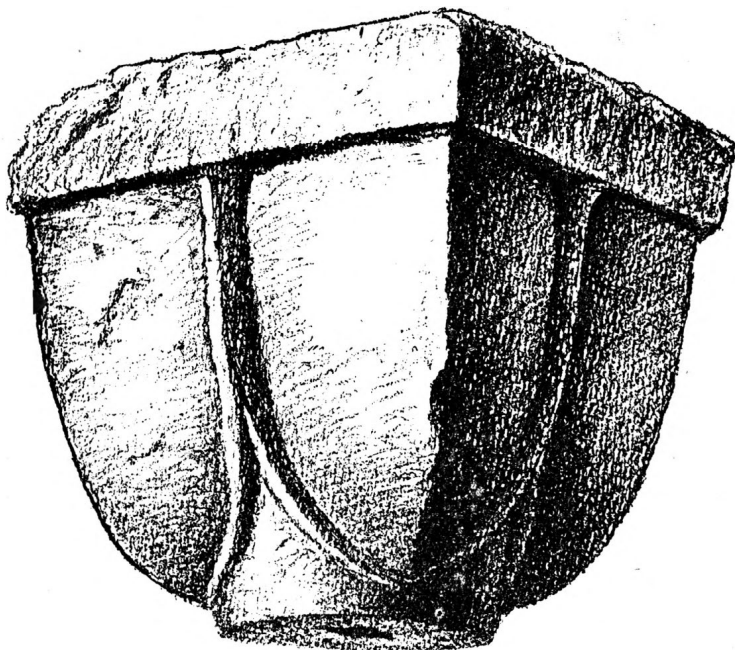
Kérdés most már mit bizonyít műemlékünk alkotásának rendszere?

Az apsisok egyenes záródása ciszterczi építkezésre utal ugyan, — de nem föltétlenül. A középkori egyházi építkezés szakavatott ismerője, Henszlmann, sem tekinti ezen jelenséget döntő bizonyítéknak; mert — szerinte — a szentélynek és mellékszentélyeknek egyenes vonal zárása »némiileg bizonyítja a ciszterczi rend szokását.»² S így kimondhatjuk: az egyenes apsisból még nem következik, hogy ciszterczi templommal van dolgunk.

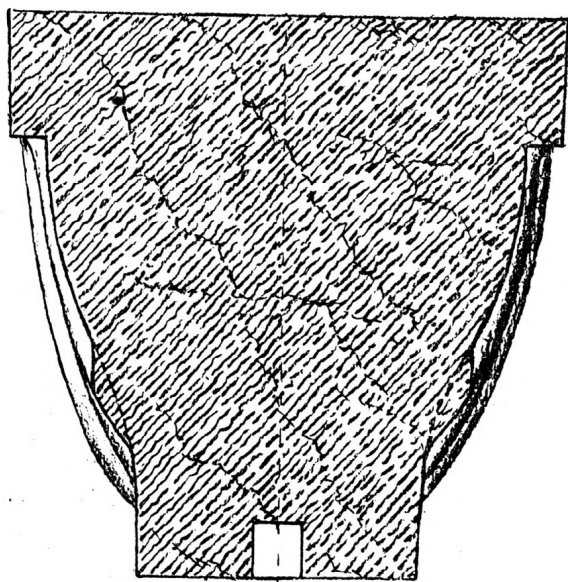
Ezzel ellentétben egyházunk alaprajza (I. ábra) oly részletet is tüntet föl, hogy ennek czimén meg kell tőle tagadnunk a ciszterczi jelleget. S ez a két torony, melyek sehogy sem illenek be a cisztercziek templomába; mert ezeknél »mindössze egy kicsike,

¹ *Czobor*: A középkori egyházi művészet kézikönyve. I. tábla (a 60-ik és 61-ik lap között.) — *Henszlmann*: Magyarország ókeresztény, román és átmeneti stílus műeml. 113. l.

² *Henszlmann*: Magyarország ókeresztény, román és átmeneti műemlékeinek rövid ismertetése. 126–127. l.

8. ábra. Oszlopfő.¹

9. ábra. Az oszlopfő keresztmetszete.

¹ A 8. és 9. ábra a természetes nagyság egyharmada kétharmadra kicsinyítve.

fából készült és bádoggal bevont tetőtorony (Dachreiter) emelkedik a kereszthajó közepe fölött.«¹

Amint tehát a két torony alapfalai a föld alól szememláttára kibukkantak, tisztában voltam, hogy nem cziszterczy egyházzal van dolgom.

De még ebbe sem nyugodtam bele. Az alapfalak mellékét jó mélyre leásattam, főleg ott, ahol a falak folytatódása lehetségesnek látszott. Most tűnt ki a valóság. A templom falai más épülettel semmi kapcsolatban nincsenek. Így tehát a templom egyedül állt valamikor a magaslaton, — vele közvetlen összefüggésben semmiféle épület nem volt.

Ha eddig csak hittem, most már meggyőződésemmé lőn, hogy a részleteiben és egészében bemutatott rom nem lehetett cziszterczy apátsági templom. Mert a czisztercziek a templomot és kolostort mindig összeépítették; — itt pedig ellenkezőleg áll a dolog.

Az építkezés módja s maga a templom helyzete tehát kézzelfoghatólag bizonyítja, hogy *az ismertett romok helyén soha sem állt a czisztercziek cikádori apátsága.*

De fölmerül most már a kérdés: Miféle templom állt tehát egykor a romok helyén?

A vidék magyar ajkú népe »Mária Széplak«-nak hívja ezen helyet. A német ajkuak nyelvén ugyanigy forog, — természetesen saját kiejtésükhöz idomitva. Így lett belőle: »Mária Siblok.«

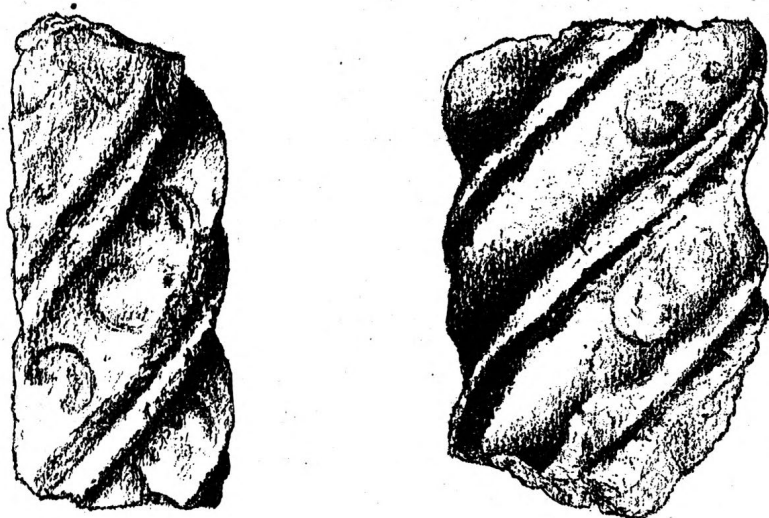
Bonyhádtól kocsin a romok felé haladva, az ugynevezett Zsigacsárdától kezdve a *széplaki* völgy terül el. Hivatalosan és magánéletben mindig »*széplaki*« völgy néven fordul elő.

Pillanatra sem kételkedtem, hogy ezen név az egykor itt létező szép épület révén keletkezett. S ez elsősorban nem lehet más, mint a kies helyen emelkedő templom, melynek még maradványai is festőiek.

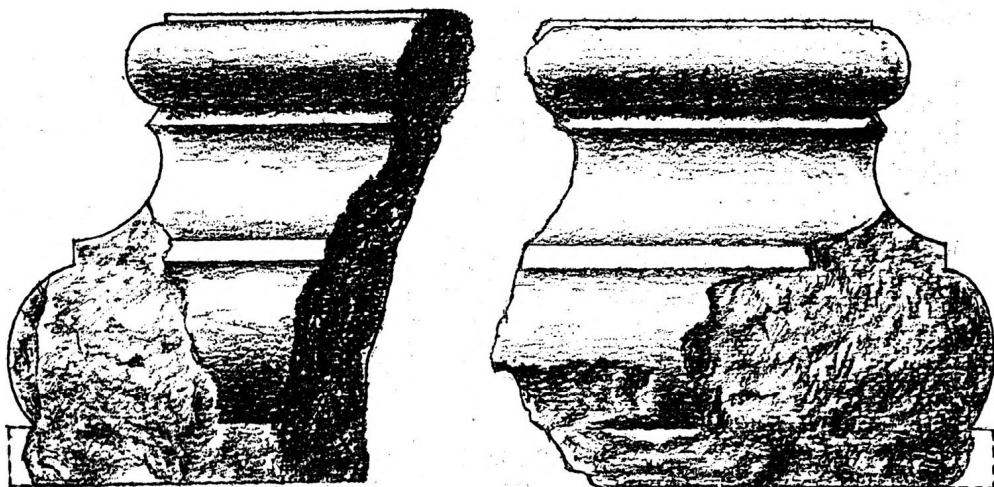
Azt reméltem, hogy a pápai tizedlajstrom majd utba igazít. Ez azonban tolnavármegyei Széplakról mélyen hallgat. Végre is okirat segített rajtam.

Ebből kiderült, hogy Széplakon 1498. szept. 6-án volt plébánia. Bizonyítja ezt a következő eset:

¹ *Békefi*: A pilisi apátság története I. köt. 208. l.

10. és 11. ábra. Csavart oszloptő.¹

12. és 13. ábra. Pillérláb.²

¹ A 10. és 11. ábra a természetes nagyság $\frac{1}{3}$ -ára kicsinyítve.

² A 12. és 13. ábra a természetes nagyság $\frac{1}{3}$ -ára kicsinyítve.

Zsigmond, a Szent-Háromságról címzett felsőhévvizi prépost, Péter széplaki polgár malmát, mely, a Széplak és Berekal között húzódó folyón, a széplaki plébános és Györke Antal széplaki polgár malma között volt, mint az ő egyházához tartozó jószágot lefoglalta.

Péter nem nyugszik bele a dologba. Fogja magát, fölkeresi Zsigmond prépostot s felmutatja előtte azon iratokat, melyeket a prépostságnak előbbi gubernátora, Ozsvát zágrábi püspök állított ki.

Ezekből kiderült, hogy a kérdéses malom Pétert illeti meg.

A tényállás felismerése után Zsigmond prépost pillanatra sem habozik. 1498. szept. 6-iki kelettel kijelenti, hogy elődjének levelét mind ő, mind kanonoktársai érvényesnek tekintik és tartalmához ragaszkodnak; vagyis a malom Péter és örökösei kezére jut, — de a hűbéruri jog elismerése végett úgy Péter, mint összes utódai egy arany forintot fizetnek s a malmot el nem adhatják, se végérvényesen el nem idegeníthetik. Ha Péter és törvényes utódai kihálnak, a malom ismét a prépostságra száll vissza.¹

S hogy itt csakugyan ezen Széplakról van szó, bizonyítja az egész eset. Mert Berekal ma is szemben fekszik a romokkal. A közöttök elhúzódó folyón mai is vannak malmok.

Annyit tehát, mint czáfolatot kizáró igazságot, kimondhatunk, hogy Széplakon a XV. század második felében volt plébánia, s hogy Széplak ugyanekkor a Szent-Háromságról nevezett felsőhévvizi káptalané volt.

Ha plébánia volt Széplakon, falunak is kellett lennie. Ez azonban a török hódoltság idején elpusztult, de az itt-ott található falmaradványok bizonyára nyomait képezik.

Hogy a XV. század második fele előtt mily sorsa volt Széplaknak, — adataink hallgatnak. Későbbi sorsáról azonban tudunk egyetmást.

Széplak 1564-ben még adózott.²

A XVII. század közepe táján Bosnyák Tamásé volt.³ Halála után I. Lipót király Széplak, Czikó, Ábrahám és több más falvakat, melyek egytől-egyig a török iga alatt nyögtek, 1660. jan. 13-án,

¹ Ezen műben: Oklevelek. IX. sz.

² Pozsonyi kápt. lev. tár: Caps. 13. fasc. 6. nr. 6.

³ Perczel Dezső családi levéltára Bonyhádon. Okiratok. I. köt. 4. és 25. sz.

Jurassin György tihanyi várparancsnoknak, Giurginich Györgynek és Nagy Andrásnak adja hű szolgálataik fejében.¹

Ezen tulajdonosok később az egész birtoktestet eladják Kethelyi Jánosnak. Ennek Éva leányát elveszi Kersnarich (előfordul Kersnerich és Kresnerich alakban is) Mihály, s így jut 1702. decz. 18-án a többi jószággal Széplak is az ő kezére.²

Mérey Mihály, a híres szekszárdi apát, 1703. okt. 22-én már maga számára követeli Széplak pusztát, mert eddig is használta.³

Méreynek egyik embere szintén ura mellett nyilatkozott. Kijelentette, hogy mióta Mérey szekszárdi apát, Széplak és a többi puszták is neki jövedelmeztek. Ezt avval bizonyította, hogy a kilenczedet a czikói jobbágyok szokták bérbevenni az apáti tisztviselőktől, a tizedet pedig szemes gabnában szállítják be évenként az apátságnak.⁴

Pár év múlva Papanek Márton, a pécsi jezsuiták házfőnöke, mint a nagyszombati egyetem megbízottja, kéri a beiktatást Széplak és Hidas birtokokba. Az a sajátságos dolog történik most, hogy Kersnerich ezen szándék ellen azért tiltakozik, mert a szóbanforgó jószágok a szekszárdi apátsághoz tartoznak.⁵ Mérey, úgy látszik, egy időre vissza tudta szerezni apátsága számára az idegen kézre jutott birtokokat. De ezen állapot nem soká tarthatott. Mert Széplakot s több más birtokot 1723. okt. 15-én már Kersnerich János adja el Schilson János Mihály bárónak.⁶

Tőle 1743. máj. 18-án veszi meg Perczel József és Gyulai Gaál Sándor Bonyhád s evvel együtt Széplak pusztát és Czikó birtokot 45.000 forintért.⁷

A Perczel-család ekkor már nemes volt, — III. Károly király 1717. jan. 13-án adja a nemességet Perczel Tamás, Mihály és István testvéreknek és törvényes örököseiknek.⁸ 1745. jan. 15-én

¹ U. o.: Okiratok I. köt. 4. sz.

² U. o.: 25. és 27. sz.

³ U. o.: 32. sz.

⁴ U. o.: 39. sz. — 1703. jun. 21-iki kir. oklevél szerint csakugyan a szekszárdi apátság birtokai között soroltatik föl. (*Frañói*: A szekszárdi apátság története, 38. l.)

⁵ U. o.: 42. sz.

⁶ Perczel Dezső családi levéltára Bonyhád: Okiratok. I. köt. 53. sz.

⁷ U. o.: II. köt. 95. sz.

⁸ U. o.: I. köt. 46. sz.

meg Mária Terézia Perczel József és mindkétnemű törvényes örököseinek a bonyhádi előnevet adományozza.¹

Igy emelkedik tekintélyben s vele kapcsolatosan gazdagságban is a Perczelcsalád, mely Czikónak, s így a hozzátartozó Széplaknak is kegyura lett és maradt a mai napig.

Történeti érdekű eseményként említem meg, hogy jeles Vörösmartynk, mint a Perczel-családnál Perczel Mórnak és Miklósnek nevelője, bonyhádi tartózkodása alatt irta »Ugod Széplakon« című elbeszélő költeményét, melyben a mi »Széplak«-unk szerepel.

Egyenes (direkt) uton tehát eddig bebizonyítottam, hogy a czikádori apátság nem állt a széplaki romok helyén; kimutattam továbbá, hogy Széplakon a XV. században plébánia volt, — s így a romokban az egykori plébániai templom maradványait kell látnunk.

Most már tehát erkölcsi feladatom mérlegelni azon véleményt, mely a czikádori apátságot Báttaszékre helyezi.

Meggyőződésemet ezen kérdésben előre kimondom:

A czikádori apátság Báttaszéknél volt.²

Állításomat így igazolom:

Albert király halála után nemzetünk nem tudott egy véleményre jutni a király személye körül. Az egyik párt a lengyel Ulászlót, a másik az időközben megszületett Lászlót akarja a királyi székbe ültetni. A kérdés megoldása fegyverre kerül.

A polgárháború első ténye a czikádori apátság szomszédságában folyik le.

Garai László bán, Koroghi János Fülöp, Harapki Bothos András és Tamási Henrik, mint Erzsébet királynénak hivei, a kis-korú V. László érdekében indítják meg hadaikat. Turóczi szerint a czikádori apátság mellett ütnek tábort.

Ulászló királysága érdekében Hunyadi János vajda és Ujlaki Miklós mácsói bán állanak a hadak élére. Sietnek a mérkőzés színhelyére, az apátság közelébe. Egy napi pihenés után kora reggel megkezdik a csatát. Hunyadi a jobb, Ujlaki Miklós a balszárnyon, Ulászló maga meg a középben vezérli a sereget. Az összeütközés heves, — szinte úgy látszik, mintha külső ellenségek, s nem is egy nemzetnek a fiai állának egymással szemben. Legelőször

¹ Perczel Dezső családi levéltára Bonyhádon: Okiratok. III. köt. 133. sz.

² Ugyaníly véleményt nyilvánított kimagasló történétirónk, Pauler Gyula, imént megjelent művében: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt. I. köt. 665. l.

Garai hadai inognak a balszárnyon, — Hunyadi harczosaival szemben nem soká tudnak helytállani. Futóra veszik a dolgot. E látvány pártfelek erejét és kedvét is megzsibbasztja. Egy ideig még küzdenek, majd megfutamodnak. A közeli erdőségben keresnek menekülést. Ellenfelek fegyvere azonban nem kiméli őket. Harapki Bothos Andrásnak kinos halállal oltották ki életét; Tamási Henrik fogságba esett. Garai László és Koroghi János Fülöp, bár mindegyikök jócskán hizott ember volt, gyors meneküléssel mentették meg életüket.

A győzők a magára maradt tábort zsákmányúl ejtették. S nyomban kétrészre osztották hadaikat. Az egyik Simontornya, a másik Siklós megszállására indult.

Igy törté meg első alkalommal Ulászló hadserege a László-pártiak erejét.

Turóczi szerint a nép *Czikádort*, — a hol tábort ütöttek — »Zek«-nek nevezte.¹ Bonfini a csata lefolyását Báttá alá, »ad monasterium Zeghzardom« teszi. Abban ugyan téved, hogy »Zeghzard« kolostor Báttá *alatt* volt; valamint abban sincs igaza, — ha ugyan Szekszárdról beszél — hogy az ütközet a »Zeghzard« melletti kolostornál ment végbe.

De úgy látom, Bonfini fejében nem is Szekszárd forgott, midőn »Zeghzard«-ot irt. Hiszen ő maga nyomban közelebből így határozza meg a »zeghzard«-i kolostort: a Dunához ötezer lépésre (passus) esik a most »Zek«-nek hívják.²

Szóval Turóczi és Bonfini szavaiból megtudjuk, hogy Czikádort másként »Zek«-nek, vagyis »Szék«-nek nevezték; hogy ez a széki kolostor a Dunától csak ötezer lépésre volt; s hogy az említett döntő ütközet itt, és nem Czikó mellett — ahol egyébként nagyobb ütközetre alkalmas terület sincs — történt.

A XV. század közepéről van oklevelünk,³ melyben ezt olvasuk: »pro ... Emerico abbate monasterii de Zeek, sive de Chykador«

¹ »secus monasterium de Czykador, quem locum vulgus Zek appellare solet, castra metati sunt.« (*Turóczi: Chronica Hungarorum. P. IV. cap. 32.*)

² »In inferiore Pannonia primum res novas moliti ad monasterium Zeghzardom, quod sub Batha situm ad quinque millia passuum prope Danubium, nunc Zeck appellant, prima castra locarunt.« (Bonfini: Dec. III. libro 4. p. 426.)

³ Ezen müben: Oklevelek VII. sz.

(a széki vagy czikádori kolostor Imre apátja helyett). Sőt már a XIV. század vége felé szerepel Mihály apát, kit ugyanazon ügben okleveleink majd széki, majd czikádori apátnak neveznek.¹ Oklevéli uton is meggyőződhetünk tehát, hogy Czikádor és Szék ugyanazon helyet jelentik.

Most már azon előnyös helyzetben vagyok, hogy, ha akár Szék, akár Czikádor helyét sikerül megjelelni, megtaláltuk egyuttal az apátság színhelyét is.

Széket és Czikádort okirataink kivétel nélkül a pécsi egyházmegyében helyezik el. S itt tényleg ma is van három Szék nevű hely: Báttaszék, Magyar-szék és Német-Szék.

Kérdés tehát, melyik a három közül a mi Czikádorunk?

Magyar- és Német-Szék (Baranya vármegyében) szóba sem jöhet. Mert mindkettő ősi birtoka a pécsi káptalannak, — s így cziszterczi apátság keletkezésére ki van zárva a lehetőség. De meg Bonfini, mint imént említém, Széket a Dunához csak ötezer lépésre teszi.

Széket (Czikádor) annyira közel látták a Dunához, hogy van okiratunk, mely 1460-ban már nem is Tolnába, hanem Bodrogvármegyébe helyezi.² Egy 1323-iki oklevél meg Széket Bálttherem szomszédságában, tehát szintén a Duna közelében látja.³

Ezen érdemben azonban döntő bizonyítéknak a cziszterczi rend belső szervezetéből vett adatot tekintem.

A czisztercziek, rendi szervezetöknél fogva, földművelésre nagy súlyt fektettek. Földjeiket saját kezök munkájával művelték. Másrészről szigorú kolostori életet folytattak. S így a dolog természetéből következett, hogy birtokaik zöme az apátság vidékén terült el. Ezen állítást rendi apátságaink mindegyikére nézve tudom igazolni, — a czikádorira is.

Ennek birtokait sikerült meglehetősen kipuhatolnom. Az eredmény az, hogy ezek majdnem kivétel nélkül Báttaszék környékén voltak. Jogosan következtetem tehát, hogy a Czikádorral egyjelen-tésű Szék alatt, melyet okirataink emlegetnek, a mai Báttaszéket kell érteni.

¹ Zichy Codex. IV. köt. 476. l.

² Révay levéltár. Stavnyicska. Fasc. div. fam. II. 32. (Kammerer Ernő úr szives közlése.)

³ Zichy Codex. I. köt. 236. l. A »szék« szónak régi jelentése — mocsaras, posványos hely — szintén ide a Sárviz mellé követeli Czikádort.

Már az éles szemű Koller is észrevette, hogy a czikádori apátságot Báttaszéken kell keresni.¹ Az ő nyomán haladt Haas Mihály is.² De mindkettőjüknek sok gondot adott azon tapasztalat, hogy egy benedekrendű széki apátságról is tudtak ugyancsak a pécsi egyházmegyében. Ezt is el akarták helyezni. Kijelelték számára a mai Magyar-Szék helyét. Így iparkodtak kibujni azon nehézség elől, hogy a benedekrendű és a ciszterczi széki apátságot valahogy ne kényszerüljenek egy helyre tenni.

Elöttem kezdet óta különösnek tűnt föl, hogy a benedekrendű széki apátságról mindössze csak két adat maradt fön­n a XV. század közepéről. Sajátságosnak látszott, hogy birtokainak és szereplésének teljesen nyoma veszett; — holott a benedekrendű konventek hiteles helyek voltak, s így kiadványaik nagy mennyiségben forognak közkézen. Buvárlataim közben végre is nyomra akadtam.

A cisterciumi nagykáptalan 1457-ben meghagyja a rend római prokurátorának: tegyen meg mindent, hogy a »syrador«-i (Czikádor) kolostor összes jogaival és tartozékaival a cisztercziek kezére visszakerüljön.³

Ezen adat kitünő összekötő kapcsúl szolgált. A benedekrendű széki apátság ugyanis 1450-ben és 1456-ban szerepel.⁴

Az első esetben Imre nevű benedekrendű apátról van szó; a másodikban meg III. Callixt pápa, Zsigmond király kérésére, bizonyos föltételek mellett beleegyezik, hogy a széki *benedekrendű* apátságot a budai új káptalanba kebelezzék.

Okiratos bizonyítékainkból kiderül, hogy 1421—1454-ig Imre volt a széki (czikádori) apát. A névben tehát megvan az egyezés.

Azon tény meg, hogy a széki benedekrendű apátságnak bekebelezéséről van szó, világos magyarázatot nyújt a cisterciumi nagy káptalan intézkedéséhez.

Ezen okokat egybefoglalva — azt hiszem — nem tévedek azon állításommal, hogy Szék nevű benedekrendű apátság eredetileg nem is létezett, hanem a czikádori, vagyis a széki ciszterczi apátság volt egyideig, a XV. század közepén, a benedekrendűek kezén.

¹ Koller: Hist. Episc. Quinque-Eccl. Tom. III. 419—420.

² Emlékek a Duna mentén Földvártól Vukovárig (Danielik: Emlékkönyv. II. 377. l.)

³ Statuta Cap. Gen. anni 1457. (Az ugynevezett lucerni kodexben.)

⁴ Bőveben olvasható az eset ezen műben: A czikádori apátság élete czim alatt.

A czikádori apátság színhelyének megállapításánál hivatkozom végül azon kiváló bizonyítékra, melyet Lak birtok határjáró leveléből meríték.

A saághi és csuporfalvi nemesek ugyanis 1381-ben megosztzkodnak Laki Péter mester leányaival Lak falun és birtokon. Ezen alkalommal határjárást tartanak. Ennek leírásából kitűnik: hogy Lak és Kesztlöcz egymással szomszédos területek voltak Tolnavármegyében. Lak határai a Saár folyónak mind a két oldalára kiterjedtek; többek között Malomszeg halastó és a Berek nevű erdő is Lakhoz tartozott.

Ezen adatok szerint tehát Lak a Kesztlöcz völgytől keletre esett; a mai Berek pusztákat határai közé zárva, a Sárvíz mentén, huzódott délre. A határjáró levél Lak déli határát is megemlíti. Úgy olvassuk benne, hogy Lak délre a czikádori apátság határaig terjedt.¹

Ha pedig a czikádori apátság Lakkal szomszédos volt és ettől délre feküdt, — nem lehetett másutt mint *Báttaszéknél*.

Most már többé nem nyílt kérdés: vajjon Czikó mellett Széplakon, vagy Báttaszéknél volt-e a cziszterciek czikádori apátsága? Adataink egész serege s a történelmi kritika fegyverei döntöttek. Tudományos buvárlatunk szerencsés eredményeként kimondjuk tehát a megállapított igazságot: *A cziszterciek czikádori apátsága Báttaszéknél volt.*

Végezetül még ezen kérdés vár megoldásra: *Vajjon a czikádori apátság benn Báttaszéken, vagy csak a határában volt-e?*

Véleményem szerint *a kérdés első részéhez csatlakozhatunk.*

Nézetemet néhány adattal támogathatom is.

A szekszárdi konvent, 1470. júl. 19-én, a Szék-ről nevezett konventet (czikádori) az ő *saját városából*² Székről, idézi be tárgyalásra. Minthogy, a hivatalos eljárás követelményei szerint, okleveleink mindig azon helyet szokták megnevezni, a hol az illető fél lakott; s mivel a jelen esetben is ily ténnyel állunk szemben: következik, hogy a széki (czikádori) konvent Széken, vagyis Báttaszéken lakott.

¹ . . . »alia autem medietas predicti pontis simul cum ipso fluvio Saar, ab ipso ponte infra versus partem meridiei adiacente, usque metas ecclesie de Cykador.« (Fejér: Cod. Dipl. Tom. IX. Vol. VI.)

² . . . »de eodem oppido ipsorum Zeck. (Körmendi lev. tár: Himfy. 546.)

Több adatunk van, hogy Czikádon már a XIV. században volt plébánia.¹ Azt is ki tudjuk mutatni, hogy Czikádon jobbágyok is laktak.

Igy Mihály czikádori apát nevében, István czikádori plébános 1394. júl. 17-én a szekszárdi konvent előtt kinyilvánítja, hogy Szakállosi Passár Domokos és hozzátartozói az apátság összes követelésének eleget tettek azon lóra nézve, melyet Pető fia Miklóstól, az apátságnak Czikádon lakó jobbágyától elloptak.²

Ezekből tehát az a tanulság, hogy Czikádor nemcsak ciszterczi apátság, hanem egyuttal község is volt.

Abban sem látok pusztá véletlent, hogy a mai báttaszéki templom a Bold. Szűz menybemenetelére van szentelve, — amint ez a ciszterciek összes egyházainál szokásban volt.

Ezen bizonyítékok közértelemmel követelik, hogy a *czikádori apátságot benn Báttaszéken lássuk*.

Sajnos, hogy állításom támogatására a báttaszéki templom architektúrájából bizonyítékot ezuttal nem vonhatok. A mult századi építkezések közben az ősi egyházat részint lebontották, részint átalakították. S így csak a régi templom alapfalainak kiásása nyújt kilátást ezen irányú bizonyítékra. Rövid idő választ el bennünket azon pillanattól, melyben a mai templom lebontásához fognak; mert a »Theresianum« birtokait kezelő m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium, a hívekkel karöltve, a már roskadozó épület helyébe monumentális egyházat akar emelni. Ezen alkalmat kell majd megragadnunk, hogy észleleteinket a tudomány hasznára értékesítsük!

¹ A pápai tizedjegyzék szerint a tolnai főesperességbe tartozó »Johannes de Cykador« 1334-ben fizetett két garast; 1335-ben meg »Johannes de Cyke« fizetett egy garast. (Monum. Vat. Hung. Ser. I. Tom. I. p. 297. 311.) — A XIV. század közepén Miklós, 1394-ben meg István czikádori plébános szerepel. (Zichy Cod. IV. köt. 575. l. — Hazai Okmánytár I. köt. 285. l.)

² Hazai Okmánytár: I. köt. 285. l.

II. FEJEZET.

A CZIKÁDORI APÁTSÁG ÉLETE.

I.

Az apátság alapításának ideje. Az apátságot II. Géjza király alapítja. Czikádor neve okiratainkban. Kalán pécsi püspök a földvári apátot Czikádorra záratja. Estoras Demeter nem volt czikádori apát. A czikádori apátok mint pápai megbízottak. A czikádori apátokat a nagykáptalan megbizza. A czikádori konvent bieleleshelyi működése.

A czikádori apátság alapításának éve — az adatok egyező tanúsága szerint — 1142.¹ Az alapító maga II. Géjza király. Kétségtelenül bizonyítja ezt azon tény, hogy királyaink még századokkal később is — mint Nagy Lajos és Zsigmond — saját magukat, a királyt, nevezik meg az apátság kegyurául.² Ugyancsak

¹ *Manrique*: Annales Cistercienses. T. I. p. 340. (Német nyelvű kiadás.) — *Winter*: Die Cistercienser des nordöstlichen Deutschlands I. Theil. S. 328. (Ezen utóbbi helyen ugyan az egyik forrás 1141-ről beszél, — de nem szabad szem elől téveszteni, hogy ez az alapítás évét mindenütt egy évvel előbbre teszi (S. 316.) — U. o. III. Theil. S. 87. — *Janau-schek*: Orig. Cisterc. T. I. p. XVI—XXVIII. és p. 71. Chronologia Waldsassensis; a bécsi udvari könyvtár »4781 (Philos. 603.) m. et ch. s. XV. 8—o« kodexe; a heiligenkreuzi 334. sz. kodexben levő genealogia; Jongelin Gáspár: Origines ac progressus ordinis Cisterciensis abbatiarum et equestrium militarium de Calatrava etc.; Notitia abbatiarum ord. Cist. per orbem universum; Visch Károly: Bibliotheca scriptorum sacri ordinis Cisterciensis; F. Godoridus B.: Index abbatiarum Ord. Cist. per universum orbem eo ordine dispositus, quem Cistercii in capitulo generali observare solent; Tabula Noviomontana. — *Rosenthal*: Actio sacri ordinis Cisterciensis p. 5.

Van ugyan néhány forrás, mely az alapítás évét 1141-et említ, — de ezek is, miként fentebb említém, mindenütt egy évvel régebbi keletet jeleznek; így tehát következetesen végig vitt hibáikkal is az 1142-ik év mellett tanúskodnak.

² Így »regie tamen maiestatis, ad quam patronatus eiusdem monasterii immediate spectaret« (Zichy Cod. IV. k. 579. l.) . . . »Ipse igitur dominus Lodovicus rex, qui verus ipsius monasterii fuisset patronus« . . . »prout patronatus eiusdem ipsum induxisset.« (U. o.) . . . »attendentes nichilominus, quod prelibati monasterii de Cykador veri patroni existimus« . . . »in persona maiestatis nostre, veluti dicti monasterii patroni« . . . »regie maiestatis, ad quam videlicet patronatus dicti monasterii immediate spectare dinoscitur« . . . »Lodovicus rex . . . absque suo, uli patroni, scitu« (Zichy Cod. IV. k. 580. és 581. l.)

a királyi alapítás mellett tanúskodik a czikádori apátoknak azon vallomása, hogy apátságukat a királyok birtokokkal és egyéb szükséges dolgokkal gazdagon megadományozták.¹

Czikádor okiratainkban ily nevek alatt fordul elő: Chicador,² Chikador,³ Chykadar,⁴ Chykador,⁵ Cicada,⁶ Cicador,⁷ Ciccador,⁸ Cicodor,⁹ Cikadar,¹⁰ Cicador,¹¹ Cykador,¹² Cykador,¹³ Cycador,¹⁴ Cykathor,¹⁵ Cykodor,¹⁶ Cikedor,¹⁷ Csikador,¹⁸ Czigador,¹⁹ Czikádor,²⁰ Czikator,²¹ Scekedor,²² Sekudvar,²³ Sicador,²⁴ Siccodoro,²⁵

¹ Zichy Codex IV. köt. 579. l.

² Monumenta Vaticana Hungariae: Ser. I. T. I. p. 272. — *Koller*: Hist. Episc. Quinque. Eccl. T. III. p. 182—184. — Zichy Cod. I. köt. 179. l.

³ *Wenzel*: Árpádkori Új Okmánytár. IX. köt. 102. 103. l. — X. köt. 443. l. — Zichy Cod. V. köt. 187. l. — Zsélyi levéltár: fasc. 213. 1829.

⁴ Hazai Okmánytár I. köt. 285. l. — Károlyi Oklevéltár I. köt. 349. l.

⁵ *Fejér*: Cod. Dipl. Tom. X. Vol. VII. p. 187—189. — Ezen műben: Oklevelek. I. II. IV. és VII. sz. — *Wenzel*: Árp. Új Okm. VII. köt. 113. l. — Hazai Okmánytár IV. k. 24. l. — Zichy Codex: I. köt. 210. l.; III. köt. 418. 487. l.; IV. köt. 59. 587. l.; V. köt. 39. l.

⁶ Pannonhalmi sz. mártoni orsz. levéltár: Caps. 300. C.

⁷ *Wenzel*: Árp. Új. Okm. I. k. 155. l.; II. köt. 46. l. — *Fejér*: Cod. Dipl. Tom. IX. Vol. VI. p. 238.

⁸ *Fejér*: Cod. Dipl. T. VII. Vol. V. p. 343.

⁹ Zichy Cod. V. köt. 62. l.

¹⁰ Zichy Cod. V. köt. 328. l.

¹¹ Zichy Cod. III. köt. 417. l. — *Wenzel*: Árp. Új. Okm. X. köt. 457. l. — Ezen műben: Oklevelek XI. XVI. sz.

¹² Monum. Vatic. Hung. Ser. I. Tom. I. p. 279.

¹³ Ezen műben: Oklevelek. V. X. sz. — Zsélyi lev. tár: fasc. 213. 1898. — Mon. Vat. Hung. Ser. I. Tom. I. p. 288. 303. és Tom. IV. p. 415. — *Károlyi* Oklevéltár I. k. 310. 350. l. — *Wenzel*: Árp. Új. Okm. X. köt. 420. 441. l. — Zichy Cod. I. k. 42. l.; II. k. 501. l.; III. k. 417. 418. 488. 490. 621. 622. l.; IV. k. 56. 255. 263. 283. 296. 475. 476. 477. 575—583. l.; V. k. 340. l. — Heiligenkreuzi levéltár: Rubr. 48. fasc. XIII. nr. 5.

¹⁴ Hazai Okmánytár VII. k. 138. l.

¹⁵ *Wenzel*: Árpádkori Új. Okmánytár. IX. k. 164. l.

¹⁶ *Fejér*: Cod. Dipl. Tom. IX. Vol. VI. p. 261. 265.

¹⁷ *Fejér*: Cod. Dipl. T. III. Vol. I. p. 38. 98.

¹⁸ Ezen műben: Oklevelek. XIII. és XV. sz.

¹⁹ Ezen műben: Oklevelek. XII. sz.

²⁰ Zsélyi levéltár: fasc. 53. 1846. — Ezen műben: Oklevelek XIV. sz. — *Fejér*: Cod. Dipl. T. II. 303.

²¹ *Fejér*: Cod. Dipl. Tom. X. Vol. VIII. p. 565.

²² *Koller* kézirat I. V. 22. (Pécsi püspöki könyvtár.)

²³ *Fejér*: Codex Dipl. T. III. Vol. I. p. 134.

²⁴ Monumenta Vat. Hung. Ser. I. T. I. p. 196; T. IV. p. 455. 456.

²⁵ *Fejér*: Cod. Dipl. T. III. Vol. II. p. 251.

Sicodor,¹ Sicudor,² Sikador,³ Stekdor,⁴ Zeek,⁵ Zeck,⁶ Zek.⁷

Nyomatott forrásainkban még eltérőbb alakban is olvassuk.⁸

A Czikádor név magyarázatában biztos eredményre nem jutottam. Úgy vélem, hogy a Szék alapnév benlappang a szóban.

Az apátság életfolyamának első szakából keveset tudunk. Nem csoda. Hiszen levéltára elhamvadt, vagy más uton pusztult el. S így csak foszlányokból állíthatjuk össze viszontagságos életét.

Az alapító II. Géjza, majd III. István és III. Béla gondjai alatt a kis család neki izmosodik.

Fenmaradt adataink csak félszázados fennállás után szövik be az események közé a czikádori apátság képét.

A ciszterciumi nagykáptalan 1193-ban hat napig bocsánatos bűnben levőnek nyilvánítja a czikádori apátot, mert egyik apáttársát gyanúsította. A hat nap közül egyet kenyéren és vizen kellett átbőjtölnie.⁹

A XII. század utolsó előtti tizedében Kalán¹⁰ jutott a pécsi püspöki székre. Mint ilyen lesz egyuttal Szlavonia bánja,¹¹ Horvát- és Dalmát-ország kormányzója,¹² püspöki méltóságának fényét az érseki pallium megszerzésével növeli;¹³ sőt rövid időre (1204. aug.

¹ *Fejér*: Cod. Dipl. T. II. 354.

² Monum. Vat. Hung. Ser. I. T. I. p. 196.

³ *Fejér*: Cod. Dipl. T. III. Vol. I. p. 383. — Monum. Vat. Hung.: Ser. I. Tom. IV. p. 456.

⁴ *Fejér*: Cod. Dipl. Tom. II. p. 462.

⁵ Ezen műben: Oklevelek. VII. és VIII. sz. — *Zichy* Cod. IV. köt. 578. l. — *Körmendi levéltár*: Himfy. 530. 745. — *Koller*: Hist. Episc. Quinque-Eccl. T. IV. p. 68. 70. 106. 206.

⁶ *Koller*: Hist. Episc. Quinque-Eccl. T. III. p. 419: T. IV. 95.

⁷ *Körmendi levéltár*: Himfy. Reiectanea 212. ad fasc. 105; Himfy. 533. — *Koller*: Hist. Episc. Quinque-Eccl. Tom. III. Vol. 391. — *Zichy* Cod. IV. köt. 476. l.

⁸ Czikator, Czikkator, Czykador, Czycador, Cikador, Cicedor, Ciquedor, Zikador, Cicador, Cycador, Cykador, Cicadar, Cicada, Descicata, de Cicardo, Zicrador, Chichador, Sikador, Sichador, Sicodor, de Siccodoro, Circudoro, Deciquorum, Sekudoor, Szekudoor, Sekudwor, Stekdor, Steszedor, Stecdor, Scodor, Szék, Zek, Zeck, Zech, Ezek. (*Janauschek*: Originum Cisterciensium Tom. I. p. 71.)

⁹ *Winter*: Die Cistercienser. III. 206.

¹⁰ Melyik évben lett pécsi püspök, biztosan nem tudjuk. Van okiratunk (*Wenzel*: Árpád-kori Új Okmánytár VI. k. 148. l.), mely őt már 1183-ban pécsi püspökként említi. De az a felőrlő dolog, hogy 1186-ban Macarius a pécsi püspök (*Wenzel*: Árpád-kori Új Okmánytár VI. k. 163. l.) s utána ismét Calanus.

¹¹ *Koller*: Historia episcopatus Quinqueecclesiarum. T. I. p. 223.

¹² *Wenzel*: Árpád-kori Új Okmánytár. IX. k. 53 és 54. l.

¹³ *Fejér*: Cod. Dipl. T. III. V. I. p. 38.

20 utántól 1205. jun. 24-ig) még az esztergomi érseki székhelybe is beleül, de III. Incze pápa nem hagyja helyben megválasztását;¹ a mai kutató kor meg benne keresi és ismeri föl a pécsi székes-egyház alapjait megvető bőkezű főpapot.²

Kalán működésének kimagasló mozzanatai III. Béla király uralkodásának idejére esnek. Amit későbbi dolgairól jegyzett föl a történelem, — rejtelmes homályba burkolja egyébként nagyszabású alakját.

Igy elsősorban felütlő azon bánásmód, melyben a földvári benczés apátot részesíté.

Kalán püspök és S. földvári apát között éles ellentét fejlődik ki. Ügyöket III. Incze pápa elé viszik. Ez G.-t, a Szent-Miklósról címzett diakon-bíborost, rendeli ki ügyhallgatóul.

A földvári apát személyesen jelenik meg a tárgyalásra; Kalán püspök Obert mestert küldi maga helyett.

A földvári apát így adja elő a dolgot: Ő éppen készülöben volt Rómába, midőn Kalán püspök hivatalos látogatás céljából kolostorába érkezett. Első dolga volt, hogy Béla király két okiratát, melyek apátságának a püspöki joghatóság alól mentességét tartalmazzák, elvette; az utazási költségnek kiszemelt pénzüsszegre rátette kezét; őt, az apátot meg a *cziszterciek czikádori kolostorába* záratta, nehogy a királyhoz, vagy Rómába fordulhasson jogorvoslatért. A mint fogsága végetért, az uralkodó előtt részletesen kifejtette panaszát, s egyuttal fellebbezte ügyét Rómába, 1198. decz. 13-ára. Ehhez Kalán is beleegyezését adta s megjelenését ígérte. S mindemellett is fogta magát Kalán és őt egyházi átokkal sujtotta.

Homlokegyenest ellenkezik ezzel Obert mester vallomása. E szerint S. földvári apátot Kalán püspök előtt a két okirat meghamisításáról vádolták. S mivel a vád igaz voltát a tények, sőt az apátnak saját vallomása is bizonyították, Kalán a bűnös apátot — a nélkül, hogy ez tiltakozott, vagy ellentmondott volna — az apátságról letette és bűnbánat céljából a *czikádori* kolostorba utasította. Az apát azonban még a vezeklés tartama alatt elhagyta Czikádort; világi karhatalom közreműködésével visszatelepedett földvári otthonába; a pécsi püspökséghez tartozó egyházak egyi-

¹ *Fejér*: Cod. Dipl. T. II. p. 460—2.

² *Henszlmann*: Pécs középkori régiségei I. R. 97. 1.

kének lakóit elvitette s az ott levő papokat saját házukból kido-batta és megverette. Kalán püspök e miatt többször megidézte az apátot, — de hasztalan, nem jelent meg. Ekkor Kalán kimondotta rá az egyházi átkot. Az apát azonban ezt mibe sem vette; misézett, mintha mi sem történt volna; sőt még a kolostor javait is tékozozni kezdte.

Az ügyhallgató a vallomásokról pontos jegyzőkönyvet vesz föl. III. Incze pápa megérti belőle, hogy a kérdés nem tiszta, nem világos, — miért is róla itélni nagyon bajos. Ujabb vizsgálatnak szüksége állt tehát elő. Ennek megtartására, 1199. jan. 30-án, a vácsi s csanádi püspököt és a *zirczi* apátot szemeli ki.

Hogy a törvényes eljárás mi akadályba se ütközzék, III. Incze pápa első sorban is a kiközösítés alól oldja föl a földvári apátot. A kiküldötteknek meg ily értelmű utasítást ad: Járjanak utána, vajjon csakugyan kívül áll-e a földvári apát a pécsi püspök joghatóságán? Ha igen, védjék meg kiváltságát s vágják utját a püspök követelődzésének. Ha a püspök részéről az apátságot bárminő károsítás érte, a kellő kárpótlásról gondoskodjanak. De másrészről azon legyenek, hogy a megyés püspök, a pécsi, az apát részéről kellő tiszteletben részesüljön. Ha Kalán püspök az apátot a pápához föllebbezés után, vagy alapos ok nélkül fosztotta meg méltóságától, akkor ezen ítéletnek mi érvénye se legyen; ellenkező esetben azonban helyezkedjenek a püspök álláspontjára.¹

Jó egy századig a cikádori apátság apátjait sem ismerjük névszerint. *Estoras Demetert* ilyenül nem szabad elfogadni, bármennyire erősítgesse is az Eszterházy-család dicsőítésére készült mű.² Hiszen ennek értéke fölött a történeti kritika már napi rendre tért.

Az apátok működéséről s közszolgálati szerepléséről azonban van tudomásunk. Pápai megbízás folytán, Kalán pécsi püspök életét megvizsgálják, midőn esztergomi érsekké tevéséről van szó; a

¹ *Fejér*: Codex Dipl. T. II. p. 353—5.

² »Demetrius Estoras, Ludovici frater, saeculo valedicens, ordinem S. Bernardi ingressus, factus abbas ordinis Cisterciensis in Pilisio, qui in officio diu laudabiliter vixit anno 1190.« (Pars II. p. 25.) — A második rész végén, hátulról számítva a hatodik oldalon, ezt olvassuk: Error etiam est, ubi Demetrius Estoras abbas ordinis Cisterciensium ponitur de Pilisio; cum revera fuerit abbas Beatissimae Virginis de Cikador, in dioecesi Quinque-Ecclesiensi, eiusdem ordinis Cisterciensium. (Trophaeum inclytæ domus Estorasiæ, seu Genealogia illustrissimæ familiæ Eszterhazianæ.)

veszprémi püspökség és a pannonhalmi szent-mártoni apátság között tized és joghatóság miatt folyó perben a vizsgálóbíró tisztét végzik; a szekszárdi apátság és a székes-fehérvári Jánosvitézek tizedügyében ítélnék; Lukács esztergomi érsek szenttéavatása kérdésében az elővizsgálat vezetésének részesei; a templomosok és Kálmán halicsi király között létrejött szerződés életbe léptetésére küldetést nyernek; Bálint pécsi püspök panaszát elbírálják; lengyel, porosz, szlavóniai, livóniai, krakkói s a velök szomszédos ciszterci kolostorokban generális visitatori joguk érvényesítésére buzdítatnak; Jacobi István váci és kalocsai örkanonok »residentia« ügyében ellenőrző jogra tesznek szert.¹

A cisterciumi nagy káptalan is nyit teret a czikádori apátok működésére. 1212-ben ugyanis a *czikádori* és a zirczi (bakonyi) apátnak meghagyja, hogy Egresre menjenek; az apátság állapotát vizsgálják meg; s ha a rendi szabályzattal ellenkező dolgokra akadnak, nyomban alakítsák át, — amint a rend szelleme követeli; — az egresi apátnak pedig tegyék kötelességévé, hogy önigazolás céljából a legközelebbi nagykáptalanra jelenjék meg.²

1274-ben meg a czikádori apátot a heiligenkreuzi és a reuni (Runa) apátok társaságában nagyfontosságú küldetéssel tiszteli meg. A nagykáptalan ugyanis arról értesült, hogy Magyarországon a rendi fegyelem nagyon meglazult, s egyik-másik kolostorban nem igen épületesen élnek. Mint a rendi szervezet őre, ezen három apátot oly utasítással látja el, hogy a magyarországi kolostorokban tartsanak vizsgálatot és tapasztalataikat a jövő nagykáptalanra írásban terjeszszék be. A költség fedezése az egyes apátságok kötelessége lesz.

A kiküldöttek, úgy látszik, kevés eredménnyel jártak el. Bizonyítja azon tény, hogy a következő évi nagykáptalan a vizsgálat megtartására kényszerült a három elsőrangú anyaapátságot — Pontiniacum, Clara-Vallis és Trium Fontium — kiszemelni. Megengedte nekik, hogy az apát alkalmas emberrel helyettesítheti magát a vizsgálatnál.³

¹ Ezen műben: III. Fejezet. »A czikádori apátok pápai megbízatásai.«

² Statuta capituli generalis anni 1212. (Cod. Lucern.)

³ Statuta cap. gen. anni 1274. 1275. (Winter: Die Cistercienser. III. 235. 236.)

Mig az apátok a kormányzat és a felsőbb igazságszolgáltatás terén fáradsz: addig konventjöknek is nyilik alkalom, hogy hazai jogéletünk szálait szöjje.

A cziszterczi rend ősi szervezetének szigora nem volt kedvező a rendi konventek külső szereplésére. Az elzárkózottság csak elvértve tűrte el, hogy egyes kolostorok mint hiteles helyek működjenek. Eddigi adataink csak az egresi¹ és *czikádori* konventnek nyitnak teret ez irányban.

Igy 1272 táján Mois nádor utasítja a czikádori apátot és konventet, hogy Inkey Imre királyi ember az ő megbízottjok jelenlétében tartson határjárást Újfalu (Novufalu) s iktassa be ennek birtokába Zochud fiát, Martonost. H. (Henrik vagy Hermann) apát és konventje eljárnak a dologban, s az ellenmondók — s Pál bíró, Beke, Németi, és Scymide, továbbá egész Újfalu — részére kiadják az idéző parancsot Szent István napjára szólólag.²

Rá két évre, 1274-ben, ismét hivatalos működésben látjuk az apátságot. H. apát, C. perjel, A. alperjel, S. plébános és L. comes curialis arról tanúskodnak, hogy Lajméri Lőrincz és Tamás testvérek, továbbá Lajméri Vincze rokonuk azon huszonhat hold földet, mely Izsó fia Gergely vetései mellett terült el s tiz holdnyi részében jól meg van trágyázva, továbbá egy parasztbirtokot (mansus) két márkáért eladtak Zhundának és János nevű fiának. Az adásvevés szerint a vevők örök birtogjoggal kapják az említett földeket; de ha eladásra kerülne a sor, a megvételhez a régi tulajdonosoknak, s ezek törvényes ököröseinek lesz joguk.³

A hiteles helyi működésnek egyik tényét képezi a következő eset is:

1279-ből ismerünk egy adásvevési szerződést, melyben a czikádori apát privilegiális levelére hivatkozás történik. Both fia János ugyanis el akarja adni huszonnégy hold földjét, továbbá Orrey helyet a hozzátartozó telekkel Embil fia Fülöpnek. A pécsváradi konvent előtt elmondja, hogy — miként a czikádori apát privilegiális leveléből kitünik, — a most eladásra kerülő területet Lajméri Lőrincz, Tamás és Vincze nevű egyénektől, a kik

¹ Hazai Okmánytár I. k. 21. l.

² Hazai Okmánytár VII. k. 138. l.

³ *Wenzel*: Árpádkori Új Okmánytár. IX. k. 102—103.

különben szintén jelen vannak az egyesség megkötésénél, két márkáért vette.¹

III. Endre király idejében is nyílt alkalma a czikádori apátságnak a hivatalos ténykedésre. Az apát és konvent ugyanis magától az uralkodótól oly értelmű parancsot kap, hogy Bakó (Boko) Lőrincz fiát Mihályt idézze meg a királyi bíróság elé, az Óvári Konrád mesterrel szemben fölmerült ügyben.

Az apát és konvent Hydaga Péter királyi ember mellé saját megbízottjokat adják, s ezek utján járnak el a megbízatásban.²

Óvári Konrádnak meg két másik ügye is megfordult a czikádori konvent előtt.

A pécsváradi apátság ugyanis surlódásba jut Óvári Konráddal. A hivatalos térről azonban lelépnek és éppen *István* czikádori apát és konventje előtt abban állapodnak meg, hogy amit a békéltetők — Balogh Miklós fia Miklós comes, Péter fia Egyed és Gyl mester — határoznak, abba kölcsönösen belenyugosznak. Az ítélelhozatal és kihirdetés napjául először pünkösöd nyolczadát jeleli ki a czikádori apát és konvent; de nyomban Nagy Boldogasszony nyolczadára teszi át, a mint Bertalan és Leleszi Márton — a felek képviselői — kijelentik, hogy ezen napon nincs érkezésök.

Konrád mester Péter fia Egyeddel és Gyl mesterrel meg is jelent a határnapon; a pécsváradi apát és konvent azonban mind személyesen, mind képviselőileg távol maradt.³

Ezidőtájt merül föl az ellentét Óvári Konrád comes és Albert comes fia Mihály között is. Ez is a czikádori apát és konvent színe előtt egyenlítődik ki.

A békéltetők ajánlatára Albert fia Mihály megfogadja, hogy azon kár fejében, melyet Konrád mesternek okozott, Szent István király napjának nyolczadán tizenhét ökröt, egy lovat, kétszázötven köböl fehér lisztet s egy köböl abrakot, — Szent Mihály naphoz két hétre meg tizenhét ökröt és tizenegy hordó bort szolgáltat a czikádori apát és konvent rendelkezésére; ha azonban szavának nem lesz ura, a késedelem kétszeres kötelezettséget ró rája. Konrád mesternek még e mellett is fönmarad a joga az esküre. S ha ezt

¹ Zichy Codex. I. köt. 42 - 43. l.

² *Wenzel*: Árpádkori Új Okmánytár. X. k. 420. és 441. l.

³ *Wenzel*: Árpádkori Új Okmánytár. X. k. 443. l.

oly értelemben teszi le, hogy Albert fia Mihály ellenében az ő követelése harmincz ökörre és tizenhárom lóra terjed, ugy Albert fia Mihályra, a konvent tetszésétől függő napon, szigorú feladatúl várakozik ezen jószágok megtérítése.¹

1320 decz. 15-én merül föl ismét egy eset, mely a czikádori konvent hiteleshelyi működésére vall.

Imre háj-szentlőrinczi kanonok, a kalocsai káptalan előtt, Illés comesnek husz márkáért eladja Pauli nevezetű birtokát Bodrogvármegyében. Kijelenti, hogy ezen birtokhoz vétel útján jutott, miként a czikádori apátnak és konventnek privilegiális leveléből is kitünik. Ilyen levelet a konvent természetesen csak mint hiteleshelyi tényező adhatott ki.²

II.

A czikádori apátság birtokai. A czikádori apátság bortermelésének megszorítása III. Incze által. Pápai adózás. A czikádori apátság a tatárjárás alatt elpusztúl. Lassan épül föl újra. Az atyaapáti intézmény. Az idegen származású apátok kárára vannak az apátságnak. András apát küzdelme Henrik pilisi apáttal. Az anyagi bajok orvoslása Nagy Lajos király által. A gazdasági viszonyok javítása nagyon nehezen megy. IX. Bonifác Tamást reservatio útján teszi czikádori apáttá. Máté apát bazafias közreműködése Maróthi János és társainak kiszabadításában. Az apátság surlódása a Bálhmonostori Töfftösökkel.

A czikádori apátság birtokai ezek voltak: Bokod (ma Bikity), Gerebuch, Pog másnéven Nagyfalu és Ujfalu Bodrogvármegyében; Feked, Kurumzov és Lotha Baranyavármegyében; Ebes, Farkasd, Gerenyás, Kesztlöcz, Lajvér, Lángfő, Moha, Mórág, Nyék (ma Alsó-Nyék), Pörböl, Saágh, Szék (Czikádor) Tolnavármegyében; Kuni Valkóvármegyében,³ — s ezzel kapcsolatban az eszéki vásári és révvám, leszámítva a szárazuti vámot; Székmál szőlőhegy Békás-Megyer határában; és Kengyeles halastó, melyet a Vajas folyó táplált.⁴

¹ Wenzel: Árpádkori Új Okmánytár. X. k. 457—8. l.

² Zichy Codex: I. köt. 179. l.

³ Csánki: Kőrösmegye a XV. században. 94. l. — Magy. orsz. lev. t.: DL. 5451.

⁴ Ezen műben: IV. Fejezet. A czikádori apátság birtokai és jövedelmei.

Az apátsági jószágok földrajzi helyzete elbeszéli azon feladatot, mely itt a ciszterciekre várakozott. A Duna és Sárvíz mellékein, az örökös áradások és vizöntések színhelyén, a vizek lecsapolására, a nedves területek kiszáritására, új szántóföldek alakítására és a haltenyésztésre kedvező alkalom kínálkozott. A magasabb fekvésű dombok és hegyek meg a szőlőművelésnek ígérkeztek biztos alapjául.

A ciszterciek a szőlőművelés terén is buzgólkodtak. Nemcsak saját szükségletükre, hanem eladásra is termeltek. Borkészleteket külföldre is szállították.

Ezen működésök emlékét sajátságos eset tartotta fenn.

Kalán pécsi püspök nem jó szemmel nézte, hogy az egyházmegyéjében levő ciszterciek sok szőlőt összevásároltak. A dolog érthető. Mert Kalánnak, mint pécsi püspöknek, a bortermés után tized járt a néptől. De midőn a szőlő a ciszterciek kezére jutott, a tized elmaradt. Ezért panaszkolt be III. Incze pápánál a pécsi egyházmegye területén élő cisztercieket.

III. Incze pápa 1213. jun. 20-áról keltezi sorait, melyekkel inti a Kalán püspökségéhez tartozó cisztercieket, s így első sorban a kiválóan bortermő vidéken élő cikádoriakat is: hagyjanak föl a szőlők összevásárlásával, nehogy az összeülőben levő zsinat régi kiváltságait megszorítsa, vagy esetleg el is törölje.¹

A keresztes hadjáratokra fordított költség a pápai kincstárt meglehetősen megapasztotta. III. Incze pápa tehát új jövődelmi forrásokra gondol; miért is a IV. lateráni zsinaton (1215) elvileg kimondja a pápai adóztatást.

Utóda, III. Homor pápa 1216-ban tényleg el is rendeli az összes egyházi javakból a jövődelem huszadának beszolgáltatását három éven át, — leszámítva a cisztercieket és premonstreieket. IV. Orbán pápa 1262-ben a jövődelem század részét veti ki öt évre. A második lyoni zsinat 1274-ben, a keresztes had költségeinek fődözése és a szent-föld támogatása végett, az egyházi jövődelem tized részét szedeti hat éven keresztül.²

¹ *Fejér*: Cod. Dipl. T. III. Vol. I. p. 141—142.

² *Békefi R.*: A pillisi apátság története. I. k. 249. l.

Nagyon valószínű, hogy ezen két utóbbi kötelezettség sem érintette a czisztercieket, tehát a cikádori apátságot sem. Sőt azt látjuk, hogy ez még Gentilis prokurációjának fedezésénél sem veszi ki a maga részét.

A viennei zsinat (1311—12) hat évre szólólag rendelte el a pápai tized beszédését; tényleg azonban csak XXII. János pápa hajtotta végre 1331. márcz. 1-én kiadott bullájával.¹

Hazai papságunk nem akarja fizetni az adót. Ugyanily felfogásban van a király is. Midőn azonban a pápa a tizedösszeg egyharmadát neki engedi át, nincs ellenére a tizedszedés.

Ezen tizedadót fizeti a cikádori apátság is.

Miklós apát hit alatt fogadta, hogy apátságának évi jövedelme nem haladja meg a nyolczvan márkát, — márkáját negyvennyolcz garasával számítva. Az első évi (1332) esedékes összeg fejében nyolcz márkát fizet. Ennek értéke hat budai márkával és negyvennyolcz garassal ért föl.²

Az apátság 1333-ban hét hat-penzás, majd meg két bécsi márkát³, 1334-ben három márkát és egy fertót,⁴ 1335-ben aug. 13-án négy és fél márkát fizet.⁵

A tatárjárás súlyos csapásait az apátság is megszenvedte. A kolostor lángok martaléka lőn. Vele együtt pusztultak el a körülötte elhuzódó gazdasági épületek is.

A sir széléről bajos a szabadulás. Az apátság is nehezen áll lábra. A kolostor teljes kiépítése szinte egy teljes századig lehetetlennek bizonyúl; mignem — Tamás cikádori apát és Pytrolch misés szerzetes előadása szerint — Töttös mester pilisi comes és visegrádi várnagy, 1347 táján, száz budai márkával jó segítségére. Amit eddig nem építhettek ujja, utólagosan teszik meg. A keresztfolyosót, mely a czisztercieknél mindig kiváló műgonddal készült, izlésesen helyreállítják; a kolostor egyéb részeit kijavítják; idegen kezekre jutott tartozékait meg visszaszerzik.

Ugyanezen alkalommal egy szép mént és tizenkét ménesbeli lovat is kapott az apátság Töttös mestertől.

¹ Monumenta Vaticana Hungariae. Sér. I. Tom I. p. LVI.

² Monumenta Vaticana Hungariae. Sér. I. Tom. I. p. 196.

³ U. o. p. 272. 279.

⁴ U. o. p. 288.

⁵ U. o. p. 303.

Művelődéstörténetünk érdekes részletekkel gyarapszik ezen adatok által. Hiszen egyrészt az apátság székhelyének százados hamvaiból új életre kelését látjuk bennök; másrészt nemzetgazdaságunknak figyelemre méltó mozzanatára ismerünk, midőn Tóttós mester jószágain egy létező, a czikádori apátság birtokain még egy keletkezőben levő ménes táruul szemeink elé.

Habár a királyi bőkezűség a czikádori apátságot dús javadalmakkal látta is el, egyes apátok könnyelműsége és nemtörődömsége s a mostoha viszonyok majdnem végromlást idéztek elő.¹ A rendi szervezetben élő atyaapáti intézmény ugyanis utat nyitott a külföldi rendtársaknak is hazai kolostoraink apáti székeibe. Mert, ha az apáti szék halálozás, vagy bármily eset folytán megüresedett, az elárvult apátság ügyeit az atyaapát vette kezei közé. Ő tűzi ki az apátválasztás idejét s hívja meg választásra a gyász napjait élő apátságból települt fiókapátságok apátjait azon kolostorba, melynek élére új főt akarnak állítani. A megérkező fiókapátok a helybeli szerzetesekkel, az atyaapát elölülése mellett, választanak. A gyászoló konvent szerzetes tagjain kívül, a fiókapátságok szerzetes tagjai, sőt még apátjai is választhatók.²

Igy történt meg, hogy a czikádori apátság élén gyakran osztrák ciszterciek állanak. Ezek, a hazai törvények és jogszokások ismeretének hiával,³ könnyen túlteszik magokat azon intézkedéseken, melyek hazánkban érvényben voltak. Figyelmen kívül hagyják, hogy a királyi alapítású ciszterciei apátságok birtokügyeibe a királyok, mint kegyurak is beleszólnak, — s így a birtokok jogi természetére nézve, tudtuk nélkül végérvényesen intézkedni nem szabad, nem lehet.

A törvény áthágása megboszlulta magát. A birtokok könnyelmű elidegenítése, elzálogosítása, elajándékozása vagy elcsereberélése az apátság gazdasági viszonyait összekuszálta, bevételeit csökkentette; a jövedelemforrásoknak más kezekre jutása kiapadásukat eredményezte; a jogföladás a tekintély kisebbedésével, s így erkölcsi veszteséggel járt.

¹ Zichy Cod. IV. k. 579. l.

² Az atyaapátság intézményét lásd bővebben: *Békefi Remig*: »A pilisi apátság története I. köt. 104—114. l.

³ Zichy Cod. IV. k. 579. és 580. l.

Élesen domborodnak ki ezen jelenségek András apát előtt, midőn az apátság gondjai vállaira nehezednek. Fölismeri a helyzetet, s meggyőződik tarthatatlanságáról. Változtatni akar a dolgon. A bonyodalomból egy út vezetett ki, — az, mely a királyi szék felé haladt. Erre lép tehát 1365-ban s lerajzolja Nagy Lajos király előtt apátsága állapotát.

De mielőtt a bajok orvoslata megtörtént, András személyes sérelmeket szenvedett. Miért is ezeknek gyógyításához fogott.

V. Orbán pápánál bepanaszolta Henrik pilisi apátot.

A vád szerint Henrik apát megfosztotta apátságától; jöllehet ő Czikádor utolsó apátjának, a boldogult *Bertholdnak* törvényes utódja, s mint ilyen már évek óta állt apátságán élén; helyére meg, dél-vidéki származása után *Déli*-nek nevezett *Frigyes*t, a czikádori konvent egyik tagját, erőltette be, s az apátság jószágából és kincseiből egyet is mást is magával vitt.

Később Henrik ugyan visszahelyezte András apátot főpapi székébe; de ezután még erősebben bánt vele. Világi karhatalmat alkalmaz ellene, foglyul ejti, elzáratja, majd megkötözve, titkon ausztriai Szent-Keresztre, Kálmán atyaapáthoz kísérteti.

Mig András a hosszas fogság keserveit szenvedte, Frigyes újra beleült a czikádori apátságba.

Alig értesül V. Orbán pápa a dologról, 1367-ben szeptember 3-án,¹ megbizza a kalocsai érseket, a pozsegai ciszterczi apátot és a kalocsai káptalan kincstartóját az ügy megvizsgálásával és elintézésével.

A kérdés megoldását gyanítjuk. Henrik pilisi apát ugyanis lemondott apátságáról, és pedig, úgy látszik, — felsőbb rendeletre.

E közben az anyagi viszonyok rendezése is megkezdődik.

Az uralkodó éles szeme nyomban észreveszi, hol esett hiba. De itt nem állapodik meg, hozzálát a jogorvoslathoz. Kimondja, hogy mindazon birtokeladás, elcserélés, hűbérbeadás, jövedelem-elidegenítés és jogátruházás, mely a czikádori apátok részéről eddig történt, vagy a jövőben esetleg történik, érvénytelen, s így semmis, ha rendelkezéseket nem előzte meg a királyok, mint kegyurak, előzetes beleegyezése.²

¹ *Fejér* : Codex Dipl. Tom. IX. Vol. IV. p. 75.

² *Zichy* Codex. IV. k. 578—579. l.

Sajátságos, mily azonos mederben haladt rendi apátságaink életfolyama. Nem telik el egy évtized sem, s a királyi kegyúr ép így adja vissza a hasonló bajban sinlődő pilisi apátság életerejét is.¹

András czikádori apát és jogutódai hozzá is látnak a dologhoz, — a keresztülvitelben azonban erős akadályokra találhatnak.

A birtokok elidegenítése az évi jövedelmet aggasztólag megcsappantotta. A befolyó összeg a rendes kiadásokat sem fődözte. Befektetésről, a birtok rendes kezeléséről s az épületek jó karban

14. ábra. A czikádori konvent pecsétje² 1382-ből.³

tartásáról szó sem lehetett. Ily módon a félszázad óta elhanyagolt apátsági és gazdasági épületek kijavitása egyszerre jelentékeny összeget kívánt. Hozzájárult még, hogy a kir. rendelet értelmében visszakerülő jószágok kiváltásához is jó csomó pénz kellett.

Időközben Andrást megfosztották apáti méltóságától.⁴ Ily nehéz viszonyok között, II. Kálmán heiligenkreuzi apát, mint atyaapát, a rendi szervezetből kifolyólag, hivatalos látogatást (visitatio) tart Czikádoron 1378-ban.⁵

¹ *Békefi Remig*: A pilisi apátság története I. köt. 257—258. l.

² A pecsét leírását és megfejtését lásd ezen műben: *Oklevelek*. III. sz. végén.

³ A 14. ábra egyharmaddal nagyítva.

⁴ *Károlyi Oklevéltár*. I. köt. 349. l.

⁵ *Fejér*: *Cod. Dipl.* T. IX. Vol. VI. p. 238.

Segíteni azonban ő sem tudott. A baj megmaradt s kétségbeesett lépésre kényszerítette az apátságot.

Hermann apát ugyanis, konventjével egyértelműleg, Nagyfalu, másként Pog nevű jószágát száz ezüst márkáért — a márkát négy forintjával számítva — 1382. május 14-én, zálogba adja Garay Miklós nádornak és örököseinek.

Az egyesség értelmében a megnevezett birtok összes jogaival, jövedelmeivel és tartozékaival, tudniillik a szántóföldek-, rétek-, erdők- s berkekkel Garay Miklós kezére jut; megkapja ezenfölül még a birtokkal határos halastavakat, sőt még a Mélytó és Egrestő nevezetűt is; a halastavak jövedelmei, kerítései, partjai és a beléjük vezető folyammedrek szintén az ő birtokába mennek át. A zálog-egyesség négy évig érvényes. Ezen idő elteltével — de előbb nem — az apátság visszaválthatja a birtokot mindenestül; Garay Miklós s esetleg örökösei meg kötelesek a száz márká lefizetése után visszaadni a zálogba vett Nagyfalut, sőt még azt is, amit négy év lefolyása alatt netán a birtokon építtetnek; s egyáltalán semmi-nemű költségért sem számíthatnak kárpótlásra. Ha Garayt a négy év keretén belül valaki a birtoklásban megtámadná, az apátság köteles helytállani és jogát védelmezni.¹

A birtokok visszaváltását más körülmény is gátolta.

Az új tulajdonosok ugyanis makacsul ragaszkodnak a tényleges állapothoz. S midőn *Mihály* apát minden áron érvényt akar szerezni a királyi rendeletnek, az elévüléssel állnak elő. *Mihály* apát nem jó zavarba, előadja ügyét az uralkodó előtt. Zsigmond király védelmére kel az apátságnak s 1391. aug. 21-iki levelében kijelenti, hogy a czikádori apátság jószágaira nézve száz éves birtoklás szükséges az elévüléshez, — bármily okirattal rendelkezék is az illető ellenfél.²

Ezzel azonban *Mihály* apát ajai-bajai nem fogytak ki.

Gyulai Ráth fiai, Kelemen és István, a czikádori apátság birtokain hatalmaskodást követtek el. A jogsérelem pert vont maga után. De a hatalmaskodók jónak látták a békés kiegyezés terére vinni a dolgot. Miért is jóváteszik a kárt s ezzel meg is oldják a

¹ Ezen műben: Oklevelek. III. sz.

² Zichy Codex IV, k. 578—581. l.

kérdést. Mihály czikádori apát megbizottja, Bessenyoí Miklós, 1393. máj. 22-én, a szegzárdi konvent előtt ki is nyilvánítja, hogy küldőjének már semmi követelése nincs s a fenforgó ügyben kiadott összes okiratokat érvényen kívül helyezi.¹

IX. Bonifác pápa már Mihály apát életében kikötötte magának a czikádori apátság betöltését széküresedés esetére. 1402. aug. 30-án már gyakorolja is jogát. Mihály apát halála után ugyanis *Tamást*, a római Szent-Sebestyén ciszterczi kolostor szerzetesét nevezi ki utódjává Czikádorra.²

Tamás nem fölszentelt szerzetes, még csak a kisebb rendeket vette föl. Kinevezésével kapcsolatban utasításul kapja IX. Bonifácztól, hogy Czikádoron a rendtagok számát ne apaszsa. Ő viszont arra kéri a pápát, hogy apáttá avatását azon főpap végezhesse el, akihez legkönnyebben hozzáférhet.

IX. Bonifác helybenhagyja óhaját. Kiköti azonban, hogy a felavató főpap a római szék felsőbségét elismerje, — Tamás tegye le a hűségesküt azon módon, miként az egyidejűleg küldött pápai bulla előírja. Az eskümintát pedig, mely szerint az eskü végbement, saját pecsétjével hitelesített nyílt levélben, követ útján, küldje el Tamás Rómába.³

Mátyás apátoskodásáról annyit tudunk, hogy Báthmonostori Tóttós Lászlóval 1406-ban perben volt.⁴

Utána egy minorita akart beleülni az apátságba. A ciszterciumi nagykáptalan azonban utját vágja erőlködésének. A heiligenkreuzi apátnak 1411-ben meghagyja, hogy saját szerzetesei közül szemeljék ki az új apátot.⁵

A XIV. század közepétől nemzetünk figyelme délre fordult. Azóta, hogy a magyar és török haderő 1366-ban Bodonnál (Viddin) először mérkőzött, mind több gondot okozott a török közeledése. A nikápolyi győzelem a mohammedán sereg homloka köré babért, lelkébe meg bizalmat öntött. Úgy látszott, hogy a kereszténység vesztes fél lesz a mohammedánizmussal szemben. A győzelem má-mora elragadta a törököt. A hazánktól délre eső államokat vazal-

¹ Révay levéltár. Stavnyicska. Gyulai fasc. V. 20. (Kammerer Ernő úr szives közlése.)

² Monumenta Vaticana Hung. Ser. I. Tom. IV. p. 455—456.

³ Monumenta Vaticana Hung. Ser. I. Tom. IV. p. 456—457.

⁴ Zichy Codex. V. köt. 188. l.

⁵ Winter: Die Cistercienser des nordöstlichen Deutschlands. III. B. S. 97.

lusaivá teszi s folyton terjeszkedik. A háromszázados küzdelem előjátéka megkezdődik. A harcz már kezdetben sok áldozatot követelt vérben és pénzben egyaránt.

A küzdelmek folyamán történt, hogy Maróthi János, Márton bán, Halápi János és Szepesi Henrik fia Péter, magas rangú férfiak, s kívülök még más közönséges egyének is az ellenség kezébe kerültek. Fogságukat Boszniában töltötték.

Ezen szomorú eseményt követő budai tanácskozáson az a nemes eszme vetődött föl, hogy legalább a négy előkelő fogoly megszabadítása érdekében lépéseket kell tenni. Lévai Cseh Pétert bízták meg a terv végrehajtásával. Ez személyesen lemegy a fejedelemhez. A tárgyalás eredménye az, hogy a négy tekintélyes fogoly váltságdíjja hatvanötezer arany forint.

Mire a követ hazaérkezik, a lelkes férfiak serege 1416. szept. 4-én már Pécsett ülésen. A mint a megállapodásról értesülnek, hazafias érzületek lélekemelő tényben fejeződik ki. Zsigmond király ekkor a constanzi zsinaton tartózkodott. Halogatásnak meg nem volt helye. Nyomban azt határozzák tehát, hogy a váltságösszeg egy részét a kamaranyereségből, a többit meg közadakozás útján teremtik elő.

Felhívást intézek az ország összes birtokosaihoz. Előadják ebben az egész esetet; megnevezik a célt, mely hazafias áldozatkészségöket megérdemli, s kijelelik a gyűjtés módját és vezetőit.

A hazafias hangú szózat közléteivőinek névsorában látjuk *Máté* czikádori apátot is, kinek emlékét ezen nemes tény egyedül őrzi.¹

A czikádori apátoknak sok bajuk volt a Báthmonostori Tőtösökkel.

Báthmonostori Tőtös fia László mester Nagy Lajos király előtt arról vádolja András *czikádori* apátot, hogy ez, 1370-ben, az ő czikádori szőlőjéből kétszáz köböl bort, Gyalog János nevű szolgájától, pénzen vett borából, három hordót, Jakab fia Jánostól saját termésű borából négy hordót elrabolt; továbbá, 1371. jan. 12-én, négy crakowi jobbágyát és Miklós nevű szolgáját, amint ezek a a pálfalvi vásárról hazatérőben voltak, foglyokká tette, kegyetlenül elverette és mindenöktől megfosztotta.

¹ *Fejér*: Cod. Dipl. T. X. Vol. VIII. p. 564—570.

I. Lajos király, 1371. febr. 13-án, a pécsváradi konventet bizza meg a vizsgálattal. Királyi emberekül Maróthfalvi Péter fiát, Miklóst, Ormándi István fiát, Kozmát és Jánost, Csépánfalvi Május fiát, Istvánt, Sároki Sebestyén fiát, Lászlót, és Balázsfalvi Simon fiát, Benedeket nevezi meg.

A pécsváradi konvent részéről János fölszentelt szerzetes, királyi ember minőségben meg Ormándi Kozma jelenik meg a helyszínen márcz. 27-én. Alapos vizsgálat és szavahihető egyének kikérdezése után azon meggyőződésre jutnak, hogy a vád egy betűig igaz.

A pécsváradi konvent hivatalos jelentése ily értelemben érkezik a király kezeihez, 1371. márczius 28-iki kelettel.¹

A hivatalos eljárás azonban nem simítja el az ellentétet, mely Tóttós fia László és a cikádori apátság között fennállott. A jogserelmek ismétlődnek, sőt a régiek közül is újabbak kerülnek nyilvánosságra.

Tóttós fia László 1373-ban I. Lajos király előtt így adja elő panaszát:

András cikádori apát cselédjei és megbizottjai, 1369. szept. 25-én, az ő crakowi jószágára törtek és saját erdejében levő jobbágyait, — Gárdon fia Jánost, Szél Istvánt, Jakabot és Balázst — megverték, megsebezték, ruhájokat és hat márkányi pénzőket elvették s tizenkét ökrüket *Feked* apátsági birtokra hajtották.

1371. okt. 2-án ugyancsak az apát emberei, urok biztatására, megtámadták, megverték, ruháiktól és három márkát kitevő pénzőktől megfosztották László mester szolgáját, Somos Miklóst, továbbá Balázs és Gergely jobbágyokat, amint ezek a vásárról hazafelé tartottak. Decz. 22-én meg az apát fivérével, Sáska Jánossal, és több hivével rárontottak László mester crakowi birtokára, Benedek birót és fiát, Györgyöt, úgyszintén Kelement — mindmegannyi jobbágyait — tetteleg durván bántalmazták, nyíllal súlyosan megsebesítették; de ezzel még nem teltek be, hanem erdeit még most is folyton vágják, földjéből meg, amint szerét tehetik, itt is ott is elszántanak egy darabot.

Nagy Lajos király 1373. márcz. 2-án a bácsi káptalant és a pécsváradi konventet küldte ki a kérdés megvizsgálására. Királyi

¹ Zichy Codex. III. k. 417—418. l.

emberekként Kozma fia János és Miklós, Simon fia Benedek és Péter, Csépanfalvi István, Fekete Balázs, Sároki Jakab, Marczell fia Miklós és Szöllősi Bakon jönnek tervbe.

A bácsi káptalan György kanonokot, a pécsváradí konvent Miklós fölszentelt rendtagot szemelik ki kebelökből. Ezek, Fekete Balázs és Szöllősi Bakon királyi emberekkel együtt, 1373. márcz. 20-án tartják meg a vizsgálatot, mely kiderítette, hogy László mester panasza szomorú igazság.

A két testület márcz. 25. és 26-án közli tapasztalait az uralkodóval.¹

A vizálykodó felek meghasonlását a szenvedély annyira fokozta, hogy még apátváltozás sem segít a dolgon.

Szepesi Jakab országbíró a kalocsai káptalanhoz, 1376. ápr. 9-én, intézeti felhívásában az egyenetlenségnek újabb nyilvánulásait sorolja el.

E szerint Töttös fia László mester azt panaszolja el, hogy *Weykard* czikádori apát Benech (Bene) gazdatisztjét (officialis,) 1375. decz. 22-én, Fekedről Cracowra küldötte s ennek emberei Kele fia János jobbágnak jobb kezét megsebezték; Balázs fia Demeter jobbágy testét egy sebbé verték; Beke fia Pál jobbágnak egy hordó borát, melyet ez a czikádori apátságnak fekedí jobbágyától pénzen vásárolt, elrabolták, magát Pált meg foglyukká tették.

A kalocsai káptalan eljár a küldetésben. A maga részéről Pál kebelbelijét bizza meg a vizsgálattal. A királyi emberek közül — Besenyei Márk, Csepcsi György fia Miklós és Sulyok Illés — az utóbbi jelenik meg a helyszínén ápr. 23-án.

A nyomozás nagy körültekintéssel folyik. Az összes tanúk egyhangúlag, — a czikádori apátra terhelőleg vallanak. A kalocsai káptalannak ápr. 28-iki jelentése ezen tartalommal érkezik a királyhoz.²

Mihály czikádori apát és Báthmonostori Töttös László között is keletkezett per. A bíróság a kalocsai káptalánt bizza meg az idézéssel.

¹ Zichy Codex III. k. 486—490. l.

² Zichy Codex. III. k. 620—622. l.

János kanonok, Kuremi Bálint királyi emberrel, 1397. jun. 15-én idézi meg Báthmonostori Tóttós Lászlót és tisztjeit, Csepcsi Jánost és Saroghi Miklóst, a királyi bíróság előtt jul. 1-én végbemelő tárgyalásra.¹

A surlódás 1403-ban is megvolt. A kiegyenlítésnek február 9-én kellett volna végbemennie; a hadi készületek miatt azonban máj. 1-ére maradt.² S így a per még 1406-ban is folyt, miként Szécseni Frank országbírónak két halasztó levele igazolja. Mihály apát helyett azonban ekkor már *Mátyás* szerepel.³

Az ellenségeskedés az utódokra is átöröklődött.

Báthmonostori Tóttós László özvegye és fiai — János, László, Miklós és György — Peréni Péter országbíró előtt *Imre* czikádori apát ellen ily értelmű panaszt emeltek:

Farky Miklós, Imre apát biztatására, 1421. márcz. 2-án, az ő félegyházi (Bodrog vm.) jószágukról az egyik gazdatiszt lovát, mely husz új forintot ért, ellopta. Pár napra rá, márcz. 5-én, Imre apát emberei két ménesbeli lovakat leütöttek és az egész ménest elhajtották, miáltal csak idei csikajuk husz elveszett. Márcz. 21-én meg Farky Miklós és Fehérváry Mihály — ugyancsak az apát ösztökölésére — egy félegyházi jobbágyuknak szekerét ökröstül-mindenestül ellopták, magát a jobbágyot meg agyba-főbe verték.

Peréni Péter, 1421. ápr. 5-én, a kalocsai káptalan kezébe adja az ügy megvizsgálását. Királyi emberül Besenyői Mihály fia Tamást, Besenyői János fia Mátyást, Csipcsi Kozmát, Jakabot, vagy Miklóst nevezi meg.⁴

Imre apát vad lelkülete evvel sem telt be. A Tóttós testvérek rövid idő múlva a bíróság előtt már hallatlan dolgokat beszélnek el.

Szerintök Imre apát az ő jobbágyaikat Félegyházán személyekben és vagyonukban annyira bántalmazta, hogy immár az egész birtok elpusztult. Most meg Szent-György, Mátyusháza és Borsód birtokokra vetette szemét. Az itteni jobbágyok személyét és vagyonát is jogtalan módon támadja, — arra törekszik, hogy ezek is a félegyháziak sorsára jussanak.

¹ Zichy Codex. V. köt. 38—39. l.

² Zichy Codex. V. k. 340—1. l.

³ Zichy Codex. V. köt. 188. l.

⁴ Zsélyi levéltár: fasc. 213. 1829. (Nagy Imre úr szíves közlése.)

Zsigmond király, 1421. jul. 24-én, Garai Dezső macsói bánnak, vagy a bodrogvármegyei alispánoknak és szolgabíráknak adja át a dolgot elintézés végett.

Ezek kebelökből István fia Bertalant és Besenyői Mihály fia Györgyöt bizzák meg a vizsgálattal.

A megbizottak már aug. 11-én eljártak küldetésökben. S miként Aranyani Ördög (Urduch) István s Varyadi Péter alispánok és Szöllősi Pető fia László s Besenyői Mátyás szolgabírák 1421. aug. 16-iki jelentéséből értesülünk, — a panasz szóról-szóra igaznak bizonyult.¹

Hasztalan vette kezébe az ügyet a bíróság. Imre apát jogtipró szenvedélye erősebb volt az igazság szavánál. Hiszen 1422-ben már azt olvassuk róla, hogy Szent-György, Félegyház és Borsod birtokokat kirabolta és teljesen tönkretette.

Állása természetével ellenkező tetteiben osztozik Carnián kalocsai érsek is. Ketten egyidejűleg homályosítják be főpapi méltóságukat. Mig ugyanis Imre apát jogtalan munkája folyik, Carnián biztatására az ő jobbágysai is hozzálátnak a fosztogatáshoz. Töttös László fia, János birtokára, Szent-Györgyre, rontanak és a jobbágyok barmait lefoglalják; a javából hetvenkettőt kiválogatnak és mindjárt el is hajtják, — a többit meg ötven új forint váltságdíj árán visszaadják.

Töttös János éppen Németországban járt királyi követségben, midőn ezek történtek. Hazaérkezte után személyesen keresi meg a kalocsai érseket. Kéri, adjon ki írásbeli utasítást emberei számára, hogy a barmokat hajtsák vissza régi gazdájokhoz.

Carnián teljesíti kívánságát. Titkon azonban, úgy látszik, összejátszott főember-szolgáival. Mert ezek Töttös Jánost, midőn az érsek levelével előállt, elfogták és bilincsekbe verték.

Zsigmond király maga veszi kezébe a dolgot és Garai Dezső macsói bánt s Bodrogvármegye főispánját, 1422. decz. 13-án, határozott szavakkal utasítja a jogsérelem orvoslására.²

A királyi közbelépés sem segített a bajon. Az egyenetlenség tovább tartott.

¹ Zsélyi levéltár : Fasc. 213. Nr. 1846. (Nagy Imre úr szíves közlése.)

² Zsélyi levéltár : Fasc. 213. Nr. 1898. (Nagy Imre úr szíves közlése.)

1431-ben is még mindig perhasztsárról van szó.¹

Imre apát nemcsak a Töttösökkel, hanem Koroghi Fülöp és István testvérekkel is perben volt. Azt látjuk ugyanis, hogy Besse-nyői Fülöp, 1426. okt. 6-án, az apátság, mint fölperes képviselő-ében jelenik meg Palóczi Máté országbíró előtt. A panasz tárgyát határozottan nem ismerjük. Annyit sejtünk, hogy hatalmaskodásról volt szó. A fölperesi előterjesztés nemcsak a Koroghi-testvérek, hanem Leperd, Ófalu, Zamarus és Szélkut birtokokon lakó negy-venöt jobbágyuk ellen is irányul.

Az ügyet, jóllehet már volt benne halasztás, most sem bo-nyolítják le. Mindkét fél képviselője az elhasztást sürgeti. A bíróság teljesíti kérelmeket. Új tárgyalásra 1427. máj. 1-ét tűzi ki és ki-szabja egyuttal a szokásos birságot.² S habár ez, a többszörös ha-lasztgatás folytán, már meglehetősen volt, — még sem kerül törésre a dolog. Hiszen Palóczi Máté országbíró még az 1430-ik év má-sodik hetében tartott tárgyalásról is ugyanezen év május 1-ére halasztja el az ítéletet, — a peresfelek küldöttjeinek kívánságára.³

III.

A czikádori apátság a benedekrendűek kezén. Zsigmond király a czikádori (széki) apátságot a budai káptalanba akarja kebelezeni. Berzsenyi Porkoláb Kelemen gubernátorsága. A zágrábi püspökség zavarai a XV. század közepén. Vitéz János, Csupor Demeter és Debrenthei Tamás a zágrábi püspöki széken. Mátyás király Vitézt akarja Zágrábba helyezni. Levelezése ez érdemben II. Pius pápával. II. Pius álláspontja. Debrenthei czikádori apát (gubernátor) lesz. Vitéz János és Debrenthei surlódása. Debrenthei hüllenségi büne. A czikádori apátság gazdasági állapota Debrenthei gubernátorsága idején. Debrenthei pere a titeli káptalannal.

A czikádori (széki) apátság a XV. század közepén a benedek-rendűek kezén van.

A bizonyító adat érdekes s világot vet hazai viszonyainkra.

Imre czikádori apát, midőn még a vácsi egyházmegye terü-letére eső, Szent-Gergelyről czimzett benedekrendű kolostor élén állott, két teucrot, kik már a kolostor területére törtek, saját ke-

¹ Zsélyi I. t.: fasc. 213. nr. 1951, 1952, 1990, 2007, 2012, 2017, 2018, 2035, 2039, 2047, 2067, 2111, 2109, 2110, 2119, 2120, 2121, 2126, 2159, 2177, 2179, 2169, 2170, 2171, 2172, 2178, 2191, 2222, 2230.

² Ezen műben: Oklevelek. IV. sz.

³ Ezen műben: Oklevelek. V. sz.

zével levágott, — a többit pedig embereivel megszalasztotta. Nehogy azonban a garázdálkodók a kolostort újból megtámadják, üldözőbe vette őket s közülök ismét kettőt leterített.

Imre apát V. Miklós pápa elé viszi ügyét, melyet Ujlaky Miklós vajda — Czinár szerint Hunyadi János¹ — is támogat.

A római szék megértvén a dolgot, 1450. jan. 20-iki levelében kijelenti, hogy Imre apát tettének semmiféle káros következménye sem lesz, az apátságot továbbra is megtarthatja, s apáti és papi jogainak gyakorlásában megmarad.²

A magyar királyok a váci Duna-könyök jelentőségét hamar fölismerték. Székhelyökül először Esztergomot, majd meg Budát és Visegrádot szemelték ki. A földrajzi tényezők azonban véglegesen Buda mellett döntöttek.

Királyainknak Buda kedves itthonuk lesz, s rokonszenves gondoskodással fáradoznak emelésén. Elődjeitől V. László király sem akart elmaradni.

Nem volt inyére, hogy a Szűz Máriáról nevezett budavári templom egyszerű plébánia. Változtatni akar a dolgon s tervével III. Callixt pápához fordul.

Az előterjesztés szerint, a budai plébánia-templomban az isteni tisztelet ugyan teljesen az egyház követelményei szerint folyik le, s az Úr szolgálata is épületes: mindazonáltal elérkezett az idő, hogy az egyszerű plébánia helyét nagyobb szabású intézmény foglalja el. Buda ugyanis az ország középpontja s a királyi udvarban minden rendű, rangú és nemzetbeli ember megfordul, — szükséges tehát a hely szépítéséről, a hivek fokozottabb igényeiről s az isteni tisztelet fényének emeléséről gondoskodni. Ezen cél úgy lenne legkönnyebben elérhető, ha a plébánia helyett társas káptalan szerveznének.

Hogy az ajánlat kiviteli akadályba ne ütközzék, V. László király a *széki* (czikádori) *benedekrendű apátságnak* egyesítését, illetőleg az új káptalanba keblezését javasolja.

III. Callixt pápa belátja, hogy a szóbahozott terv az isteni szolgálat fényét emelné és a hitéletre is előnyös volna. Az is biz-

¹ Fuxhoffer-Czinár: Monasteriologia. T. I. p. 261.

² Koller: Historia Episcopatus Quinque-Eccl. T. III. p. 390–391. — Fuxhoffer-Czinár: Monasteriologia T. I. p. 261.

tatólag hat reá, hogy a magyar király akarata ez; mert a sikeres megoldástól V. László király ragaszkodásának fokozódását remélte. Mindazonáltal óvatosan jár el. János diákon-biborost küldi, 1456. márcz. 23-án, hazánkba követül, — részletes utasítással s teljes körű felhatalmazással ellátva.

E szerint, ha János jónak látja, a társas káptalant létrehozhatja, — és pedig a többiek mintájára. Vagyis a káptalannak lesz egy prépostja, a ki a káptalan feje. Kivüle lesznek az olvasó-, éneklő-, ör-, stb. kanonokok; továbbá mindazon hivatalok létrejönnek, melyek más káptalanban szokásosak. A káptalan tagjai a zsolozsma éneklésében kötelesek résztvenni; naponkint reggel közös miséjük van, melynek éneklése sorba megy közöttök. Ha valamelyikök a zsolozsmázáson vagy misén nincsen jelen, a punctátor följegyezi.¹ A kanonokok tisztességes ellátásban részesüljenek. Mindaz, ami a káptalan szervezetével együtt jár, életbe lépjen. A káptalannak joga van közös kincstárhoz (archa), pecséhez, közös haranghoz s mindahhoz, a mihez a többinek.

Ha a káptalan megalapítása csakugyan végbemegy, terjeszsze János a pápa elé hiteles kimutatásban: mily távolságra esik a széki apátság az új káptalantól? mennyi magának a plébániai egyháznak és az apátságnak a jövődelme?

Az apátság egyesítésére nézve azonban így intézkedik a pápa: Ha a széki apátság üresedésben van, nyomban történjék meg a bekeblezés. Ha azonban az apát él, várni kell mindaddig, míg a javadalom halálozás vagy más eset következtében megürül. De ha ez az időpont beköszönt, ne merészelje senki se meggátolni a széki apátság javainak és jogainak átkeblezését a káptalan részére. A konvent tartsa kötelességének felhagyni apátválasztó jogának gyakorlásával.

¹ A punctátorság régi keletű. Az 1279-iki budai zsinat elrendeli ugyanis, hogy a prépostok, kanonokok, plébánosok és más javadalmas papok ott lakjanak, amely egyháztól élnek, és legalább a hajnali (matutini) és esti (vesperae) zsolozsma végzésekor, továbbá a közös misén megjelenjenek. Ha valamelyik ezen kötelességet hanyagúl teljesíti, intse meg a püspök, a káptalan, vagy valamelyik elöljáró. Ha nem engedelmeskedik és távol marad, elesik az azon napi osztaléktól. Sőt, ha ezen magatartását tovább is folytatja, súlyos büntetés éri. S hogy egyáltalán ilyen mulasztásnak elejét vegyék, minden székes és társas káptalan választ kebeléből egy tagot, ki a távol levő tagokat megpontozza. (Endlicher: Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana, p. 584—5.)

A ki ellenkezőleg cselekszik, kiközösítés, felfüggesztés (suspensio), vagy egyházi tilalom alá esik.¹

A bekövetkező események azonban arról győznek meg bennünket, hogy a bekeblezés nem történt meg.

A czikádori apátság kegyurai a XV. század közepén, úgy látszik, az Ujlakiak voltak.

Ez magyarázza meg, miért támogatja Ujlaki Miklós közetlenül 1450 előtt Imre apátot, midőn ez V. Miklós pápához föllebbéz.

Pár év múlva meg Ujlaki már teljesen rendelkezik a czikádori apátsággal, midőn gubernátorává *Berzsenyi Porkoláb Kelemen* teszi.

Az új gubernátor nem késik érdekeinek biztosításával. 1457. szept. 6-án tudatja Koroghi János özvegyével, hogy a czikádori apátság az ő kezére jutott. Kéri egyuttal, hogy az eszéki vámból az apátságnak eső részt levélvivőjének adja át s — ha rászorulna — lássa el segítséggel is. Igéri ezen szíveség viszonzását, mihelyt alkalma lesz rá.²

A XV. század második negyedében nagy zavarokat látunk a zágrábi püspökségben.³ Az egyházi javadalmak betöltése körüli bonyodalmak itt is mutatkoznak. Csupor Demeter I. Ulászló király adományozása révén számít a püspökségre; Boldizsár radmannsdorfi plébános Cillei Ulrik támogatásával igyekezik a püspöki székre jutni; Debrenthei Tamás pannonhalmi szentmártoni apát meg V. László királytól kapta kinevezését a zágrábi püspökségre.

A bonyodalmak visszahatással vannak magára az egyházmegyére és a püspöki javadalmakra is. A főurak kapva-kapnak az alkalmon és sorra foglalják a püspökség jószágait.

Hunyadi Mátyás király véget akar vetni a zilált helyzetnek. Legczélszerűbbnek tartja, hogy Csupor Demeter legyen a zágrábi püspök. Rövid idő múlva azonban meggyőződik, hogy rosszul választott.⁴

Ekkor más lépésre határozza el magát. Fölsimerte ő a bajok főokát, — a püspökség anyagi viszonyainak rendezetlenségét. Ezen akar elsősorban is segíteni. Ily czélból szemeli ki Monyorókeréki

¹ Koller : Hist. Episcopatus Quinque-Eccl. T. III. p. 416—425.

² Ezen műben : Oklevelek. VIII. sz.

³ *Kercselich* : Hist. Cathedralis Ecclesiae Zagrabienensis. Tom. I. p. 173—18..

⁴ *Bunyitay Vincze* : A váradi püspökség története I. köt. 279. l.

Elderbach Bertholdot — a verőzei comest. Neki azon megbízást adja, hogy a püspökség várait, faluit és tartozékait — bárki kezén vannak is, — foglalja vissza s védje mindenféle jogtalan támadással szemben.¹

Felszólítja egyuttal a zágrábi püspökség hiveit és praedialis nemeseit.

Amazoknak tudtára adja, hogy a zágrábi püspökség nyomorúságának, részint pápai és országgyűlési felszólításra, részint uralkodói kötelességének tudatában, véget akar vetni. Miért is megkívánja mindenkitől, hogy a rendezés munkájára kiszemelt emberének mindenki engedelmeskedjék és kezére járjon.²

Emezeknek szintén meghagyja a közreműködést Bertholddal, s kijelenti, hogy aki vele ellenkezni merészel, a kezén levő birtokot veszti el.³

Egyidejűleg Csupor Demeter is megkapja a felszólítást, hogy köszönjön le a zágrábi püspökségről. Biztatásul nyeri azon ígéretet, hogy a király méltóképpen fog róla gondoskodni.⁴

Debrenthei Tamás szintén nem maradhatott meg a püspöki széken. Mindent megtett ugyan, hogy ne kelljen megvállnia, — de terve még sem sikerült. Rómában úgy adja elő a dolgot, hogy vele méltatlanság történt, — s ennek okozója Vitéz János. Csak tőle függ, hogy a dolog hamarosan rendbe jöjjön, — hiszen oly tekintélye van Mátyás király előtt, hogy az történik, amit ő akar.

Vitéz értesül ezen jelentésről. Nem késik a válaszsza. Jakab áldozópap-biborossal tudatja: hogy neki semmi része sincs Debrenthei Tamás eltávolításában a zágrábi püspökségből, melynek határait különben a földönfutót játszó püspök alig is lépte át valaha. Vele nem volt összekötetése soha, — hacsak akkor nem, midőn ügyét támogatta, nem ugyan személyére, hanem a püspökségre való tekintetből. Álláspontjának kimutatására leghivatottabb Márk knini püspök, ki működésének összes ágát híven ismeri. Az sem igaz, hogy ő a királynál mindent keresztülvihet; hiszen Mátyás

¹ Epistolae Matthiae Corvini regis Hungariae. Pars. II. lit. VII.

² Epist. Matth. Corv. Pars. II. l. X.

³ Epist. Matth. Corv. Pars. II. l. XI.

⁴ Epist. Matth. Corv. Pars. II. l. VIII.

maga is elég okos ember, s azonkívül sok és kiváló tanácsosa van. De meg nem is kíván oly rendkívüli befolyást; s azzal, ami van, nem akar visszaélni.¹

E közben sok gondot okozott Mátyás királynak a zágrábi püspökség betöltése. Tudta, hogy a kérdés megoldása országos érdek, hiszen már-már félni lehetett az ország ezen zaklatott részének elszakadásától. Megkezdte tehát a tárgyalást Vitéz János váradi püspökkel.

Ez kezdetben hallani sem akar a dologról. Szabadkozik és fogadkozik, — amint csak lehet. Felhossa előhaladott korát s a vele járó egészségi fogyatkozásokat. Aggodalmaskodik, hogy hirnevét, melyet egész életével szerzett, ezen ügy meg fogja rontani. De ki is az az ember — kiált föl mély meggyőződéssel — a ki többre becsüli a békétlenséget a csendességnél, a zavart a nyugalomnál, a romladozottat az épnél, az elpusztítottat a szilárdnál, a veszélyeset az ártalmatlannal, a per alatt levőt a kérdésen kívül esőnél s a biztosat a bizonytalannal? Mind hiába. A király, a főpapok és a főurak egyértelmű kívánsága elől nem térhet ki. Tudja, hogy hazája és egyháza követeli tőle a szolgálatot. S bár tudja, hogy az emberek különbözőképpen, és sokszor hamisan ítélnek, — meg-
rójják, a mire nincs jogczimök; nagyravágyást, pénzsóvárgást és könnyelműséget látnak ott is, a hol nyoma sincs: — mégis meghajol a közérdek előtt.

Éles szeme s gazdag tapasztalata tiszta képet rajzolt eléje működése új színhelyéről. Tudta, hogy a püspöki javak visszaszerzése, helyreállítása és fentartása sok pénzbe fog kerülni. Kifejezi tehát óhaját, hogy részére kellő jövödelmet biztosítsanak; mert odame-
netele különben nem hasznára, hanem kárára lesz a püspökségnek. Hiszen, ha kezeit a szegénység megköti, kénytelen lesz gyáván felhagyni nemes terveivel.²

Mátyás király nagyon megörült, hogy Vitéz az erős feladatra vállalkozott. Sietve jelenti, 1460-ban, ezen kedvező fordulatot II. Pius pápának. Ezen alkalmat felhasználja egyuttal a zágrábi püspökség ügyének részletes kifejtésére. Elmondja az utolsó három évtized szomorú jelenségeit s élénk vonásokkal rajzolja azon nye-

¹ Epist. Matth. Corv. Pars. II. l. IX.

² Epist. Matth. Corv. P. II. lit. XII.

reséget, melylyel Vitéz János vállalkozása jár. Kiemeli, hogy a zágrábi püspökség javai már vagy tiz világi úr kezén vannak. Ezek visszavételére nem lesznek elégségesek a békés eszközök, — fegyvernek, katonai erőnek is kell működnie. Miért is Vitéz Jánosnak sok kiadásra van kilátása. Új püspöksége pedig alig jövedelmez valamit. Az egyház érdeke is követeli tehát, hogy Vitéznek mindaddig, míg új püspökségének jövedelmi forrásai meg nem nyílnak, más javadalma is legyen. Kéri tehát Mátyás király Őszentségét, egyezzek bele, hogy Vitéz egyideig a váradi püspökséget is megtarthassa a zágrábin kívül. Ugyanekkor említi föl a hatvan forintot jövedelmező glogonczai prépostság hozzácsatolását a zágrábi püspökséghez.¹

Mátyás király figyelme azokra is kiterjedt, akik a zágrábi püspökségre jogot tartottak. Követének, Wesseni László főlovászmesternek, oly tervezetet kézbesít, hogy Debrenthei Tamás elégedjék meg a pannonhalmi szentmártoni apátsággal, mely négyezer forintot jövedelmez; Csupor Demeter pedig kapja meg a széki (czi-kádori) és a bélai apátságot, melyekből együttvéve szintén befolyik háromezer forint. Azt azonban kiköti Mátyás, hogy ha ezt megkapják, a zágrábi püspökségre mégcsak ne is gondoljanak.²

Mátyás király valóban egész lélekkel csüngött a zágrábi püspökség viszonyainak rendezésén. Nem elégszik meg azzal, hogy a pápát levélben és követség útján fölkérje szándékának elfogadására. Megkeres írásban a biborosok közül is többeket s kéri jóindulatukat és közreműködésüket a pápánál.³

Királyunk oldala mellett látjuk megjelenni a főpapokat és főurakat is. Mind II. Piusnál, mind a biborosoknál megjelennek kérelmökkel és sürgetik a királyi intézkedés helybenbagyását.⁴

Mielőtt II. Pius pápa intézkedése Rómából megérkezett, Vitéz János, mint még váradi püspök is, elment a zágrábi püspökség ügyeinek rendezésére. Erélye s tapintata a jogtalanul lefoglalt püspöki jószágokat oly hamar visszaszerezte, hogy II. Pius pápának rövid

¹ Epist. Matth. Corv. P. II. litt. XIII.

² Koller: Hist. Episc. Quinque-Eccl. T. IV. p. 205—206. — Epist. Matth. Corv. P. II. litt. XVIII.

³ Epist. Matth. Corv. P. II. litt. XVI. XVII.

⁴ Epist. Matth. Corv. P. II. litt. XIV. XV.

idő alatt így írhatott: A püspöki birtokok harmincz évi bitorlás után jogos tulajdonosuk kezére visszakerültek, s habár tönkre vannak téve, mégis egy birtoktestet képeznek. S most már nincs egyéb hátra, mint a visszaváltás czímén bizonyos összeg lefizetése. De mivel — teszi hozzá záradékul — bármennyire szíven fekszik is az egyház szabadsága, s ennek érdekében bármily szép sikerrel járt is el: alázattal kéri Őszentségét, ezen dologban ne tegye ki továbbra is súlyos megpróbáltatásoknak.¹

De Debrenthei Tamás nem tud bele nyugodni, hogy kibukott a zágrábi püspöki székből. Ügyét II. Pius elé terjeszti. Nem kegyelmet, hanem igazságot kér. Mátyás király meg a püspök kérelmének elutasítását sürgeti a pápánál.

II. Pius pápa 1460-ban kijelenti Mátyás király előtt, hogy hivatásából kifolyólag az igazság útját senki előtt sem vágja el. Miért is Debrenthei Tamás panaszának megvizsgálására Miklós áldozópap-bíborost utasította. Ez teljesítette kötelességét s jelentését a pápa elé terjesztette.

A pápa fölismerete a kérdés jelentőségét. Tanácskozik bíborosaival. Megállapodásuk eredménye az, hogy Debrenthei Tamásnak igaza van.

II. Pius az elvi kijelentés mellett azonban nagyon tapintatosan jár el. Belátja, hogy Debrenthei Tamásnak a zágrábi püspökségben nem lenne maradása, — s így a régi keletű zűrzavar még sokáig fenmaradna. Rábírja tehát Debrentheit: mondjon le a zágrábi püspökségről, s elégedjék meg a nyitrai püspökséggel, a pannonhalmi szent-mártoni és a széki (czikádori) apátsággal.²

Debrenthei a pannonhalmi szent-mártoni apátságnak már 1446 óta³ gubernátora volt; a czikádorit meg 1460. jan. 13-án adományozta neki Mátyás király.

Ezen tény azonban hosszas tárgyalás előzte meg. Először is Ujlaky Miklós erdélyi vajda és Rozgonyi János királyi tárnokmester tanácskozott Gesztes várában. Majd meg, királyi megbízásból, kívülök még Széchi Dénes esztergomi érsek és Szilágyi Mihály Debrenthei Tamással Kolosnémán és Komáromban így állapodtak

¹ Koller : Hist. Episcop. Quinque-Eccl. T. IV. p. 67—68. — Epist. Matth. Corv. P. II. litt. XIX.

² Fessler : Die Geschichten der Ungern. V. Theil. S. 633.

³ Fuxhoffer-Czinár : Monasteriologia. Tom. I. pag. 97.

meg: Mivel Debrenthei Tamásnak a zágrábi püspökség miatt nagy költségei voltak s még sem bírhatja nyugodtan, — adja neki Ófelsége a czikádori apátságot; s így mind ez, mind a pannonhalmi szent-mártoni mindaddig a kezei között maradjon, míg a zágrábi püspökséget birtokaival együtt vissza nem kapja.

Mátyás fontolóra veszi a dolgot. Megvizsgálja Debrentheinek a zágrábi püspökségre vonatkozó iratait. Ezekből megérti, hogy Debrentheinek joga van a zágrábi püspökségre, vagy ennek elvesztése esetén más javadalomra. Megigéri és kijelenti tehát, hogy mind a pannonhalmi szentmártoni, mind a széki (czikádori) apátságot bírhatja.¹

Ez utóbbira nézve kijelenti II. Pius, hogy mind Mátyás király, mind Debrenthei Tamás hibázott. Mátyás akkor, midőn a jog követelménye ellen Debrentheinek adományozta; Debrenthei meg, midőn a római szék beleegyezése nélkül elfogadta.

A zágrábi püspökség ügyének megoldására irányuló tervezetét közli II. Pius pápa Mátyás királylyal. S tudtára adja, hogy három hónapi határidőn belül várja a királyi választ. S ha ez a kifejtett tervekkel összhangban lesz, nyomban intézkedik, hogy a megvalósítás is megtörténjék. Ha azonban Mátyás király mereven ragaszkodnék régi álláspontjához, a római szék is a szigorú igazság és jog értelmében cselekszik.

Az előbbi esetben, Debrenthei Tamás leköszönésével, a zágrábi püspökség megürül. II. Pius pápa tehát ezen érdemben is kifejti nézetét. Ugy tervezi, hogy Vitéz János Váradról menjen át a zágrábi püspöki székbe, de kapjon ezen felül még háromezer aranyat, hogy legyen mivel visszaszereznie és föntartania a zágrábi püspökség várait. Vitéz helyét, a várad püspökséget meg Csupor Demeternek szánta; mert abba semmi áron sem egyezhetik, hogy Vitéz Jánosnak két püspöksége legyen. Ily tényről a multban is visszariadt a lelke, s a jövőben sem járulhat hozzá soha.²

Mátyás király 1463-ban felel II. Pius pápa válaszára. Márk knini püspököt küldi királyi követségben Rómába. Ennek útján úgy nyilatkozik, hogy a pápa a zágrábi püspökség ügyében vele majdnem teljesen egyezőleg vélekedik. Debrenthei Tamásra nézve meg

¹ Körmendi levéltár: Himfy. Reiectanea 212. ad fasc. 105.

² Koller: Hist. Episcop. Quinque-Eccl. T. IV. p. 69—71.

kimondja, hogy mihelyt visszatér és hűséget fogad, nyomban megkapja a nyitrai püspökséget; a széki (czikádori) apátság meg királyi rendeletnél fogva, máris tényleg visszaesik kezébe.¹

Mig Debrenthei Tamás ügyének tisztázása végett Rómában járt, Vitéz János másokkal egyetértve, megtámadta Debrentheinek széki (czikádori) apátságát. A kolostort elfoglalta s a benne levő értékes tárgyakra, ingóságokra és borokra rátette kezét.

Debrenthei ezen ügyét is Rómába terjeszti. II. Pius pápa, 1462. aug. 15-én, Dénes áldozópap-bíborost bizza meg az ügy vizsgálatával. Meghagyja neki, hogy Vitéz Jánost és az állítólagos bűnrészeseket idézze meg és hallgassa ki. S ha a nyomozás a vád alaposságát deríti ki, helyezze vissza Debrentheit a kolostor birtokába s gondoskodjék róla, hogy mindazon tárgyakat visszakapja, melyeket tőle elidegenítettek. Vitéz Jánost ezen visszatérítésre pusztán pápai tekintélylyel, a többieket azonban, ha szükséges, egyházi censurával is kényszerítse.²

Hogy a vizsgálat milyen eredményre vezetett, nem tudjuk. De a szereplő személyek közötti ellentét után ítélve, valószínű, hogy a panasznak volt alapja.

A zágrábi püspökség ügyében ezalatt fordulat áll be.

Bármennyire emelte is ki Mátyás király, hogy nézete kevésben tér el II. Pius pápa felfogásától: abban még sem tudtak megegyezni, hogy Vitéznek egynél több javadalom is lehessen a kezén. S végre is ezen dült meg az egész. Vitéz megmaradt a váradi püspöki széken; mignem királyának bizalma, a mint az öreg Széchi Dénes 1465. febr. 1-én meghalt, az esztergomi érsekség élére szőlította.³

Debrenthei Tamás nyitrai püspököt és a széki (czikádori) apátság gubernátorát a tolnavármegyei közgyűlés birtokvesztésre ítélte. Hunyadi Mátyás király, tekintettel arra, hogy néha a királyi kegyelem gyakorlatának is helye van, — 1466. decz. 14-én fölmenti őt a bíróság súlyos ítélete alól. A nyitrai püspökséghez és a széki apátsághoz tartozó birtokainak visszaadását elrendeli, — de

¹ Epis. Matth. Corv. P. II. lit. XLIX. — *Köller*: Hist. Episc. Quinque-Eccl. T. IV. p. 105—106.

² *Köller*: Hist. Episc. Quinque-Eccl. IV. p. 95—97.

³ *Bunyitay*: A váradi püspökség története. I. köt. 280. l.

meghagyja egyuttal, hogy a jövőben őrizkedjék hasonló ítélet kiérelésétől.

Ezen kegyelmi tényről Mátyás király a nádort, országbirót és helyetteseiket is értesíti, azon utasítással, hogy királyi intézkedését szem előtt tartsák és Debrentheit javaiban ne háborgassák.¹

Debrenthei Tamás kormányzata alatt a czikádori apátság birtokai meglehetősen jó karban lehettek. Mutatja ezt Asszonyfalvai János és Pani Miklós Bodrogvármegye alispánjainak, Besenyői Kis Jakab és Kakathi Sandrinfi Demeternek jelentése (1468 körül). Ebből megtudjuk, hogy László báttai apátnak szeremlei jobbágysai Debrenthei Tamás czikádori apáttól kilencz hordó bort és hetven ökröt kaptak kölcsönbe. Debrenthei jónak látta hivatalosan is biztosítani jogát. Miért is rábirja a bíróságot, hogy Barki Mihály utján a báttai apát előtt fejezze ki, mily fokú visszatérítésre kötelesek jobbágysai.

Ily tetemes gazdasági erőnek átkölcsönzése hatalmas fölszerelésre vall.²

Debrenthei Tamás gubernátornak a czikádori apátság miatt a titeli káptalannal, hatalmaskodás miatt, huzós pere volt. Végre is felhagynak a perrel s békés uton egyenlítik ki ügyöket.

Gúthi Ország Mihály nádor és Báthori István országbíró előtt, Debrenthei Tamás nevében Kelevizi István deák, a titeli káptalan képviselőjében meg Cherewy Tamás titeli kanonok és kesztölcsi dékán jelent meg. Küldőik nevében kinyilvánítják, hogy azon pert, mely köztük jobbágysaik és főemberszolgáik között hatalmaskodás verekedés, sebzés, lopás és egyéb tények miatt folyt, beszüntetik s ezen ügyben készült irataikat kölcsönösen érvényen kívül helyezik. Kikötik azonban föltételül, hogy irataikat 1475. jul. 25-én a bíróság előtt mindkét részről kicserélik. A melyik fél ezt elmulasztja, ötven márka birságot fizet.³

Debrenthei 1467. nov. 12-én a pannonhalmi apát czimét már nem viselte, — de a czikádorinak még birtokában volt.⁴ 1475. jul. 25-én meg már ehhez a szekszárdi apátság czime is járult.⁵

¹ Kőrmendi levéltár : Himfy. 528.

² Kőrmendi levéltár : Himfy. 533.

³ Kőrmendi levéltár : Himfy irreg.

⁴ Kőrmendi levéltár : Himfy. 530.

⁵ Kőrmendi levéltár : Himfy irreg.

Mindezen kívül a nyitrai püspökség élén is állandóan megmaradt. A czikádori gubernátorság címét 1478. márcz. 16-án még ott olvassuk neve mellett, — de nov. 24-én már csak mint nyitrai püspök és szekszárdi gubernátor szerepel.¹

Debrenthei gubernátorsága alatt Czikádoron még mindig volt konvent.²

IV.

Az apátság sorsa Debrenthei Tamás után. A cisztertci rend vissza akarja szerezni Czikádort, — de nem sikerül. Az apátság birtokai a bécsi Theresianumba kebleztetnek. A címzetes czikádori apátok.

Debrenthei Tamás gubernátorsága után nem találkozunk a czikádori apátság és konvent nevével és szereplésével. Úgy látszik tehát, hogy a mohácsi vész előtt már félszázaddal megszűnt az apátság eredeti rendeltetése.

XVI. századi adatokból azt látjuk, hogy birtokai a báttai apátság jószágaival keveredtek össze.³ Báttaszék 1591-ben⁴ a váczí, 1619-ben a pécsi⁵ püspökséghez tartozik.

¹ Körmendi levéltár: Himfy. 585. 590.

² Az 1468-ik évre vonatkozólag: Niczky Lajos levéltárában 221. sz. — 1475-re vonatkozólag: Himfy. Irreg.

³ Registrum paria ab anno 1535.

Az minemű faluk és városok vadnak az Sárkezfelén Felső Baranyában, azoknak nevök, kit birtuk az báttay apátursághoz.

- 1) Falu Ebess, anak fele fele az zegzardi apát uré.
- 2) Almas falu.
- 3) Etthe város, az Sárvizen egy vámos hid által.
- 4) Nirzo falu, az szőlőhegynek is része nemeseké.
- 5) Nana falu.
- 6) Lak falu, Kezteoczeon alol, mely szabad város az Kezteocz.
- 7) Langh falu hely.
- 8) Battha Zek.
- 9) Farkasd falu hely.
- 10) Battha város.
- 11) Zereomlien város az Dunán innen.
- 12) Njek falu.
- 13) Piliss falu.
- 14) Azony falva.
- 15) Kis Decz.
- 16) Nagy Decz.

Az ebessy szőlőhegyen az oremos szőlő, mely az szőlőhegynek negyed részét teszi. (Pozs. kápt. orsz. l. t. C. 63. f. 3. nr. 2.)

⁴ Magyar orsz. levéltár: Urb. et conscrip. f. 62. nr. 13.

⁵ Magyar orsz. levéltár: Neoreg. 985. 53.

A ciszterczi rend a török hódoltság alatt teljesen kiszorult hazánkból. A külföldi apátságok ugyan megkísérlik a hazai ciszterczi apátságok új életre keltését, de csekély eredménnyel.

Ezen törekvés eredményéül tekinthetjük azon tényt is, hogy III. Ferdinánd király, 1653. jul. 31-én, Felberthali Salix János wellehrádi apátot¹ czikádori apáttá is kinevezi.

A kinevező oklevélben kötelességévé teszi, hogy, hacsak a török uralom nem gátolja, ciszterciekre bizza az egyházi teendőket.²

Lippay György esztergomi primás és pápai követ biztosítja az új apát jogát Czikádorhoz.³

Salix Jánost, úgy látszik, azért szemelték ki czikádori apátnak, mert magyar származású volt. Született Gajáron, Pozsony vármegyében.⁴

Az új czikádori apát kevésre, vagy semmire sem mehetett javadalmával. Hiszen az itt lakó török elégséges akadály volt, hogy a katolikus egyházi élet ne fejlődjék. S így Salix János tulajdonképen csak a wellehrádi apátságának ügyeit intézte.⁵

Időközben apáti méltóságát a corbáviai püspök címével növeli, — mig nem valamennyitől megválva 1658. jan. 24-én a pécsi püspöki székbe ül.⁶

A czikádori apátság javai a szomszédos báttai apátságéival a zavaros időkben annyira összeforrtak, hogy egy urnak, a báttai

¹ »1650. 20. nov., qua fuit dominica dies, P. Joannes Salix abbas Wellehrad infulatus fuit a reverendissimo domino Jacobo Marlini abbate Aulae Regiae vicario generali, astantibus sibi duobus infulatis abbatibus in monasterio Aulae Regiae, videlicet abbate Neocellensi Bernardo Szolenpach et reverendissimo domino Jacobo Wrchota abbate Plassensi.« (Brünni orsz. I. t.: Cerroni Samlung II. nr. 16. p. 16)

² Ezen műben: Oklevelek, X. sz.

³ Ezen műben: Oklevelek, XI. sz.

⁴ »A. 1650. 21. apr. electus est in abbatem Wellehradiensem admodum reverendus dominus pater Joannes Salix eiusdem monasterii professus, Gaiariensis, ex comitatu Posoniensi, praesidente reverendissimo domino Jacobo Martini Aulae Regiae abbate et visitatore ac vicario generali altero domino Georgio Wenschuch abbate Altouadensi.« (Brünni orsz. lev.: Handschriften, Cerroni Samlung II. nr. 16. p. 11.)

⁵ 1656. szept. 17-ike után ezt olvasom: Hucusque annotata sunt incidentia circa statum religiosorum Sac. Cist. Ord. monasterii B. V. Mariae in Wellehrad praesidente domino Joanne Salix abbate. (Brünni orsz. I. t.: Cerroni Samlung. II. nr. 16. p. 33.)

A 36-ik lapon meg ez van: A. 1657. 1-a ianuarii electus est in abbatem Wellehradensem adm. reverendus dominus Pr. Bartholomaeus Ferreus.

⁶ Koller: Hist. Episcop. Quinque-Eccl. T. VII. p. 51.

apátnak tulajdonát képezték.¹ Sőt a báttai apátok Báttaszékre, a régi Czikádorra jöttek lakni. S így esett meg, hogy a czikádori apátságnek egészen nyoma veszett, — Báttaszéket mindenki a báttai apátság ősi tulajdonának vélte, s megszületett a »báttaszéki apátság« elnevezés.

1751. okt. 14-ike jövőre is biztosította a két ősi apátság javainak együttmaradását; mert Mária Terézia ekkor csatolta mind-egyiket a bécsi »Theresianum«-hoz.²

Felberthali Salix János után a czikádori apátság sokáig betöltetlen maradt. Végre is I. Lipót kir. 1680. január 5-én *Jaszlóczy Jakab* pozsonyi kanonoknak adományozza.³

¹ Anno 1669. 5. decembris.

A báttai apátúrsághoz tartozandó mező városinak és faluinak rend szerint való nevei, melyek kérdése és tudakozása lött Báltán lakozó Szabó Gergől, Ács Mihály, Decsön lakozó Török Gergől, Nyéken lakozó Bankó Mihály jobbágyoktól.

Jelen levén tisztelendő és böcsületes pécsváradi apátúr Fenessy György és nemzetes Fördös Mihály úr biznyságban.

- 1) Ebess. Török éli a földét.
- 2) Almás. Ráczok lakják. Beszprémben adóznak. Martonfalvainé birja.
- 3) Ette város pusztá, decsiek élik.
- 4) Nyrso alias Nisko pusztá.
- 5) Nána falu. Pusztá.
- 6) Lak.
- 7) Langfeő. Ráczok lakják és Beszprémben adóznak.
- 8) Báttaszék hódulatlan soldos ráczok lakják.
- 9) Farkasd pusztá, báttaszékiek birják.
- 10) Szeremlén város, kalocsai érsek úr Ónagysága birja.
- 11) Aszonfalva pusztá. Decsiek birják.
- 12) Kis Decs pusztá.
- 13) Kövesd pusztá; határos Lánghfövel. Báttaszékiek birják.
- 14) Morágy. Beszprémben adóznak. Most szent-mártoni apát úr birja; ráczok lakják.
- 15) Ujfalu pusztá.
- 16) Szyagh ráczok lakják; alias Szyacs. Martonfalvay Ilona birja.
- 17) Kürtös Nyrto és Siagh alias Sziacs között vagyon. Ráczok lakják. Pécsi püspök úr birja.
- 18) Szaka. Ráczok lakják.
- 19) Eösztör, közel a faluhoz és Berekalhoz.
- 20) Mánio. Simigi porkoláb birja.
- 21) Nádasd. Magyarok lakják a várost, az kastélt a törökök.
- 22) Apátý Ösztörrel és Mórággyal határos. Ráczok lakják.
- 23) Baal pusztá. Szeremleiek birják.
- 24) Kakucz, Teress is levén azon apátúrsághoz, de nem tudják azokat. (A pozs. kápt. orsz. levéltárban: Caps. 63. f. 3. nr. 16. és 23.)

² Báttaszék város levéltárában.

³ Ezen müben: Oklevelek XII. sz.

Jaszlóczy utóda *Malonyai Pál*, esztergomvárosi plébános, lesz huszonnégy évi lelkipásztorkodás után. A királyi adománylevél 1709. jun. 20-ikán ruházza rá a cikádori apát czimét, s kiemeli azon érdemeket, melyeket egyháza és királya szolgálatában szerzett.¹

A m. kir. kamara egy jó hónap elteltével, aug. 3-án, megbizza Király István győri harminczadost, hogy Malonyai Pált iktassa és vezesse be az apátságba. Az új apát el is megy Győrbe, hogy a jogi szokásos eljáráson átesse. A kiküldött harminczad-tisztviselőnek azonban időközben Budán akadt dolga. Malonyai ekkor a másik harminczadoshoz, Mányoky Miklóshoz fordul. Megkéri, hogy végezze el ő a hivatalos ténykedést. Felhossa okul, hogy lelkipásztori teendői nem engedik meg a hosszas távollétet hazulról, — s így soká nem várhat; de meg szeretné elkerülni a költséget is, melylyel egy újabb rendelet kiadása járni szokott.

Mányoky meghajol a felsorolt okok előtt s 1709. okt. 19-én beiktatja Malonyai Pált a cikádori apátságba. A hivatalos eljárásnál jelen vannak: Mikos Ferencz siklósi apát és Tarródi János tatai apát, — mindkettő egyuttal győri kanonok; Sajnovics Mátyás győrvármegyei alispán; Posgay Ferencz fehérvármegye jegyzője; Csupor János, Széchenyi Pál kalocsai érsek győrvármegyei javainak kezelője és győrvármegyei ülnök. Tiltakozás vagy ellenmondás a beiktatás alkalmával nem fordult elő.²

Halála után *Kovács Pál* váradi kanonok nyeri el az apátságot 1737. nov. 17-én.³

Őt *Altamer Péter Pál* trienti egyházmegyei pap és a pápai nunciatura jegyzője váltja fel az apátságban, 1754. márcz. 28-án.⁴ Apáti czimét negyedszázadig viselte.

Halála bekövetkeztével, Mária Terézia kegye *Mitterpacher Dániel* pécsi kanonokot és tanfelügyelőt szemeli ki utódjává 1780. jun. 23-án.⁵ Apáti méltóságából csak a halál szőlította ki 1823-ban.⁶

¹ Ezen műben: Oklevelek. XIII. sz.

² Ezen műben: Oklevelek. XIV. sz.

³ Collatio titularis abbatiae B. M. V. de Cikádor, in dioecesi Quinque-Ecclesiensi existentis et per mortem honorabilis olim Pauli Malonyai vacantis, honorabili Paulo Kovács capituli cathedralis ecclesiae Varadiensis canonico, sub dato Viennae Austriae die decima septima novembris Millesimo septingentesimo trigesimo septimo clementer facta et stylo solito expedita. (Magyar országos levéltár. Liber Regius. V. 87. 1.)

⁴ Ezen műben: Oklevelek. XV. sz.

⁵ Ezen műben: Oklevelek. XVI. sz.

⁶ Pécs egyházmegyei Schematismus.

Kilencz évig még a czimét sem adják ki az apátságnak. 1834-ben *Felső-Eeőri Nagy János* pécsi éneklő kanonok nyeri el ezen méltóságot. Utódai lettek: *Sztárek Lajos* nyitrai tiszteletbeli kanonok és trencséni plébános; *Nécsei Bálint*; *Rendek József esztergomi kanonok*; *Kápolnoki Nyisztor Vazul* nagyvárad i gör. kath. kanonok; *Liptay László* szepesi kanonok és *Czibulka Nándor* esztergomi kanonok s a Pazmanaeum igazgatója, ki ma is viseli az apátság czimét.¹

¹ Pécs egyházmegyei Schematismus. — Hogy meddig viselték ez utóbbiak az apáti czimet, lásd a függelékben: A czikádori apátok névsora cz. alatt.

III. FEJEZET.

A CZIKÁDORI APÁTOK PÁPAI MEGBIZATÁSAI.

Kalán pécsi püspök életének megvizsgálása az esztergomi érseki szék betöltése alkalmával.

1205. jun. 19.

III. Béla király halálával Kalán dicsőségének napja is leáldozott.¹ Az ellentét, mely Imre király és Endre öccse között kifejlődött, a nemzetet is megosztotta. Úgy látszik, Kalán püspök is a királylyal ellenes tábor híveihez tartozott. Ezt sejteti azon ellen-szenv, mely Imre király részéről feléje irányult.²

Imre király minden követ megmozdít III. Incze pápánál, hogy Kalánt tönkre tegye. Írásban, majd meg, midőn evvel mire sem megy, követség útján szorgalmazza elcsapását azon czimen, hogy Kalán saját unokahugával él bűnös viszonyban.

III. Incze sokáig habozik. Csodálkozik azon, hogy Kalán, tehát az az ember, ki fiatalkori példányszerű életével még a pallium viselésére is érdemesnek bizonyult, ily hirbe keveredhetik. Nem akar hitelt adni a vádnak; ellenséges indulatból magyarázza ki Imre király eljárását.

Végre is azonban III. Incze pápa megsokallja a dolgot. 1204. jan. 7-iki soraiban tudatja Kalánnal, mennyire megütközött a hozzá érkezett hireken, melyeknek egy pillanatra sem tudott hitelt adni, — sőt most sem hisz bennök. De végre is, midőn a panasznak se vége, se hossza nem volt, éppen Kalán érdekében látta jónak a vizsgálat elrendelését, — hadd derüljön ki az ártatlanság, s ezzel a rágalom gonoszsága. Ezért bizta meg Ugrin győri püspököt,

¹ Előbbi pályáját lásd ezen műben: A czikádori apátság élete cz. fejezetben. 30—31. l.

² *Fejér*: Codex Dipl. T. III. V. I. p. 38.

nyomozza ki püspöktársainál, mi igaz a dologban. A vizsgálatból, melyhez az adatokat az egri, nyitrai, váczai, váradai és veszprémi püspökök szolgáltatták, Kalán büntelensége tűnt ki. De azért — teszi hozzá a pápa — Kalánra nézve az ügy nem fejeződött be. Mint jó atya, a korholás hangján lobbantja szemére, miért adott alkalmat elleneinek ily alaptalan gyanúsításra? s meghagyja egyuttal, hogy a jövőben ne adjon fegyvert rosszakarói kezébe, hanem távolítsa el magától a meghurczoltatás tárgyát.¹

III. Incze levelét azonban gonosz czélzatú emberek elcsenik s rútul visszaélnék vele. Az atyai intelmet és óvást ugyanis úgy tüntetik föl benne, mintha a pápa is elismerte volna Kalán bűnösségét. Ily alakban áskálódnak Kalán ellen a király és a főurak előtt.

Erre ismét megindul a hajsza Kalán ellen a római szék előtt. III. Incze pápa ügyet sem vet a vádaskodásokra. Eközben azonban egy sajátságos véletlen ismét nyílt térre tolja a kérdést. Cháki Ugrin halálával ugyanis 1204-ben megürült az esztergomi érsekség.

Az esztergomi káptalan egyhangulag János kalocsai érsekre adja szavazatát. Az esztergomi érseki tartomány püspökei azonban ellene vannak ezen választásnak s az ügyet a római szék elé terjesztik. III. Incze a feleket Rómába idézi. Endre országhormányzó, mint III. László király gyámja és helyettese, belenyul a dologba és a kalocsai érsek megválasztásának helybenhagyását kérelmezi. De mivel János érsek, az uralkodó család körében kitört viszálykodás alkalmával, az özvegy királyné és a kiskorú király részére állt, — Endre arczélt változtat és Kalán pécsi püspök előmozdítását sürgeti, a kit az esztergomi káptalan néhány tagja szavazatával újabban már ki is jelelt az esztergomi érsekségre.²

A mint Kalán érsekké jelöltetésének híre futamodik, megmozdúlnak ellenfelei is s szemébe vágják bűnös előéletét.

A dolog nagyon bántja Kalánt. Barátjai tanácsára követ útján tesz lépést III. Incze pápánál, rendelné el az ellene szórt vádaknak hivatalos és nyílt tisztázását.

A római szék nem találja okosnak Kalán kérését. A követ előtt maga a pápa bizonyítgatja a további hivatalos eljárás fölöslegességét. Hiszen Kalán egyénisége a jóra való és megbízható em-

¹ *Fejér*: Codex Dipl. T. II. p. 445.

² *Кнауз*: Monumenta Eccl. Strig. T. I. p. 174.

berek előtt kifogástalan; püspöktársai közös értelemmel már tanúskodtak ártatlanságáról; a rossz hír szerzői meg Kalán versenytársai és ellenségei. Teljes jó indulattal föltárja továbbá a pápa a tárgyalásra kedvezőtlen körülményeket is. Elmondja, hogy a Kalán ártatlanságát hivatalosan kijelentő bizottság megalakításánál most sem az esztergomi, sem a kalocsai érseki egyháztartomány püspökeire nem lehet gondolni. Nem amazokra, mert Kalán érsekké előléptetésének ők is ellene vannak; nem emezekre, mert az érseki szék elnyerésénél éppen János kalocsai érsek áll szemben Kalánnal. Miért is nem alaptalanul gyanítják némelyek, hogy az ügy tisztázásának sürgetése is — elég ravaszúl — nem Kalán érdekében, hanem ellenére történik.¹

A hosszas okoskodás — főleg, ha ezen utóbbi vélekedést tények igazolták — nem birta a követet kérelmének abbahagyására.

Ekkor III. Incze nem állhatja tovább a folytonos nyugtalanítást. 1205. jun. 19-én a csanádi püspöknek és a *czikádori apátnak* oly értelmű utasítást ad, hogy tűzzenek ki Kalán számára időt és helyet, a hol kívülök még két püspök és három apát jelenlétében ártatlanságát igazolja.²

A megbízottak egyike — valószínűleg a csanádi püspök — II. Endre királyt elkíserte a ruthének elleni hadjáratba. Miért is Kalán a másikat, tudniillik a czikádori apátot kereste föl személyesen ügyének tisztázása céljából. Püspöktársainak egyike szintén vele megy; egy másik meg úgy nyilatkozik, hogy kész Kalán büntelenségének kiderítésénél közreműködni.

A czikádori apát azonban kijelenti, hogy a csanádi püspök távollétében ő nem indíthatja meg a tárgyalást, — főleg akkor, midőn a hivatalból közreműködők egyikét betegség akadályozza a megjelenésben. Egyébként is — teszi hozzá — a püspök nem is szorul ártatlanságának ily alakú kimondására, — hiszen az ok megszűntével az okozat is elesik, másszóval az esztergomi érsek-ség kérdése már eldőlt.

III. Incze pápa nem rendeli el újra Kalán ügyének lebonyolítását. II. Endre király leveléből is meggyőződik, hogy rossz akarat kovácsolta a Kalán ellen irányított nyilatkat. Sőt, mi több, most

¹ Fejér: Codex Dipl. T. III. V. I. p. 38–40.

² Fejér: Cod. Dipl. T. II. p. 462.

már a rágalalmazók is elnémulnak, mert esztergomi érsekké János, a kalocsai érsek lesz; s így nem volt már okuk, miért áskálódni Kalán ellen.

Ezen tapasztalatra III. Incze pápa 1206. jul. 7-én oly értelemben ír a csanádi püspöknek és a *czikádori apátnak*, hogy, ha Kalán ellen a jövőben is gonosz irányzatú törekvést, akna-munkát vesznek észre, — vágják el ennek útját; hiszen nem rajta múlt, hogy ügyének letárgyalása elmaradt.

Ily módon igyekszik III. Incze pápa Kalánt, »az általa bensőleg szeretett püspököt és az egyháznak rendithetetlen oszlopát«, a mult dolgok ismétlődésétől megóvni. Kalán püspöktársaira nézve meg az a véleménye, hogy, ha Kalán ügyének fölmerülhető tárgyalásánál a közreműködést még azok is megtagadnák, a kik őt minap hivatalosan ártatlannak nyilvánították, — vagy hazugok, vagy gyűlölet tölti el keblöket.¹

Ezzel, úgy látszik, véget ért a dolog. Ha azonban III. Incze pápa az 1210. márcz. 9-iki keletű levelet csakugyan kiadta volna, amit Kollerral² egyetértve kétségbe vonok — ez esetben csak a jelzett évben tértek a kérdés fölött napi rendre.³

A Róbert veszprémi püspök és Urias pannonthalmi szentmártoni főapát között fölmerült tized- és joghatóság-kérdés megvizsgálása.

1212. márczius 3. — 1218. február 1.

A pannonthalmi szentmártoni apátok jeles sorában kimagasló alakok egyike Uriás, másként Uros a XIII. század elején. Figyelmét rendjének összes ügye megragadja; működésének súlypontja azonban a jogviszonyokra esik.

Első sorban is tudni akarja apátsága jogait, melyek eredeti alakjokban a monte-cassinói apátságéival egyeztek, az idők folyama azonban itt is, ott is koptatott rajtok egyetmást. Ezért küldi ki egyik szerzetesét Monte-Cassinóba, hogy ez a helyszínén, hiteles

¹ *Fejér*: Codex Dipl. T. III. V. I. p. 41—42.

² *Koller*: Hist. Episcopatus Quinqu. T. I. p. 285.

³ *Fejér*: Codex Dipl. T. III. V. I. p. 98—99.

adatok alapján, összeállíthassa a jogi tekintetben ikertestvér-apátság jogait és kiváltságait.

A gondolat jónak bizonyult. A követ bő eredménnyel érkezik haza.¹

Uriás nyomban hozzá lát apátsága jogainak érvényesítéséhez. E téren azonban sok dolga akad. Hiszen nálunk a XIII. század elején nagy a zavar a jogi fogalmak körül. Okiratainkban szinte hemzseg az erőszakos foglalás és törvénytelen jövedelemszerzés. A felülről jövő rossz példa hódított mindenütt, nem számítva le a papságot sem. Ez érteti meg velünk azt a sok pereskedést, melyet a pannonhalmi szent-mártoni apát a tized miatt ezen időben folytatni kényszerült.²

Részben ugyancsak a tizedügy, de egyuttal a joghatóság kérdése szülte azon bonyodalmat is, melybe Uriás pannonhalmi szent-mártoni apát Róbert veszprémi püspökkel keveredett.

Uriás apát panaszát ily alakban tárja föl III. Incze pápa előtt: Róbert veszprémi püspök a neki szolgáló udvarnokoknak elnézi, hogy az apátságnak eső tizedet nem fizetik; s e tekintetben sem erkölcsi, sem hatalmi befolyását nem érvényesíti az olyan erdei munkásokkal szemben, akik egyházmegyéje szélén laknak.

Ezek alapján Uriás legelőször is arra kéri a pápát: vessen véget a püspök közönyösségének s adjon részére oly utasítást, mely szerint köteles meghagynia saját plébánosainak, hogy az apátságnak nem fizető udvarnokokat, harangozókat és sirásókat (exsequiales) az isteni tisztelettől tiltsák el; s ha ezek a tizedből nekik akarnának valamelyes részt beszolgáltatni, utasítsák őket oda, a hol hátralékban vannak. Ne engedje meg továbbá a püspök, hogy a hívek a lelkiekben és a tizedügyekben más, mint az illetékes kápolnákhöz (capella) tartozzanak. Ne szakítsa el a püspök Faisz és Gurbei (Gördecz?) falvak híveit a toppey-i kápolnától; továbbá Moghi Domonkos pusztájáról, a királyi udvarnokok közül és azok falujából, a kik a királynak a kápolna után márczot fizetnek, ne vonja el az embereket a disznóórzéstől. A királyi ijjászok és a bessenyők a tizedet teljesen az apátságnak fizessék. Sőt egész Somogyvármegyének tizede csorbítatlanul az apátságnak essék,

¹ Fuxhoffer-Gzinár: Monasteriologia. T. I. p. 69.

² Wenzel: Árpádkori Uj okmánytár I. k. 102, 127, 132, 136, 137, 138, 150. és 175. l.

miként ezt II. Paschal pápának és Szent István királynak kiváltság-levelei elrendelik.

Az apátság az eddig be nem szolgáltatott tized fejében kapjon kárpótlást, — és pedig, ha ennek a püspök volt az oka, úgy ő állja a megfelelő összeget.

Uriás apáttal szemben Róbert püspök ily szavakat hallat :

A somogyvármegyei tized a veszprémi egyházmegye területén öt, mint megyés püspököt, illeti meg, — hacsak az apát nem tudja igazolni azon különös jogczimet, melyre igényét alapítja. Ugyanezen jogviszony érvényes a »negyed«-re, mely az egyházak tatarozása czimén folyik be. A Kanászfalván és Füzitőn Szent László tiszteletére emelt kápolnák lerombolását követeli, mert ezek tudtán és belegeyeztén kívül jöttek létre. A Kőröshegyen és Tepejen (Toppey) levő egyházak fölötti joghatóság ne a pannonthalmi apát, hanem a veszprémi püspök kezében legyen. Azon apátsági emberekre nézve, akik a veszprémi egyházmegye területén laknak, ő a bűnök alóli feloldozás eseteiben a felsőbb fokú forum ; a veszprémi püspök egyházmegyéje körén belül működő egyházi férfiakat a megyés püspök szenteli pappá ; a szentelt olajat és a krizmát az apátság káplánjai is a megyés püspöktől kapják ; az apátsági hívek meg a szentségek ügyében szintén hozzá fordulnak.

III. Incze pápa Ugrin ostiai püspököt rendeli ki ügyhallgatóul. A tárgyalás folyamán Róbert veszprémi püspök megtámadja II. Paschal pápa és Szent István kiváltságlevelleit. Bizonyítékai azonban nem állják ki a tűzpróbát. Miért is III. Incze pápa a pannonthalmi kiváltságlevél hitelességét kimondja, — azon záradékkal azonban, ha a királyi bulla kíséretében nála bemutatott oklevél az eredetivel teljesen megegyezik. A pannonthalmi apát kérelmeire nézve a pápa későbbre helyezi kilátásba az intézkedést. Addig is meghagyja azonban, hogy a tizedügy maradjon úgy, amint van ; az apátság papjai és káplánjai, kik a veszprémi egyházmegye területén levő egyházak vagy kápolnák élén állanak, a szentelt olajat, a krizmát, az oltárok és egyházak felavatását és a pappászentelést a megyés püspöktől kéri, — ha ez katolikus, az egyházzal közösségben van, és ha ingyen és kicsinylés nélkül teljesíti a kérelmet. Ellenkező esetben azonban bármelyik megyés püspökhöz fordulhatnak, — amint ezen jogot II. Paschal és III. Sándor pápa oklevele

egyébként is biztostija a pannonthalmi apátságnak.¹ Ezen intézkedés erejéből nem von el semmit III. Kelemen pápának 1188. márcz. 11-iki keletű kiváltságlevele sem.² Ugyancsak figyelmen kívül marad vele szemben az elévülés joga is. Hiszen III. Sándor pápa kiváltságának adományozásakor vagy volt elévülés, vagy nem. Ha igen, ez esetben az apátság már lemondott az elévülés-jogról; ha nem, akkor a kiváltságlevél kézhez vétele után megszűnt a jóhiszeműség, s így az elévülés be sem következhetett.

Végül a veszprémi egyházmegye körén belül foglalatoskodó pannonthalmi benedekrendű papoknak megparancsolja III. Incze pápa, hogy a megyés püspök által egyházi tilalom vagy átok alá vetett egyéneket kerüljék, az isteni tiszteletre be ne bocsássák és a szentségek föl vételétől tiltsák el.

Mivel a többi vitás kérdéshez még szó fért, 1212. márcz. 3-án III. Incze pápa oly utasítással látja el a kalocsai érseket, a szekszárdi és a *czikádori apátot*, hogy a felek tanút idézzék meg, hallgassák ki, — magoknak a pereskedőknek pedig szabják meg az időt, melyben tárgyalás céljából a római szék bírósága előtt megjelenjenek.³

Ezóta három év telt el a lateráni zsinatig (1215), s a kérdés még mindig megoldatlan maradt. Miért is Uriás apát, ki személyesen vett részt a zsinaton, felhasználja az alkalmat az ügy tisztázására.

III. Incze pápa, mivel saját szemeivel meggyőződött II. Paschál pápa és Szent István király kiváltságleveleinek létezéséről, a somogyvármegyei tizedet, 1215. szept. 9-én, a pannonthalmi apátságnak ítéli s figyelmezteti egyuttal a veszprémi püspököt, ne gördítsen akadályokat ezen rendelkezés végrehajtása elé. A kanászfalvi és fúzitói kápolnák lerombolásába nem egyezik bele, de a régiebb keletű egyházakra nézve sem tűr jogsérelmet. Körös-hegy és Toppey plébánia az anyagiakban a pannonthalmi apátság, a lelkiekben meg a veszprémi püspökség jogkörébe esik; de a bennök élő apátsági jobbágyság bűnbánati és lelki ügyeiben a pannonthalmi apát az illetékes hatóság.⁴

¹ *Fuxhoffer-Czinár*: Monasteriologia. T. I. p. 41.

² *Fuxhoffer-Czinár*: Monasteriologia. T. I. p. 42.

³ *Fejér*: Codex Dipl. T. III. V. I. p. 134—139.

⁴ *Fejér*: Codex Dipl. T. III. V. I. p. 171.

Uriás apát, hogy apátsága jogát a jövő esetleges támadásai-
val szemben még inkább biztosítsa, Szent István kiváltságlevelének
átírását kéri. III. Incze pápa 1215. jul. 28-án ki is állítja számára
az okiratot.¹

III. Incze pápára, úgy látszik, jó hatással volt Uriás szemé-
lyisége és jogvédő magatartása. 1216. jun. 13-án kelt soraiban
az apátságot különös kegyeibe fogadja, elődeinek kiváltságado-
mányozásait megerősíti s nyíltan kimondja, hogy Pannonhalmá-
nak a monte-cassinói apátsággal egyező szabadságait, melyeket
már elődei engedélyeztek és el is ismertek, helybenhagyja.²

Ily különös figyelem mellett szinte meglep bennünket, hogy
a szóbanforgó peresügy elintézésének egyes mozzanataiban nem
találta el III. Incze az apátságot megnyugtató alakot. A pápai
rendeletek egyike ugyanis a somogyvármegyei tized negyedét az
apátságnak ítéli meg; de az egyházak tatarozásának terhét a
megyés püspök vállairól leemeli és kötelességévé teszi a pannon-
halmi apátságnak, hogy a veszprémi püspök részére minden év
január elsején tiz márkát fizessen, az egyházak látogatásakor föl-
merülő költség (procuratio) czimén.³

Uriás apát és konventje különösnek találja a végzést. Meg is
folyamodnák újra a dolgot, de III. Incze pápa meghal (1216.
jul. 16). A pápaváltozás szülte késedelem közben, II. Endre ki-
rályunk megindul a keresztes haddal (1217) a Szent Földre.
Kiséretében látjuk Uriás pannonhalmi apátot is. S így midőn a
félbenmaradt kérdés ismét napirendre került, helyette a pannon-
halmi perjel és konvent kéri III. Honor pápát, változtassa meg
elődjének azon határozatát, mely apátságuk önállóságára sérelmes.

Ezen lépés következményeül tekinthetjük III. Honor pápának
1218. márcz. 3-iki rendeletét, melylyel Róbert veszprémi püs-
pököt november 1-jére maga elé idézi.⁴

A kérdés megoldását sürgősnek bizonyította III. Honor pápa
szemében Róbert veszprémi püspöknek kislelkű eljárása is. Ez
ugyanis, amint Uriás II. Endre király kíséretében keresztes hadjá-

¹ *Fejér*: Codex Dipl. T. III. V. I. p. 172.

² *Fejér*: Cod. Dipl. T. III. V. I. p. 180—1.

³ *Fuxhoffer-Czinár*: Monasteriologia T. I. p. 70.

⁴ *Fejér*: Cod. Dipl. T. III. V. I. p. 258—9.

ratra indúlt, az apátságtól és ennek azon egyházaitól, melyek a veszprémi egyházmegye földrajzi területén belül estek, egyetmást erőszakosan kicsikart; azzal pedig mit sem törődött, — jöllehet pápai parancs követelte tőle — hogy a somogyvármegyei hívek a tizedet az apátság számára fizessék.

A pannonhalmi szentmártoni perjel és konvent III. Honor pápánál keres jogvédelmet. Ez 1218. febr. 1-ről kelt rendeletével a pécsváradi, szekszárdi és *czikádori* apátra ruhazza a megvizsgálás és ítézés jogát.¹

A felek végre is kiegyezés útján biztosítják érdekeiket. A szerződést IX. Gergely pápa 1231. ápr. 24-iki soraival erősíti meg.²

*A szekszárdi apátság és a székesfehérvári Jánosvitézék tized-
ügyének elintézése.*

1222. ápril 30.

A szekszárdi apátság és a székesfehérvári Jánosvitézék, mint szomszédos birtokosok, a tized miatt meghasonlottak. Ez utóbbiak rendi perjele, saját és társai nevében, III. Honor pápa előtt oly alapon panaszolja be a szegszárdi apátot, hogy a nekik eső tizedet jogtalanul lefoglalja.

A pápa a *czikádori* apátot és *perjelt* tiszteli meg bizalmával, midőn 1222. ápr. 30-án úgy utasítja őket, hogy a feleket idézzék meg, a tanukat hallgassák ki és ítéljenek véglegesen.³

Lukács esztergomi érsek előéletének megvizsgálása szentté avatása előtt.

1231. augusztus 28.

Az esztergomi érseki székre 1158-ban a Guthkeled nemzetségből származó Lukács ül. Feddhetetlen élete és szigorú erkölcsé volt a lépcső, melyről ily magasra jutott. Másfél évtizedig tartó kormányzás után, 1174. táján meghal.

¹ *Wenzel*: Árpádkori Új Okmánytár. I. k. 154—155. l.

² *Wenzel*: Árpádkori Új Okmánytár. I. k. 287. l.

³ *Fejér*: Cod. Dipl. T. III. V. I. p. 383. — Pozsonyi kápt. országos levéltár: Caps. I. fasc. 3. nr. 21.

Példás jellemével már életében köztiszteletet vívott ki magának; jámborsága meg oly mélyrehatólag vésődött kortársai lelkébe, hogy egyik utóda az érsekségben, Róbert, az esztergomi érseki egyháztartomány püspökei IX. Gergely pápával szentté avatását kéri. Szándékukat úgy okolják meg, hogy erényes életmódja a közvéleményt már életében megnyerte ezen felfogásnak; holtá után meg az ő közbenjárására sokan csodaszerűen meggyógyultak, s többen különböző bajoktól megszabadultak.

IX. Gergely ismeri elődei óvatosságát a szentté avatásnál. Nagy körültekintéssel jár el. 1231. aug. 28-iki soraival a csanádi püspököt, a *czikádori apátot* és az esztergomi Jánosvitézek mesterét szemeli ki a vizsgálat megejtésére, mert bennök — mondja — teljes bizalma van. Meghagyja, nekik, hogy szavahihető tanuktól tudakolják ki Lukács életviszonyait, tényeit s egyéniségének alapvető tulajdonait; győződjenek meg, valóban megtörténtek-e azon csodák, melyek czimén a szentté avatást kérelmezik; nyomozzák ki az összes körülményeket, a vallomásokat meg szigorú lelkiismeretességgel jegyezzék föl s az egész tényállást pecsét alatt küldjék Rómába.¹

A megbízottak helytállnak. Tapasztalataikat közlik a pápával. IX. Gergely azonban itt még nem állapodik meg. Nehogy a kezei között levő tudósításnak bármelyik része téves utra vezesse, 1233. febr. 17-én Jakab praenestei választott püspököt küldi az ügy felülvizsgálására.

Valóban tiszteletre hangol az a lelkiismeretes gondosság, mellyel IX. Gergely ezen dologban eljár. Utasításában meghagyja a követnek, hogy Lukács tetteinek és a személyiségéhez fűződő csodáknak fürkészése és megállapítása közben figyelje meg és mérlegelje az élő tanúkat, a bizonyítékokat, a közvéleményt és a hiteles írott adatokat; ezeknek összevetése alapján igyekezzék a tiszta, kérdésen fölül álló igazságot kideríteni.²

¹ Knausz: Monumenta Eccl. Strig. T. I. p. 276. — Fejér: Cod. Dipl. T. III. V. II. p. 251—252.

² Knausz: Monumenta Eccl. Strig. T. I. p. 289. — Fejér: Cod. Dipl. T. III. V. II. p. 336.

*A templomosok és Kálmán halicsi király közötti szerződés életbe-
léptetése.*

1236. január 25.

II. Endre király könnyelmű kormánya sok bajnak vetette meg ágyát. A várjóságok elidegenítése a királyi kincstár szegénységét, ez meg az uralkodói tekintély hanyatlását eredményezi. A fenyegető válságot jó törvény és erélyes kormányzat előzheti meg. Béla, az ifjabb király, a jogtalan adományozások visszavonására fordítja erejét. A mint meg beleül a trónba, kiméletlenül hozzálát a királyi javak visszaszerzéséhez.

A józan munkában kezdet fog vele Kálmán öcscse, a halicsi király és szlavóniai herceg is. Az erély, mint nem egyszer, ez uttal is a jogtalanság terére csapott át, — miként a következő eset igazolja.

Kálmán halicsi király a magyarországi és szlavóniai templomosok (templarius) néhány faluját, házát, birtokát, földjét és egyetmását erőszakosan lefoglalta. IX. Gergely pápa őt megintí, majd meg a kalocsai érseket és bírótársait utasítja az ügy lebonyolítására. Erre Kálmán király és a templomosok békés egyességre lépnek. Hozzájárul ehhez a római szentszék is. De még ez is kevés volt arra, hogy Kálmán komolyan vegye a kiegyezést. S így midőn eljárásával kézzelfoghatólag igazolta, hogy a szerződésre mit sem ad, — IX. Gergely pápa 1236. jan. 25-iki parancsában a pécsváradi és *czikádori* apátoknak és a pécsi prépostnak a szerződés életbe léptetését teszi köteleességgé.¹

Ezek igyekeznek megoldani feladatukat. Kálmán király és vezér azonban oda nyilatkozik, hogy a kérdéses tárgyakra nem ő, hanem maga az ország királya, IV. Béla tette rá kezét.

E szavakra a megbízottak működése — természetesen — végetért s az ügyet mellékelt jelentésekkel Rómába tették át.

IX. Gergely azonban nem nyugszik bele a dologba, — érvényt akar szerezni a királyi ajakról elhangzó ígéretnek. Figyelmezteti Kálmánt, hogy szótartás a királyi fölségnek is kötelessége

¹ *Wenzel*: Árpádkori Új Okmánytár. II. 39—40. l. — *Theiner*: Monumenta Historica Hungariae. T. I. p. 143.

és méltó dísze. Miért is buzdítja a kötött egyesség megtartására; de szabadságot ad neki egyuttal azon tények felsorolására, melyek álláspontjának igazolására elégségesek. S hogy szava írott malaszt ne maradjon, 1236. jul. 30-iki soraiban így utasítja a pécsi püspököt, prépostot és a *czikádori* apátot. Ha Kálmán király és vezér nem engedelmeskedik a pápai rendeletnek, azon helyet, a hol ő tartózkodik, vessék egyházi tilalom alá, — mindaddig, míg szavának ura nem lesz, a lefoglalt tárgyakat vissza nem adja s az okozott kárt meg nem téríti. A bűnrészesekre és rossz tanácsadókra meg a kártérítés bekövetkeztéig a kiközösítés büntetése nehezedik.¹

Bálint pécsi püspök panaszának elbirálása.

1376. január 16.

A czikádori apátot 1376. jan. 16-án nagy kitüntetés éri. XI. Benedek pápa az esztergomi érsek és a veszprémi püspök mellé őt küldi ki bírónak a pécsi püspök panasza ügyében.

Bálint pécsi püspök ugyanis a római szék elé terjeszti sérelmeit. Ezek szerint némely érsek, — bizonyára a kalocsairól van szó, — püspök, prelátnak, egyházmegyei pap, szerzetes, herceg, comes, báró, katona, nemesember, város, falu, vár és városi polgár a püspökség jogait és joghatóságát sérti; várait, faluit, birtokait, házait, jövedelmeit, termékeit, ingó és ingatlan javait lefoglalja, vagy pedig ezek birtoklásában zavarja; sőt akad közöttök, a ki még a jogsértőt védi és támogatja is.

XI. Benedek pápa belátja, hogy Bálint püspök minden egyes sérelmi ügyben nem fordulhat külön a római székhez. Meghagyja tehát a kiszemelt bírónak: álljanak sarkukra s ne engedjék, hogy a püspököt javaiban vagy jogaiban bárki is háborgassa; ha a püspök náluk személyesen vagy megbízottjai útján jogorvoslatot keres, gondoskodjanak róla, hogy a félszeg állapot megszűnjék, az igazság érvényre jusson s a szenvedett kár megtérüljön; végül a szóban forgó ügynek bármely mozzanataiban teljes joggal intéz-

¹ *Wenzel*: Árpád-kori Új Okmánytár. II. k. 46—48. l. — *Theiner*: Monumenta Historica Hungariae. T. I. p. 146.

kedhetnek s határozatuk oly érvényes, mintha csak a római szék színe előtt folyt volna le a tárgyalás.¹

Habár adataink a kérdés megoldásáról hallgatnak, mégis, mivel későbbi panasznak semmi nyoma, azon következtetésre jutunk, hogy Bálint sérelmei orvoslásra találtak.²

A generalis visitatori jog gyakorlására vonatkozó fölbívás.

1390. decz. 12.

A ciszterczi rend nagykáptalanának 1390. évi szeptember hó 17-én kelt határozata értelmében³ minden rendi kolostor köteles volt a pápai kamarába bizonyos összeget fizetni, miként ezt már X. Gergely és V. Orbán idejében is megtették. Mivel pedig ezen intézkedés több helyütt csak írott malaszt maradt, IX. Bonifác, 1390-ben, decz. hó 12-én kelt levelében meghagyja⁴ a *czikádori* és *pílisi* ciszterczi apátoknak: »generalis visitatori« jogukkal hasznának oda, hogy azon lengyel, porosz, szlavoniai, livoniai, krakkói és ezek szomszédságában levő kolostorok, melyek eddig az adózás alól kivonták magokat, kötelezettségöknek eleget tegyenek.

Jacobi István kalocsai örkanonok residentia-ügye.

1402. febr. 28.

IX. Bonifác pápa a *czikádori* apátot is megtisztelte bizalmával.

Jakobi István váczai és egyuttal kalocsai olvasókanonok, felsőbb tanulmányainak végzése céljából, engedélyt kér a pápától, hogy a *residentia*-tartás kötelessége alól oldja föl. IX. Bonifác, 1402. febr. 28-án, teljesíti kérelmét. Megengedi, hogy midőn tanulmányait távol javadalmától folytatja, mindazon jövedelmekben részesüljön, mely javadalmas-társainak jut, — leszámítva a naponkinti

¹ Koller: *Historiae Episcopatus Quinque-Eccl.* T. III. p. 182—184.

² Koller: *Hist. Episc. Quinque-Eccl.* T. III. p. 141—142.

³ *Monumenta Vaticana Hungariae.* Ser. I. Tom. III. pag. 103—4.

⁴ *Monumenta Vaticana Hungariae.* Ser. I. Tom. III. pag. 105.

osztalékot. Arra is szabadságot ad, hogy a javadalmához tartozó jószágokat bérbeadhassa, vagy másnak használatra átengedheti, — csak arra vigyázzon, hogy a hívek lelki gondozásában hiba ne essék.

A pápai kiváltság ellenőrzése és megóvása végett IX. Bonifác a *czikádori* apáttal is tudatja intézkedését.¹

¹ Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Tom. IV. p. 414—415.

IV. FEJEZET.

A CZIKÁDORI APÁTSÁG BIRTOKAI ÉS JÖVŐDELMEI.

*BÁTTASZÉK.*¹

BOKOD.

Bokod (ma Bikity) Bodrogvármegyében.

Töttös László fia, László, Mihály czikádori apáttal *Bokod* birtok miatt éles ellentétbe jut. A kiegyenlítés feladata Kaplai János országbíróra várakozik. Az idézést a szekszárdi konvent végzi.

Mihály apát képviselőjében Sárközi Miklós jelenik meg a bíróság előtt 1392. okt. 6-án. Előmutatja a szekszárdi konventnek 1340. márcz. 19-iki hiteles kiadású levelét. Ennek tartalma szerint Miklós czikádori plébános mint az apátság, Szapudi István fia Miklós mint Bechei Imre fia Töttös megbízottja vannak jelen a tárgyaláson.

Miklós plébános küldői nevében így beszél: Márton czikádori apát és konventje Pog és Bokod birtokaikat Bodrogvármegyében Töttös mesternek adták oly kikötéssel, hogy öt évig mit se fizeszen ezek fejében, — öt év elteltével azonban nagybőjt közepének (Quadragesima media) nyolczadán évenként két bécsi márkát szolgáltatasson a pénztárba. Az öt éven már jól túl voltak, Töttös azonban mit sem akart tudni fizetésbeli kötelezettségéről. Ugyanígy gondolkodott fia, László és apja nevét viselő unokája, — magához a birtokhoz azonban mégis valamennyien görcsösen ragaszkodtak.

Sárközi Miklóstól Péter deák veszi át a szót. Kijelenti, hogy László fia László nem önkényesen, hanem *vétel* útján birja Bokodot, s ép ezért nem fizet érte az apátság pénztárába. Ezen állítását okiratilag is tudja igazolni, — de erre későbbi határidőt kér.

¹ Ezen műben : I. Fejezet. A czikádori apátság megalapítása és színhelye.

Óhaja teljesül. Először 1393. jan. 13-ikát, majd meg máj. 1-ét szemeli ki a bíróság.

A czikádori apátság részéről István felszentelt pap meg is jelenik; László fia László képviseletében azonban senkit sem látnunk. Miért is erre a szokásos birságot veti ki a bíróság, — újabb határnapúl meg aug. 1-ét, majd okt. 6-át, 1394. máj. 1-ét s végül okt. 6-át tűzi ki.

István felszentelt pap ez utóbbi alkalommal ismét képviseli az apátságot s a szóbanforgó okiratok előmutatását szorgalmazza. Péter deák helytáll s László fia László nevében előterjeszti a pécsváradai konventnek 1347-iki oklevelét.

Ennek tartalma szerint Tamás czikádori apát és Pytrolch misés szerzetes annak idején így nyilatkoztak: Az apátság Töttös mesternek száz márka kölcsönben kifejeződő szivességét és régi idő óta teljesített egyéb szolgálatait akarta viszonzni, midőn Bokod birtokot, azon határok szerint, melyeket II. Endre király privilegiális levele megállapít, örök joggal és visszavonhatatlanul neki eladta.

Az apátság embere nem hagyja szó nélkül ezen tartalmas állítását. Hivatkozik Nagy Lajos királynak 1365. decz. 17-iki és Zsigmond királynak 1391. aug. 21-iki nyílt levelére. S mivel ezekből az apátság részéről a királyi kegyuri jog figyelmen kívül hagyása világott ki, a bíróság elrendeli a bokodi birtok visszaadását az apátság kezére, — annál is inkább, mert László mester képviseelője is kijelentette, hogy ezen rendelkezésbe belenyugszik, ha küldője is kap az apátságtól száz márkát, egy mént és tizenkét ménesbeli lovat.

A száz márka letörlesztésére négy egyenlő — huszonöt márkányi — részletben, 1393. jan. 13-án. máj. 1-én, aug. 1-én és okt. 6-án köteles az apátság. A ménnek s a ménesbeli lovaknak minőségét a közepszerűségben, az átadás idejét meg 1395. jan. 13-ban állapítja meg az ítélet.

Bokod birtok meg, a határokat tartalmazó iratokkal, csak ezen kötelezettség teljesítése után kerül vissza az apátság kezére.¹

Ép ezért felötlő azon vád, melyet Barnabás diák, Mihály czikádori apát nevében, 1395. jan. 13-án, Kaplai János országbíró

¹ Zichy Codex. IV. k. 575—583. l.

előtt Báthmonostori László ellen emel. Ez ugyanis, — a kalocsai káptalan, a pécsváradi és szekszárdi konvent nyomozó levelének tanúsága szerint — így hangzik: Báthmonostori László, 1394. nov. 30-ika körül, Bokod birtokra ment s az itteni jobbágyoktól — régi kiváltságaik ellenére — hatvan forintot kicsikart; sőt ezt karácsony táján még azzal tetézte, hogy embereivel négy bokodi házat teljesen szétszedetett s egyes részeit saját jószágára, Mátyusházára vitette.

Báthmonostori László nevében Péter deák szólal meg a bíróság előtt. Kijelenti, hogy megbizója teljesen ártatlan a szóbanforgó dologban; s ezt kész a szomszédok és határos birtokosok tanuskodásával is igazolni.

Barnabás deák ellene van a nyilvános vizsgálatnak. Erre a bíróság Báthmonostori Lászlónak megajánlja az esküt oly értelemben, hogy 1395. ápr. 18-án, a pécsváradi konvent előtt, huszonötöd magával bizonyíthassa büntelenségét.¹

Miért miért sem, Báthmonostori Tóttós László az esküt a megszabott időben nem teszi le. Pásztói János országbíró ekkor 1398. ápr. 14-ére tűzi ki az eskületétel napját oly módon, hogy Báthmonostori Tóttós László a nemesek közül ötvened magával esküdjék meg. Ápr. 14-éről újabb halasztás történik jun. 9-ére. Az esküből azonban ekkor sem hangzott el egyetlen szó sem, mert a felek kiegyeznek.

Korumi János fia Bálint, Mihály cikádori apát részéről, Zsidói András fia Imre Báthmonostori Tóttós László képviselőjében, Csepcsi János fia Bertalan meg, mint ez utóbbinak gazdatisztje, a kalocsai káptalan előtt, 1398. máj. 21-én, ily egyességre lépnek: Mihály apát elengedi az esküt Báthmonostori Tóttós Lászlónak és imént említett tisztjének, a bűnrészes jobbágyokat meg fölmenti a rájuk várakozó büntetéstől. Ennek viszonzásául Báthmonostori Tóttós László száz ezüst forintot fizet 1395. szept. 15-ikére. S ha ezzel megkésnék, szept. 22-én már kétszáz forint lefizetésére köteles. A periratok a kiegyezésből folyólag érvényöket vesznek.²

¹ Zichy Codex. IV. k. 587—588. l.

² Zichy Codex. V. k. 62—63. l.

CZIKÁDOR.¹

EBES.

Ebes ma pusztá Tolnavármegyében, Öcsény (Eöcsény) falu közelében.

Debrenthei Tamás, mint nyitrai püspök és széki (czikádori) apát, 1467. nov. 12-én, kétszáz forint birság terhe alatt kötelezi magát, hogy Sárvári Mihály fehérvári polgár ellenében bizonyos okiratokat előmutat. Az idő mult; de bizony Debrenthei nem mutatkozott a bíróság előtt. Ezen tapasztalatra fogja magát Sárváry s, 1470. jul. 13-án, beiktatást kér Debrentheinek Veszprémvármegyében levő Pothon nevű birtokába. Az ugodi várnagy azonban tiltakozik ez ellen.

Sárváry nem enged, a dolog érdemében fentartja követelését. A beiktatást most a czikádori apátság *Ebes* és *Kesztölcz* nevű tolnavármegyei birtokaira kérelmezi. Ez ellen meg Debrenthei Tamás tiltakozik azon megokolással, hogy Sárvárynak már hat sessiót adott *Saagh* és *Gerebech* birtokokból.

Sárváry Mihályt azonban ez nem elégítette ki. Miért is most a fehérvári káptalan kap utasítást vizsgálattartásra és jelentéstételre. A végső tárgyalás 1470. okt. 23-án a szekszárdi konvent előtt folyik le. Debrentheit Potraházi László pap, Sárváryt Chwthi (Csuthi) László képviseli. A határozat értelmében Debrenthei ad tizenhét hatvan köbölös hordó bort és fizet száz forintot. Ebből huszonötöt mindjárt le is tett; a többire meg decz. 6-ig köteles. Ha Debrenthei ezen föltételeket teljesíti, Sárváry mindazon iratokat kézbesíti neki, melyek ellene szólnak; ha nem, ezen esetben az oklevelek régi érvényökre emelkednek.²

Ugyanezen időből más adat is igazolja, hogy Ebes apátsági birtok volt. Sőt ebből még azt is megtudjuk, hogy az apátsági gazdatisztek közül kettő itt is lakott.³

¹ Ezen műben: I. Fejezet. A czikádori apátság megalapítása és színhelye.

² Körmendi levéltár: Himfy. 530; 538.

³ Ezen műben: *Pörböl* birtoknál.

ESZÉKI VÁM.

Az apátságnak II. Géjza, majd III. István és III. Béla király adományozta az eszéki piaczi és rév-vámot. Imre király idejében már akadnak, akik a vám fizetés alól szabadúlni akarnak. Ily színben jelennek meg az izmaeliták és a bessenyők. Miért is Imre király 1196-iki keletű privilegialis levelében, — melyet nagy körpecsétjével úgy hitelesített, hogy az ezen levő alak mellé még titkos pecsétjével is négy pecsétet ütött, — biztosítja az apátság vámjogát, azon hozzáadással, hogy az eszéki piaczi és rév-vámot, a hol csak ez utóbbi az apátságnak esik, mindenki fizeti kivétel nélkül.¹

A Koroghiak keveset törődtek a királyi intézkedéssel. Koroghi Fülöp fiai, Fülöp és László, az apátság Kuni birtokát és az ehhez tartozó vámot lefoglalták. Tamás czikádori apát nem engedí jogát s a Koroghiakat perrel fenyegeti. Ezek, úgy látszik, beismerték tettök igazságtalanságát, mert a kiegyezést sürgetik. Az ügy Giletfi Miklós nádor előtt bonyolódik le.

Az egység létrejövésénél jelen van Tamás czikádori apát; konventjét Miklós széki plébános képviseli. Koroghi Fülöp és fiai szintén személyesen jelennek meg. Közös értelemmel kijelentik, hogy nem perlekednek. A Koroghiak meg kinyilvánítják, hogy a drávai rév-vám és az eszéki piaczi vám két harmadát, ötven márka büntetés terhe alatt, visszaadják az apátságnak, — mivel előmutatott kiváltságleveléből kitűnik, hogy őt illeti meg.²

A dologból azonban végre is per lett, — és pedig oly heves, hogy az egység végrehajtására egyelőre még csak gondolni sem lehetett.

E közben ismét meggondolják magokat a felek. Giletfi Miklós nádor előtt, 1353. febr. 8-án, barátságos egységre lépnek. Tamás apát ismét személyesen megy el a tárgyalásra, — konventje nevében Eötvösi Wyd fia György jelenik meg; Koroghi Fülöp és László szintén magok vesznek részt az ügy lebonyolításában.

¹ Ezen műben: Oklevelek. VII. sz. — *Fejér*: Cod. Dipl. T. II. p. 303—4.

² Ezen műben: Oklevelek. I. sz.

Ez alkalommal elismerik, hogy egy ízben már megegyeztek, — de a kifejtett per akadályozta a könnyed lebonyolítást. Most azonban a Koroghi testvérek ismét hivatalosan kinyilatkoztatják, hogy az eszéki vásári és rév-vám kétharmadát az apátságnak átengedik, — mert II. Endre király rendeleténél fogva ezt erkölcsi kötelességöknek ismerik; a száraz uti vámra nézve azonban fentartják jogukat.¹

Ezen záradék azonban magában hordozta a bonyodalom csiráját. Hiszen az érdeköszeütközés eddig is jórészben ezen pont körül forgott. S csakugyan azt látjuk, hogy Zsigmond király idejében már ismét hivatalos térre lépnek az ügyfelek.

A király úgy értesül, hogy a czikádori apát és konvent részére Eszéken jogtalanul szedik a vámot a rév-nél és a vásárokon.

Hogy az igazság kiderüljön Bácskai Miklóst küldi megbízottjául a baranyavármegyei nemesség tanácskozására, melynek élén, 1429. okt. 3-án, Lévai Cseh Péter és Ujlaky István macsói bánokat pillantjuk meg.

Bácskai Miklós azon kezdi, hogy *Imre* czikádori apát és a konvent vámjogához szó fér. Miért is Zsigmond király tisztába akar jönni a jogi helyzettel.

Erre Lőrincz deák, Kajmádról, előáll az apátság megbízó levelével és kijelenti, hogy az eszéki vásári és rév-vám a czikádori apátnak már II. Gézza, III. István, III. Béla, és főleg Imre király óta jogos tulajdona; s ezen állítását Imre királynak 1196-iki privilegiális levelével igazolni is tudja.

A bánok, esküdtek és nemesek személyes meggyőződést szereznek az állítás igaz voltáról. Erre, 1429. nov. 17-iki kelettel, kiadják hivatalos végzésöket, melyben az apátság vásári és rév-vám jogát kétségbevonhatatlannak nyilvánítják.²

Ezen határozat olaj volt a tűzre. Az apátság vérszemet kapott; a Koroghiak meg nem ismerték föl benne követelésök elítélését. Negyedszázad telik el, s még mindig függőben van a dolog. Sőt Lukafalvai Albert, Imre czikádori apát nevében, Garai László nádor előtt, 1453. okt. 6-án, azon panasszal lép föl, hogy Koroghi János macsói bán és fia, Gáspár, az apátság Kuni birto-

¹ Ezen műben: Oklevelek. II. sz.

² Fejér: Cod. Dipl. T. X. Vol. VII. p. 187—9.

kához tartozó eszéki vásári és rév-vámot lefoglalták s a jövődelemből az apátsági embereknek annyit juttatnak, amennyi nekik tetszik. A cselekmény sérelmes voltának igazolása céljából, előmutatja a budai káptalan, a pécsváradi és somogyi konvent azonos tartalmú, de különböző keletű levelét. Majd meg hivatkozik a peres felek elődeinek 1351. decz. 7-iki,¹ és 1353. febr. 8-iki² egyességére, továbbá Lévai Cseh Péter és Ujlaki István macsói bánoknak 1429. nov. 17-iki ítélet levelére.³

Ennek hallatára Poroszlói Péter, mint Koroghi János bánnak és fiának, Koroghi Gáspárnak, képviselője, így nyilatkozik : Koroghi János és Gáspár a vásári és rév-vámnak csak egy harmadát bírják; a másik két harmad meg a czikádori apátság jövődelmei közé foly, — miként ezt a régebbi szerződések megszabják.

A nádori bíróság mérlegeli az okokat és ellenokokat. S mivel Poroszlói Péternek sikerült beigazolnia, hogy az apátság a vámjövödelmek kétharmadának, vagyis azon összegnek, mely a XIV. századi szerződések szerint megilleti, tényleg élvezője, — a többi egy harmadra, vagyis a száraz uti vámra meg semmi joga sincs: Garai László nádor a pécsváradi konventnek oly utasítást adott, hogy az apátságot a vámjövödelem kétharmadába iktassa be, — de az uti vám birtoklásába ne.

A pécsváradi konvent teljesíti kötelességét. Kebeléből Márton szerzetest küldi a helyszínére, a hol 1454. febr. 7-én, a királyi emberen kívül, szokás szerint a szomszédok és határos birtokosok is megjelentek. A beiktatás a vámjövödelem kétharmadába még e napon megtörtént, miként a pécsváradi konventnek 1454. febr. 21-iki jelentéséből kiviláglik.

Garai László nádor 1454. jun. 9-iki keletű kiváltságlevelében megerősíti a beiktatást a vám kétharmadára nézve. S ezzel a kérdés megoldódott, — az apátság nem kapta meg a követelt száraz uti vámot.⁴

¹ Ezen műben : Oklevelek. I. sz.

² Ezen műben : Oklevelek. II. sz.

³ Ezen műben : Oklevelek. VII. sz.

⁴ Ezen műben : Oklevelek. VII. sz.

FARKASD.

Azari Simon fia Jakab, Farkasd és Feked birtok miatt, 1368-ban pereskedett András czikádori apáttal. A tárgyalásnak okt. 6-án kellett volna megtörténnie. A felperes, Azari Jakab azonban, hadviselés czimén, halasztást kér a királytól. Opuliai László nádor ezen a czimen el is rendeli a perhalasztást, a hadbaszállás befejeződésének tizenötödik napjára szólólag.¹

A per még András utóda, Weikhard, idejében is folyt. Hiszen látjuk, hogy a felek 1374. okt. havában is a bíróság előtt vannak. Ekkor meg a czikádori apát kérelmére halasztják el a tárgyalást 1375. aug. 1-ére.²

Farkasd, mely ma Báttaszéknek egyik dülője, a XV. században is a czikádori apátság birtoka volt. Rajta, 1470-ben, Pohárnok Tamás és Nagy Benedek gazdatisztek laktak.³

FEKED.

Feked, Baranyavármegyében, a XIV. században a czikádor apátság birtoka volt.⁴

GEREBUCH.

Gerebuch (Kerebech néven is előfordúl) Bács-Bodrogvármegyében, 1384-ben, mint a czikádori apátság birtoka fordul elő. Ezen földterület a Duna mellett levő Tothy⁵ és Dawth (Dawch, Dawoth) birtokokkal határos volt.⁶

Ezen birtok a XV. században is az apátság kezén volt.⁷

Másfél évtized múlva a bíróság előtt szerepel ezen birtok neve.

¹ Károlyi Oklevéltár: I. köt. 310. l.

² Károlyi Oklevéltár: I. köt. 349. l.

³ Ezen műben: Pörböl birtoknál 97. l.

⁴ Ezen műben: Farkasd birtoknál 86. l. — Zichy Codex III. k. 487. 489. 490. l.

⁵ Zichy Codex. II. 73. l.

⁶ Zichy Codex. IV. 283. l.

⁷ Ezen műben: »Ebes« birtoknál. 82. l.

A fehérvári káptalan ugyanis panaszt emelt Baráthi István, Báthmonostori Tóttós László fia László s ennek laki jobbágysai, továbbá Mihály czikádori apát s ennek gerebuchi jobbágysai ellen.

Amannak bepanaszolt jobbágysai ezek: Domokos fia Demeter, Egyed fia Pál és László, Pál bíró, Domokos fia Balázs, Zabarius Miklós, Bozak Mátyás és Benedek, Zekas Demeter, Erdélyi Antal fia Jakab, László és Pál, Tamás fia Bereczk, Péter bíró, Domokos fia György, Szabó Balázs, Borfizető Domokos fia Mihály, Nyul Balázs és Balázs fia István.

A czikádori apátságnak vád alá került gerebuchi jobbágysai pedig névszerint ezek: Bálint fia Péter, Gerke fia Péter, Tóvölgyi (de Thowold) Imre, Pakosi Gergely, Egyed fia Gergely, Jakab fia Mihály és István, Bálint fia Pál, Mátyás fia Mihály, Tamás fia Gergely, Ders Miklós, Pál fia János, Egyed fia György és Péter.

Szécheni Frank országbíró előtt 1400. júl. 1-én képviseletileg jelennek meg a felek. Báthmonostori Tóttós László és Baráthi István személyében Péter deák, Mihály czikádori apát nevében meg László felszentelt pap jelenik meg; s a fehérvári káptalan Móríc kanonokot küldi a maga részéről. A felek küldöttjei a perhalasztás mellett nyilatkoznak. Miért is a bíróság okt. 6-ára újabb tárgyalást rendel el.¹

Gerebuch a XV. században is az apátság kezén volt.²

GERENYÁS.

Gerenyás pusztán Tolnavármegyében, Gyöngyös közelében, szintén volt az apátságnak birtoka. Tudjuk ezt azon egyességből, mely a székesfehérvári Jánosvitézek és Sagan fia Achyn között 1264. márczius 25-ikén jött létre. Ebben ugyanis a *czikádori apátság* mint határos birtokos fordul elő.³

¹ Zichy Codex. V. köt. 187—188. l.

² Ezen műben: Ebes birtoknál 82. l.

³ *Fejér*: Codex Dipl. Tom. VII. Vol. V. p. 343.

KENGYELES.

Kengyeles halastó, mely a Vajas folyóból nyerte vizét. Mihály czikádori apát (a XIV. század végén) kapta a fehervári káptalantól.¹

KESZTÖLCZ.

Kesztölcz, Tolnavármegyében,² Szegszárdtól délkeletre. Ma már a falu nem létezik.

Az apátságnak a falu szomszédságában huzódtak el a földjei. Idővel azonban a Sebestyén nemzetség tagjai és mások tették rá kezöket a jószágra. Ebből természetesen pèrpatvar keletkezett. A czikádori apátság és a titeli egyház Miklós országbíró elé viszik az ügyet. Pristaldus minőségben Szilveszter, IV. Béla király papja szerepel.

Békéltetők közbenlépése a kiegyezés terére hajtja a dolgot.

A felek a pécsi káptalan előtt lépnek egyességre 1240. október havában. Haymo őrserzetes (gazda, custos) a czikádori apátság, Micho, Balázs és András jobbágyok a titeli egyház részéről, — Miklós fia Miklós, Lőrincz fia Bernát saját és a Sebestyén nemzetség nevében, melyet kívülök meg a Sebestyén-kolostor szerzetese,³ Doma is képviselt, jelennek meg.

Megállapodásuk lényege ez: A Sebestyén-nemzetség és pártfelei azon hatvan hold szántóföldet és tizenhat hold erdőt, mely már is a czikádori apátság és a titeli egyház kezén vannak, továbbra is nekik engedik át örök tulajdonúl; azon földterületek azonban, melyek a Szeretche vize mellett, a Kesztölcze beömlésénél vannak, s a hol éppen a Sebestyén nemzetség egyháza emelkedik, továbbra is ezen nemzetség birtokát képezik.⁴

¹ Megjelenik a Zichy Cod. V. köt. 201—202. lapján. (Nagy Imre úr szivességéből.)

² Hazai Oklevéltár 93—4. l. — Monumenta Vaticana Hung. Ser. I. Tom. I. 278. l. — *Ortvay*: Magyarország egyházi földleirása. 255. l.

³ Ezen tény egy érdekes új adattal is gazdagít bennünket. Megértjük ugyanis belőle, hogy a Szeretche és Kesztölcze folyó egyesülésénél egy eddig ismeretlen kolostor, a *Sebestyén nemzetség kolostora* létezett.

⁴ *Wenzel*: Árpádkori új Okmánytár. VII. 113. l. — Hazai Okmánytár IV. k. 24. l.

Kesztölcz még a XV. században is az apátság birtoka volt.

Kesztölczön az apátsági birtoktestbe esett *Elömál* hegye. Ez szőlőkkel volt beültetve, melyekhez az apátságot különféle jogi szálak fűzték. Éppen ezért, ha bármelyik szőlőterület birtokviszonyaiban változás történt, a czikádori apátságnak is tudomással kellett róla birnia. Ez magyarázza meg, miért jelenik meg a czikádori konvent előtt egyrésről Korláth Bálint, fia Pál és leánya Margit, másrésről nemes Niczky Benedek, midőn az előmáli szőlőre nézve ilyen adásvevés szerződést kötnek: Niczky Benedek az Elömál hegyen levő szőlőt, melynek délről Varga Pál, éjszokról meg Pap Kelemen a szomszédja, huszonhat aranyforintért megveszi a Korláthoktól, — de a czikádori apátság jogai épségben maradnak; s ha valaki a Niczkyeket a szőlő birtokában megtámadja, a Korláthok kötelessége lesz jogaiknak megvédelmezése.

Ezen egyességről maga a czikádori konvent állít ki függő pecséttel hitelesített privilegiális levelet, 1468. febr. 19-ről keltezve.²

KUNI.

Kuni Valkóvármegyében, Benczencz szomszédságában.³

Ehhez tartozott az eszéki vásári és rév-vám.⁴ Koroghi Fülöp fiai, Fülöp és László, rátették kezöket, — s így az apátság elesett tőle. Tamás czikádori apát már peren tőri a fejét, midőn a jogsértő testvérek békejobbot nyujtanak.

Mindkét fél megjelenik Giletfi Miklós nádor előtt s előadja a kiegyezés módját. 1351. márcz. 23-án ugyanis a felek, s velök egyetemben a nádori kiküldöttek és a pécsváradi konvent képviselője Kuni birtok színhelyére vonulnak. Meghívják az összes szomszédokat és határos birtokosokat s egy-két bizalmi férfiút. Midőn már együtt vannak, megjárják Kuni birtok határát; a határjeleket kijavítják, s a hol szükséges, újakat állítanak. Erre a Koroghi

¹ Ezen műben: »Ebes« és Pörböl birtoknál. 82. és 96. l.

² Hártyára irt eredetije: gr. Niczky Lajos levéltárában 221. sz. (Kammerer Ernő úr szíves közlése.)

³ *Csánki*: Kőrösmegye a XV. században. 94. l.

⁴ Ezen műben: Oklevelek. VII. sz.

testvérek megígérik, hogy Kuni birtokot az apátság kezére visszaadják.¹

KURUMZOV.

A baranyavármegyei² *Kurumzov* (Kurumzov, Körmező?) birtok szomszédságában is volt az apátságnak jószágá. Bizonyítja ezt azon adásvevési szerződés, mely a pécsváradi konvent és a pécsi káptalan küldöttei előtt, egyrészt Chaáki István bán fia, Imre, másrészt Clethy László comes, Fülöp mester és György testvérek között a kurumzovi birtokra nézve 1276-ban létesült. Ebben ugyanis szomszédos tulajdonosokként a báttai, *czikádori*, titeli, zebegényi és wachy-i egyházak fordulnak elő.³

LAJVÉR.

Lajvér pusztája Báttaszék közelében, Tolnavármegyében. Okiratainkban Laymer néven fordul elő.

Lajméri János, 1322. jan. 22-én, eladja Lajmér nevű birtokát Becsei Csata fiának, Egyednek. Az eladás hivatalos kijelentésénél a pécsi káptalan előtt úgy nyilatkozik, hogy az eladott földterületnek egyik szomszédos birtokosa a czikádori apátság.⁴

LÁNGFŐ.

Lángfő Tolnavármegyében.

Debrenthei Tamás nyitrai püspök és a czikádori apátság gubernátora ily panaszt terjeszt a bíróság elé: Mesztegnyei Sze-

¹ Ezen műben: Oklevelek. I. sz.

² Az oklevél (*Wenzel*: Árpádkori új Okmánytár IX. k. 164. l.) Baranyavármegyébe helyezi »Kurumsova«-ot. S mivel a pécsi káptalan állítja ki, nem lehet föltennünk, hogy a baranyavármegyei helyrajzban tájékozatlan lett volna. Habár az elsorolt szomszédok birtokainak fekvése után ítélve, hajlandóbb volna az ember a tolnavármegyei Koronczóra gondolni. Ezen felfogásban megerősít ezen hely nevének középkori kiírása: Koronzo, Korumpzo, Korumzo, Kurunzo, miként ez Ortwaynál (Magyarország egyházi földleírása 253. és 256. l.) olvasható. Ezen hely Tolnavármegyében. Koromszó és Korompszó név alatt még 1572. és 1580-ban is létezett. (*Kammerer-Felics*: Magyarországi török kincstári defterek. I. k. 263. és 330. l.)

³ *Wenzel*: Árpádkori Új Okmánytár IX. k. 163—164. l.

⁴ Zichy Codex. I. köt. 210. l.

recsen Péter, Szent-Miklósi Benedek és Kevesznyi Gergely, Albert király halála után, az apátság lángfői birtokára támadtak, a jobbágyokat, különösen Endrődi Tamást agyba-főbe verték, marháikat elhajtották s egyéb jószágaikban is sok kárt okoztak.

Maróthi Mátyus macsói bán a szekszárdi konventet bizza meg a vizsgálattal; királyi emberekül meg Sygry Lőrincz, János, István és Miklós, Szapudi Gergely és Kusthai Miklós nevű egyéneket jeleli ki.

A szekszárdi konvent részéről Illés áldozópap-szerzetes, a megnevezett királyi emberek közül meg Sygry István végzi 1469. máj. 13-án a vizsgálatot. Értesülésök nyomán a vád alaposágáról győződnek meg. Miért is a szekszárdi konvent máj. 17-iki jelentésében ily értelemben értesíti a bíróságot.¹

Ezen eseménnyel egyidejűleg más ügyben is szerepel Lángfő mint az apátság birtoka.²

LOTA.

András czikádori apát Tóttós fia Lászlóval *Lotha* birtok miatt, mely Baranyavármegyében, Német-Bóly környékén terült el,³ perbe keveredett.

Széchy Miklós comes a tárgyalást, közbejövő halasztással, 1371. jan. 13-ára tűzi ki. Tóttós fia László alperest Balázs fia Simon, az apátságot meg Farkas fia Bálint képviseli. Ez I. Lajos király nyílt levelével áll elő.

A bíróság ebből megérti, hogy a czikádori apát a király előtt elpanaszolta birtokjogát támogató iratainak elveszését s kérte egyuttal ez ügyben uralkodói kegyét. Mivel azonban az igazság sérelmével még a királyi kegynek sem lehet helye a jogéletben, meghagyja I. Lajos király Széchy Miklósnak, a bíróság fejének, hogy haladéktalanul hozzon ítéletet, tekintet nélkül az okiratok elveszésére; de föltételül tűzi ki egyszersmind, hogy az alperes mindazon károkat térítse meg, melyeket a vizsgálat adatai szerint az apátság csakugyan szenvedett.

¹ Körmendi levéltár: Himfy 745. fasc. irregistr.

² Ezen műben: Pörből birtoknál 97. l.

³ *Ortway*: Magyarország egyházi földleírása a XIV. század elején. II. 247. l.

Balázs fia Simon azonban küldője nevében előterjeszti, hogy Lotha birtokot Csenerévvvel együtt már László mester apja, Tóttós kapta cserébe Konda-Szent-Miklós, Hódos és Bölcs (Belch) birtokokért bizonyos György nevű bessenyőtől. György halálával ezen három jószág Simontornyai Imre erdélyi vajdára és testvérére, Istvánra, a székelyek vajdájára, szállott a hozzájuk tartozó iratokkal együtt. S így ezek tanúskodhatnak, sőt kötelesek igazolni, hogy a csere valóban megtörtént.

Ily viszonyok között a bíróság nem hozza meg az ítéletet, azon czélzattal, hogy az alperesnek alkalma nyíljk állítása igazolására.

De bizony nem volt könnyű dolog a Simontornyaiak bizonyításának kieszközlése. Annál is kevésbbé, mert hosszas halogatás után úgy nyilatkoznak, Konda-Szent-Miklós nincs az ő kezükön, s így eziránt nem tanúskodhatnak. Tehát huzódik-vonódik a dolog, mig nem Szepesi Jakab országbíró 1378. jun. 9-én megbizza a pécsváradi káptalant, hogy László mestert, *Hermann* czikádori apátot és Simontornyai Istvánt aug. 1-ére idézze meg a közöttök fenforgó ügy lebonyolítása végett.¹

A czikádori apát képviselőjében *Venczel gazda* (cellerarius), László helyetteseként meg István fia Miklós jelenik meg. Mivel azonban Simontornyai István távol maradt, László mesterre szabta a bíróság a kötelezettséget, hogy Simontornyait megjelenésre birja.

Tóttós fia László azonban ügyet sem vet a bírósági határozatra. Ennek láttára Széchy Miklós országbíró kirójjá rá a szokásos három márka birságot; a pécsváradi konventet meg felszólítja, hogy, küldöttje jelenlétében, Kozári István fia Gyula, Kakuki Benedek fia Mihály, Pál fia Lipót, László fia Domonkos, Kakuki Márton fiai Benedek és János, Balázsfalvi Simon fia Péter királyi emberek egyike Simontornyai Istvánt a királyi bíróság elé 1383. máj. 17-ére idézze meg.²

Ugyanezen időpontot jelelik ki a czikádori apát és László mester ügyének kiegyenlítésére.

¹ Zichy Codex. IV. k. 55—60. l.

² U. o. 255. l.

Az idézés minden irányban megtörténik ugyan, — Simontornyai István azonban időközben a királynőtől megbízatást kap, s ennek teljesítése akadályozza a Simontornyán levő iratok előteremtésében.¹ Miért is Széchy Miklós országbíró, a királynő rendeletére, 1383. jul. 1-ére halasztja a tárgyalás napját.

Simontornyai István erre sem jelenik meg. László mester nem nyugszik bele, — megidézését újból sürgeti. Ekkor a pécsi káptalant utasítja Széchy országbíró, hogy Simontornyainak 1383. okt. 6-át szabja ki a megjelenés napjául.²

De mind hiába. Simontornyai a végsőig kimeríti az ellenfél s a bíróság türelmét, — mit sem ad az idézésre.

Ekkor Széchy Miklós országbíró a pécsváradi konventet megbizsa, hogy Simontornyait a háromszoros piaczi kikiáltás után idézze meg. Ez meg is történik. Kozári István fia Gyula mint királyi ember, János fölszentelt szerzetes meg a pécsváradi konvent részéről Pécsváradon 1384. ápr. 18-án, Pécsen másnap, Gyulán (Bar. vm.) meg negyednap járnak el küldetésökben. Az idéző levélben tudtára adják Simontornyai Istvánnak, hogy 1384. máj. 1-ére megjelenjék a bíróság előtt s a rá kirótt bírságot letörleszsze, — mert a hazai törvénykezés további halogatást már nem enged meg.³

E közben András apát meghal. Utódja, *Mihály* apát újra kezdi a pert László mesterrel.

A bíróság 1384. aug. 1-ét, majd meg 1385. jan. 13-át nevezi meg Simontornyai István számára az okiratok előmutatása, — a peres felek részére meg az ügy letárgyalása napjául. De mivel Simontornyai még ekkor sem hajolt meg a bíróság tekintélye előtt, újabb idézésnek szüksége merült föl. Ennek napját Mária királynő 1385. márcz. 15-ikére tűzi ki a pécsi káptalanhoz intézett felszólításában.⁴

Ez Simontornyai Istvánt, a szóbanforgó okiratok előmutatása céljából, Bikádra idézi meg.⁵

¹ Zichy Codex. IV. k. 256. l.

² U. o. IV. k. 264—5. l.

³ U. o. IV. k. 278—9. l.

⁴ U. o. IV. 296—7. l.

⁵ U. o. IV. k. 298. l.

Míg a dolog így vajódik, Simontornyai István beleül a nádori székre. Most még kevésbé lehetett vele birni. Így érthető csak, hogy Simontornyai az oklevelek fölmutatása alól még 1391. jun. 14-én is kibujt. Hiszen Zsigmond királytól egy nappal előzetes keletű (jun. 13.) iratot eszközöl ki, melyben Bebek Imre országbíró oly utasítást kap, hogy a kérdéses iratok előmutatásának napja okt. 6-ika legyen.

De Mihály apát sem nézi összetett kezekkel az ügy menétét. Zsigmond királyhoz fordul s kéri a végleges döntést. Ezen lépésnek eredménye azon rendelet, mely Bebek Imre országbíróhoz oly tartalommal érkezik, hogy a tárgyalás határozott, és pedig döntő ítélettel végződjék.

Az országbíró maga is méltányosnak találja, hogy egyszer már dülőre jusson a dolog. Miért is 1391. jul. 1-ére tüzi azon tárgyalást, melynek halasztást már nem szabad ismernie.

Báthmonostori Tóttós László mester ekkor már nincs életben. Jogutóda hasonnevű fia, László lesz.¹

MOHA.

Moha. Pusztult hely. Egykor Tolnavármegyében.²

MÓRÁGY.

Mórág, ma falu Tolnavármegyében.³

NYÉK.

Nyék falu, ma Alsó-Nyék Tolnavármegyében, nagyon valószínűleg szintén az apátság birtoka volt. Bizonyítja ezt már magának a falunak közelsége az apátság színhelyéhez, továbbá a következő eset is:

¹ Zichy Codex. IV. k. 475—7. l.

² Ezen műben. Pörből birtoknál 96. l.

³ Ezen műben : Pörből birtoknál. 97. l.

Gidei Imre, Báthmonostori Tóttós László rokona, ennek nevében panaszt emelt Vörös László s Zalai János bodrogvármegyei alispánok és Aranani András s Bessenyoí Földes Benedek szolgabírák előtt. E szerint Gál fia János, Harapki Jánosnak és a czikádori apátnak rokona, Báthmonostori Tóttós Lászlónak Dénes és Mátyás nevű garai jobbágyait, amazok megbízásából, Nyéken (Tolna vm.) elfogta, bebörtönözte, tőlök három lovat nyergestül s fékestül, azonkívül két íjját, két dárdát és két forintot elvett.

A bíróság Tamásfalvi János fiát Pétert és Bessenyo Benedek fiát Antalt bizza meg 1402-ben a vizsgálattal. A nyomozás kideríti, hogy a panasz minden része tényeken alapszik.¹

POG. (Nagyfalu.)

Pog, másnéven *Nagyfalu*, Bodrogvármegyében.

1340. márcz. 19-ikén az apátság Tóttós mester kezére adja.²

Később azonban visszakerül, mert Hermann czikádori apát és konventje 1382. máj. 14-én száz ezüst márkáért, négy évre, zálogba veti Garay Miklósnál.³

PÖRBÖL.

Pörböl, ma pusztá Tolnavármegyében, Alsó-Nyék közelében. Hogy ez is a czikádori apátság birtokai közé tartozott, a hatalmaskodásnak egy esete bizonyítja.

Dechi Jakab pesti archidiákon és váci kanonok Hunyadi Mátyás király előtt, 1468. jun. 16-ika körül, oly panaszt emelt, hogy Debrenthei Tamás nyitrai püspök és czikádori apát, a czikádori konvent ösztökélésére, az ő jobbágyát, Sárközi Jánost, midőn hazulról, »Ethé«-ről Báltára ment, saját jobbágyaival megverette és a nála levő nyolczvan arany forintot is elvetette tőle.

A panaszló fél előadása szerint a hatalmaskodásban Debrentheinek ezen jobbágyai vettek részt :

¹ Zichy Codex V. k. 327.—8. l.

² Zichy Codex : IV. k. 575—583. l.

³ Ezen műben : Oklevelek III. sz.

Székről (Báttaszék): Bych Mihály, Bodor, Pohárnok Tamás, Bajai András, másik András, Somogyi Bálint, Nagy Benedek, Kis Lőrincz főember-szolgák (familiares), Ács Pál, Farkas Mihály és Péter, Kenyérsütő Lukács, Orbán Máté, Petheő Bálint, Kónya Péter, Tóth Ozsvát, Bacha Péter, Lakatos János, Szarka Benedek és Máté, Barber Máté, Pap Péter, Kónya Elek, Mészáros Benedek, Alch István, Tamás és Péter, Tóth Antal, Ács Dénes, Lacha György, Solthos Domján, Csizmadia (Suttor) Máté, Chenthew, Sather Dénes, Szücs Dénes, László deák, Pethe István, Mészáros György, Kenyérsütő Benedek, Somogyi Mihály, Kozári János, Tóth Máté, Kalmár Péter, Chykatha Péter, Pethew Pál, Karácson János, Mészáros István, Lakatos Antal és János.

Moháról: Ács György, Thorcha Lukács, Takács Lőrincz, Szabó György, Chwek Mihály és Bálint, Bacsí Simon és Benedek, Szücs Péter, Kovács Tamás, Soldos Sebestyén, Sygai Deme-ter, Illés János és Pál, Vargha István fia András, Tóth Pál, Sörös István, Kaza Antal, Nyilas Egyed, Szilvás Orbán, Ács Domokos, Szücs Péter, Soldos Miklós és Tóth Márton.

Pörbölről: Merezy György, Molnár Gál, Koppányi Mihály, Bene Pál, Berebech Benedek, Pörböli Miklós, Kis Péter, Gyerkei Lőrincz, Soós Dénes, Gerkew, Sipos Péter, Bene Imre, Csizmadia Ferencz és Máté, Kővágó Péter, Szabó Albert, Czakó Gál és Szabó Imre.

Kesztyűről: Végh Mihály, Pap Kelemen, Alch János, Laki Mihály, Pipitér Pál, Dechi István, Fejérvári János, Pap Jakab, Szakajtott Lőrincz, Chyma Miklós, Laki Imre, Ferencz és Pál, Kalmár János, Sipos Pál, Tóth Lőrincz, Csizmadia Tamás, Mészáros György, Esztheri Imre, Főző Mihály csizmadia, Vámos Péter, Kajdách Pál, Tóth János, Siri Domján, Hérich Lőrincz, Adam Benedek, Korláth János, Illés András, Borbély Lőrincz, Tóth Pál, Kwchenchw Pál, Pap Orbán, Herke Péter, Csizmadia Pál, Esthván Danos, Sigry László és Mihály, Berki Pál, Berkei Mihály, Valkai Mihály, Kilián, Csizmadia Antal, Jó Péter, Haranethew Bereczk, Máté, Hermann és János, Fazekas Benedek, Csizmadia Gál, Saska János, Mészáros Antal, Varga István fia László, Pezew Illés, Csizmadia Péter, Tóth Simon, Kalmár Benedek, Pap István, Kozma, Korpás György, Zakai Gál Máté és Csizmadia György.

Lángfőről: Deres Ferencz, István, Endre, Tamás és Simon, Vas Simon, Porkoláb Pál, Dechi Vincze, Chykatha Balázs és Fábián, Erdély Péter, Dechi Péter, Pypo János, Madanek Antal, Dobos János, Damián János, Tóth György, Mórág Benedek és Alch György.

Ujjfaluról: Kopja (Copia) Barnabás, Cellei Antal, Kövi Máté, Ravasz Antal, Bej Péter, Berecz Tamás, Petherdi Gergely, Elle Máté, Hajas Albert, Bathka Lőrincz, Pap Mihály, Szabó Máté, Hajas Illés, Tarancz Márton, Chykatha Lőrincz, Bekeche Pál, Lőrincz és Máté, Karó (Karau) Pál, András és Dénes, Farkas Dénes, Cedek Jakab, Farkas István és Pál.

Mórággyról: Tóth Illés, Horváth András és Gál, Fekete Jakab, Búzás Domokos, Koppra Fülöp, Török Pál és Balázs, Kis István, Pap Adrás, Havas András, Bereczk, Demeter, Kelemen és Jakab, Tóth Mihály, Danka Jakab, Csizmadia István, Pethe Mátyás, Csordás Márton, Kevély János, Mórági Máté, Balogh János, Hermann Barnabás, Mátyus Albert, Kaptás Mihály, Nemző Mihály, Diós Gál, Csizmadia Lukács, Syke Tamás, Kopja Gál, Fodor Domokos, Lusta (Lwstra) Máté, Pánthos Antal és Tamás, Bukalika Máté, Kopja Benedek, Tóth Kelemen, Beythe György és Pál, Tóth Péter, Fodor Gál és Kopja Benedek.

Ebesről: Dorogi Gergely, Tóth János, György s Mihály, Dorogi Benedek, Nagy Miklós, Sántha Tamás, Barkás Jakab, Bakoni Benedek, Arnád Imre, Márton, János és Pál, Tóth György, János és Máté deák, Danch Mihály, Nagy Dámián, Gevrefi Benedek, Jó János, Fodor Pál, Benedek deák, Szánthó János, Csizmadia Benedek és Balázs, Doroghi Pál, Kalocsai Balázs, Kódos (Kedews) Gergely, Tóth György, Balogh Pál, Kuthi Péter, Szép Albert, Solthi Gáspár, Thwhaiu (Túhajú) András, Kis Dénes, Vajas Pál, Puszttha Tamás, Drágszéli Pál, Gewre Ambrus, Ágostonfi Ágost, András deák, Syko Kelemen, Pintér János, Gáspár Domokos, Fábián László, Tharsa Máté, Ács András, Görbényes Fülöp, Tóth Bertalan és Pál és Kódos Ambró.

Saághról: Molnár Mátyás, Nagy Demeter, Mátyás Miklós, Faddi Ferencz és Bertalan, Nagy Márton, Csizmadia Imre, Becze Gellért, Luka Domokos és Gergely, Illési (Elyesy) János, Seb Benedek, Kardos Barnabás, Nagy István, Madaras Benedek, Siró Máté, Tokos Péter, Bodó Zsigmond, Bíró Pál és Mihály, Barnaba

Albert és Gál, Batna Miklós, Lőrinczfi Gergely, Bereczkfi János, Chyfa Damján, Damjánfi András és János, Sarath Jakab, Sági Vincze, Kis Pál, Felnog Illés, Fyzys Jakab, György, Benedek és Tamás, Vargha Pál, Tóth Márton, Létras György és Kelemen, Lángos Ambrus, Fagyos (Wagyos) István, Saár Lőrincz, Máté, Gál és István, Sági János, Zeche Ambró, Nemes Gergely, Gergási Gergely, Tolnai Mihály, György és Benedek, Keresztes Lukács, Kacsá Pál, Kovách Gergely, János, Dénes és Miklós, Nagy Máté és Kelemen, Simon Gergely és Dathi Bálint.

Az eset megvizsgálására a szekszárdi konvent kap utasítást. Kebeléből András fölszentelt rendtag megy, Bali László királyi ember kíséretében, a tanúk kihallgatására.

A nyomozás, mely 1470. júl. 17-ére esett, a panaszló állítását igaznak bizonyította. Miért is Debrenthei Tamás püspököt és cikádori apátot s a cikádori konventet Szék (Báttaszék) falujokból, Pohárnok Tamást és Nagy Benedeket gazdatiszti állomásukról, *Farkasdról*, — Bych Mihályt és Érdi Lászlót szintén gazdatiszti otthonukból, *Ebesről*, 1470. aug. 1-ére idézték meg.

Ezen oklevél a cikádori apátság birtokviszonyairól tanulságos adatokat közöl.

Tudjuk ugyanis, hogy Debrenthei Tamás az említett hatalmaskodás évében, 1468-ban, csak nyitrai püspök és cikádori apát volt. S így jobbágysai is csak mint ilyenek voltak. Mivel pedig a nyitrai püspökségnek Tolnavármegyében nem voltak birtokai, következik, hogy a bepanaszolt jobbágysak valamennyien a cikádori apátsághoz tartoztak. De mivel jobbágysa csak ott volt a földesúrnak, a hol birtokai is létezett: nagyon természetes, hogy a cikádori apátságot is mindazon helyek birtokosának tartjuk, a hol csak voltak jobbágysai. S így ki kell mondanunk, hogy Szék (Báttaszék), *Moha*, *Pörböl*, *Kesztölcz*, *Lángfő*, *Ujfalú*, *Mórágys*, *Ebes* és *Saág* a cikádori apátság birtokai voltak; *Ebesen* és *Farkasdon* meg gazdatisztek is tartott.¹

¹ Kőrmendi levéltár: Himfy. 546.

SAÁGH.

Saágh birtok, hihetőleg Tolnavármegyében, 1470. jul. 13-án mint a czikádori apátság birtoka fordul elő.¹

SZÉK. (Czikádor.)²

SZÉKMÁL.

Székmál szőlőhegy Békás-Megyer határában.³

Becsei Imre fia, István, más néven Báthmonostori Töttös ajtónálló-mester, az apátságnak támogatója, az uralkodónál és a főuraknál meg pártfogója volt. Sőt száz budai márkával anyagilag is segítségére sietett, midőn az apátsági templom ujjáépítése napi rendre került.

Tamás apát és konventje a szivességet méltó hálával igyekeznek viszonzni, — *Székmál* nevű szőlőjüket, mely Jekul fia Mihály adományából jutott kezökre, 1353. márcz. 4-én, örök tulajdonul átadják Töttösnek. Nyilatkozatukban, melyet a konvent részéről Geringerius perjel, Pythrolf gazda, Lénárd őrszerzetes és István énekmester (cantor) irnak alá, kijelentik egyuttal, hogy míg a szőlő Töttös kezén marad, a kezelésben és a szomszédos szőlőterületek megszerzésében szabad kezét nyer; dézsmát azonban nem szedhet, hacsak oly bő termés nem akad, hogy a szóban forgó területen száz hordó bort — hordaját száz akóval számítva — szűrnek. Halála esetére pedig úgy intézkedhetik vele, a hogy tetszik, — akár magán embernek, akár egyháznak adományozhatja.⁴

Töttös bizonyára szívesen vette ezen ajánlatot, mert régi székmáli szöllejét ekkor már úgy is elcserélte. 1335. okt. 14-én ugyanis Bátmonostori Töttös, Vesszős és Tövis testvérei jelenlétében, Simon comes pesti bíróval, a budai káptalan előtt, oly egységre lép, hogy ő a Székmál hegyen levő szöllejét, mely

¹ Ezen műben: Ebes és Pörből birtoknál. 97. l.

² Ezen műben: I. Fejezet. A czikádori apátság megalapítása és színhelye.

³ Nagy: Anjoukori Okmánytár. III. köt. 180. l.

⁴ Zichy codex. II. k. 150.

Simon comesével és Szabó Páléval szomszédos, átadja Simonnak, — s ez viszont »újmal«-i szöllejét engedi át Töttösnek. A cserébe Töttös testvérei is beleegyeztek, — s ellene egyáltalán senkinek sem volt szava. A szerződőfelek azonban kölcsönösen megígérték, hogy az elcserélt szőlők jogi kérdéseiben régi birtokukat kölcsönösen védelmezik.¹

UJFALU.

Ujfalu.² Hihetőleg Bodrogvármegyében.

¹ *Fejér*: Codex Dipl. T. VIII. Vol. IV. p. 120—122.

² Ezen műben: Pörből birtoknál. 97. l.

FÜGGELÉK.

1) CZIKÁDORI APÁTOK.

<i>Acerinus.</i> ¹	<i>Tamás.</i> 1347. ápr. ¹² — 1353.
<i>János.</i> ²	márcz. 4. ¹³
<i>Ortolfus.</i> ³	<i>Berthold.</i> ¹⁴
<i>Konrád.</i> ⁴	<i>Sáska András</i> 1365. decz. 17. ¹⁵
<i>Gottfried.</i> ⁵	—1373. márcz. 26. ¹⁶
<i>H. (Henrik vagy Hermann.)</i> 1272 ⁶	<i>Déli Frigyes,</i> Andrással egyko-
—1274. ⁷	rúlag, mint ennek ellen-
<i>István</i> a XIII. század vége felé. ⁸	apátja. ¹⁷
<i>Mciklós.</i> 1332. ⁹	<i>Weichard.</i> 1374. okt. 6. ¹⁸ —1376.
<i>Vising</i> ¹⁰ <i>Márton.</i> 1340. márcz. 19. ¹¹	ápr. 28. ¹⁹

¹ Halála napja: márcz. 1. (Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. 1877. Zeissberg. Fragmente eines Necrologs des Cistercienser Stiftes Heiligen-Kreuz in Nieder-Österreich. pag. 5.)

² Halála napja: jul. 11. (Fontes Rerum Austriacarum. II. Abtheilung. Dipl. et Acta. 41. Band. Das Todtenbuch des Cistercienser Stiftes Lilienfeld in Öst. unt. der Enns. von dr. H. R. v. Zeissberg. 1879. S. 112. 216.)

³ Meghalt aug. 11-én. (U. o. S. 124. 216.)

⁴ Halála napja: okt. 22. (U. o. S. 163. 216.)

⁵ Halála napja: decz. 12. (U. o. S. 185. 216.)

⁶ Hazai Okmánytár VII. k. 138. l.

⁷ Wenzel: Árpádkori Új Okmánytár IX. k. 102. l.

⁸ U. o.: X. k. 443. l.

⁹ Monumenta Vaticana Hungariae. Ser. I. Tom. I. p. 196.

¹⁰ Fontes Rerum Austr. II. Abt. Dipl. et Acta. 41. Band. S. 34. 216. — Meghalt jan. 19-én. (U. o.).

¹¹ Zichy Codex. IV. k. 575. l.

¹² U. o.: IV. k. 577. l.

¹³ U. o.: II. k. 501. l.

¹⁴ Fejér: Codex Dipl. Tom. IX. Vol. IV. p. 75. — Halála napja febr. 16. (Fontes Rer. Aust. II. Abt. 41. B. S. 47. 216.)

¹⁵ Zichy Cod. IV. k. 578. l.

¹⁶ Zichy Cod. III. k. 486—490. l.

¹⁷ Ezen műben: II. Fejezet. A czikádori apátság élete 40. l.

¹⁸ Károlyi Oklevéltár. I. k. 349. l.

¹⁹ Zichy Cod. III. k. 621—622. l.

- Hermann.* 1378. jun. 9.²⁰—1383. okt. 6.²¹
Mihály. 1384. aug. 1.²²—1400. jul. 30.²³
Tamás. 1402. aug. 30.²⁴
Mátyás. 1406.²⁵
Máté. 1416. szept. 4.²⁶
Imre. 1421. márcz. 2.²⁷—1454. jun. 9.²⁸
Berzsenyi Porkoláb Kelemen (gubernátor). 1457. szept. 6.²⁹
Debrenthei Tamás (gubernátor). 1460. jan. 13.³⁰—1478. márcz. 16.³¹
Felberthali Salix János. 1653. jul. 31.³²
Jaszlóczy Jakab. 1680. jan. 5.³³
Malonyai Pál. 1709. jun. 20.³⁴
Kovács Pál. 1737. nov. 17.³⁵
Altamer Péter Pál. 1754. márcz. 28.³⁶
Mitterpacher Dániel. 1780. jun. 23.³⁷
Felső-Eöri Nagy János. 1834.³⁸
Sztárek Lajos. 1858—1864.³⁹
Nécsey Bálint. 1864—1873.⁴⁰
Rendek József 1874. jan. 8-tól.
Kápolnoki Nyisztor Vazul 1875. ápr. 30-tól.⁴¹
Liptay László. 1879. aug. 15-től.⁴²
Czibulka Nándor. 1889. decz. 20-tól.⁴³

²⁰ U. o.: IV. k. 59. l.

²¹ U. o.: IV. k. 265. l. — Halála napja: jun. 16. (Fontos Rer. Aust. II. Abt. Act. et Dipl. 41. Band. S. 100. 216.)

²² U. o.: IV. k. 296.

²³ U. o.: V. k. 187. l.

²⁴ Monumenta Vat. Hung. Ser. I. Tom. IV. p. 455.

²⁵ Zichy Cod. V. k. 188. l.

²⁶ *Fejér*: Cod. Dipl. Tom. X. Vol. VIII. p. 565.

²⁷ Zsélyi levéltár: fasc. 213. 1819.

²⁸ Ezen műben: Oklevelek. VII. sz.

²⁹ Ezen műben: Oklevelek. VIII. sz.

³⁰ Ezen műben: II. Fejezet. A czikádori apátság élete. 56. l.

³¹ Ezen műben: U. o. 60. l.

³² Ezen műben: Oklevelek. X. sz.

³³ U. o.: Oklevelek. XII. sz.

³⁴ U. o.: Oklevelek. XIII. sz.

³⁵ U. o.: II. Fejezet. A czikádori apátság élete. 63. l.

³⁶ U. o.: Oklevelek. XV. sz.

³⁷ U. o.: Oklevelek. XVI. sz.

³⁸ Pécs-egyházmegyei Schematismus.

^{39—43} U. o.

2) CZIKÁDORI RENDTAGOK.

<i>Henrik</i> meghalt	jan. 14.	<i>Konrád</i>	»	szept. 7.
<i>Twinous</i>	»	<i>Leo</i>	»	nov. 1.
<i>Valter</i>	»	<i>Frigyes</i>	»	nov. 8.
<i>Herhord</i>	»	<i>Wernherus</i>	»	nov. 11. ¹
<i>Berthold</i>	»	<i>Lőrincz</i>	»	márcz. 17. ²
<i>Mátyás</i>	»	<i>Konrád</i>	»	márcz. 24. ³
<i>Konrád</i>	»	<i>András</i>	»	márcz. 28. ⁴
<i>Ulrik</i>	»	{ C. perjel }		
<i>Konrád</i>	»	{ A. alperjel }		
<i>Miklós</i>	»	1274. ⁵		
<i>Geroldus</i>	»	<i>Pytrolch</i> 1347. ápril. ⁶		
<i>Theodorik</i>	»	{ <i>Geringerius</i> perjel. }		
<i>Amido</i>	»	{ <i>Pytrolfus</i> gazda. }		
<i>Valter</i>	»	{ <i>Lénárd</i> őrszerzetes. }		
<i>Tádé</i>	»	{ <i>István</i> énekmester. }		
<i>Lipót</i>	»	márcz. 4. ⁷		
		<i>Venczel</i> gazda (cellerarius). ⁸		
		aug. 21.		

¹ Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien 1877. Zeissberg. Fragmente eines Necrologs des Cistercienser Stiftes Heiligen-Kreuz. S. 5.

² Fontes Rer. Austr. II. Abt. 41. Band. Erste Hälfte: Das Todtenbuch des Cist. Stiftes Lilienfeld. Dr. H. R. v. Zeissberg.

³ U. o.

⁴ U. o.

⁵ Árpádkori Új Okmánytár. IX. k. 103.

⁶ Zichy Cod. IV. k. 577. l.

⁷ U. o.: II. k. 501. l.

⁸ U. o.: IV. k. 255. l.

II. RÉSZ.

OKLEVELEK.

I.

Buda. 1351. deczember 7.

Tamás czikádori apát és konventje Koroghi Fülöppel és Lászlóval Kuni birtokra és az eszéki vásári és rév-vámra nézve úgy egyezik ki, hogy az apátság Kuni birtokot és a vám kétharmadát a Koroghiaktól visszakapja.

Quod religiosus frater Thomas, abbas de Chykador, pro se personaliter, pro conventu loci eiusdem Nicolaus plebanus de Zeek, cum procuratoriis litteris eiusdem ab una, item magistri Phylpe et Ladislaus, filii Phylpes de Korogh, similiter personaliter, parte ex altera, coram dicto domino Nicolao palatino constituti, confessi fuissent: Quod ipsi in causa, quam prefati abbas et conventus contra ipsos filios Phylpes de Korogh, in facto possessionis Kwni ac duabus partibus tributi portus fluvii Draue et thelonii in possessione Ezeek exigi consueti, coram comite Thoma iudice curie regie movere intendissent, per compositionem proborum taliter concordassent: quod in octavis diei medii quadragesime tunc venturis partes prelibate, presentibus hominibus dicti domini palatini pro utrisque portibus, litteris in eisdem nominatis, ac testimoniis conventus Pechwaradiensis, ad faciem dicte possessionis Kuni, vicinis et commetaneis eiusdem convocatis, accederent et eandem, presentibus eisdem vicinis et commetaneis, ac aliis probis viris per partes illic adductis, iuxta continenciam litterarum privilegialium dicti fratris Thome abbatis et conventus reambulant per suas veras metas et antiquas; novas metas, ubi antique abolite fuissent, iuxta veteres per ordinationem dictorum proborum per partes illic adducendorum, ubi necesse fuisset, erigendo. Quibus reambulatis, et sub dictis cursibus metarum, iuxta continenciam dictarum litterarum privilegialium prelibatorum fratris Thome abbatis et conventus, ab aliorum possessionibus destinatis et separatis, idem filii magistri Phylpews de Korogh eandem possessionem,

1351. márcz. 23.

Kwni vocatam, cum duabus partibus tributi portus fluii (igy) Draue et thelonij, in prefata possessione Ezeek exigi consueti, eidem fratri Thome abbati et suo conventui, iuxta continenciam litterarum privilegialium dicte ecclesie beate Virginis de Chykador, sub pena et obligacione quinquaginta marcarum, sine iudicis porcione, ante litis ingressum deponendarum, perpetuo remittere et resignare deberent et tenerentur.

Papirra irt egykorú másolatban, Garai László 1454-ik évi ítéletlevelében: Magyar országos levéltár. Dl. 4157. sz. — Kiadta *Fejér* is: Cod. Dipl. T. VIII. Vol. IV. p. 541—542, — de hibásan; magát az oklevél keltét is tíz évvel korábbra, 1341-re teszi. De ennek, az egykorú másolat szövegén kívül, még Miklós nádor szereplése is ellenmond; hiszen 1341-ben még Drugeth Vilmos volt a nádor.

II.

Buda. 1353. február 8.

Tamás czikádori apát a Koroghi testvérekkel, Fülöppel és Lászlóval oly egyességre lép, hogy ezek az eszéki vásári és rév-vám két-harmadát neki engedik át, — a száraz uti vámot azonban fentartják magoknak.

Quod prefatus frater Thomas, abbas de Chykador, personaliter pro se et pro conventu loci eiusdem Georgius, filius Wyd de Ewtws, cum procuratoriis litteris eiusdem conventus ex una, item magistri Phylpe et Ladislaus, filii condam magistri Phylpews de Korogh, modo simili personaliter parte ex altera, coram ipso Nicolao palatino constituti, propositum extitisset per eosdem: Quod licet ipsi magistri Phylpe et Ladislaus, per compositionem proborum, duas partes tributi fori, in possessione Ezeek exigere consueti, et tributi portus fluii (igy) Draue ibidem habiti, mediantibus aliis litteris compositionalibus dicti domini palatini exinde confectis, eidem fratri Thome abbati et conventui, iuxta continenciam sui privilegii perpetuo immiserint et insignaverint; tamen quia in facto exactionis dictorum tributorum fori et portus in litem non modicam devenissent: pro eo ipsi, banorum, regnique nobilium compositione mediante, in facto contrariosa exactione duarum parcium dictorum tributi fori, in prelibata Ezeek exigere consueti,

ac tributi portus fluii (igy) Draue ibidem existentis taliter concordassent: Quod predicti magistri Phylpe et Ladislaus, filii condam magistri Phylpews de Korogh, dictas duas partes prememoratorum tributi fori, in possessione Ezeek habiti, et tributi portus fluii (igy) Draue ibidem existentis, in die fori et aliis diebus infra septimanam a mercatoribus ementibus et vendentibus et ab aliis cuiusvis status et condicionis hominibus, causa fori in ipsam possessionem Ezeek venientibus, a quibus congruit, exactas ipsi domino abbati de Chykador et suo conventui ac ecclesie Virginis gloriose de Chykador vel hominibus eorum, per ipsos ad hoc deputatorum, iuxta continenciam litterarum privilegialium domini Andree, olim incliti regis Hungarie, felicitis recordacionis, plenarie et integraliter, sine prohibicione perpetuo dare et administrari facere tenerentur, sub certa pena litteris in eisdem declarata, voluissent eciam partes predictae et se ad hoc obligassent, quod idem filii magistri Phylpews de Korogh premissas duas partes tributorum fori et portus, absque tributo vie, eisdem fratri Thome abbati et suo conventui, iuxta continenciam dicti sui privilegii, perpetuo dare et administrari facere tenerentur.

Papirra irt egykorú másolatban, Garai László 1454-ik évi ítéletlevelében: Magyar országos levéltár. DL. 4157. sz. — Hibásan kiadta Fejér: Cod. Dipl. T. IX. Vol. II. p. 271. — Hevenessi: M. S. T. XXXII. Lit. H. H. p. 384.

III.

Czikádor. 1382. május 14.

Hermann czikádori apát és konventje Nagyfalú, másként Pog nevű jöszágukat száz ezüst márkáért zálogba adja Garai Miklós nádornak és örököseinek.

Nos frater Hermannus abbas, totusque conventus ecclesie beate Virginis in Chykador, ordinis Cysterciensis, dyocesis Quinqueecclesiensis, universis et singulis presentes litteras inspecturis, significamus presencium per tenorem, quod matura deliberacione inter nos prehabita, propter evidentes et supremas necessitates nobis et nostro prefato monasterio de presenti imminentes, necnon

pro plurimis nostre pretacte ecclesie edificiis ruinosis reformandis, signanter vero pro aliquibus possessionibus nostris apud manus alienorum habitis reoptinendis — et feliciter possidendis, pro quibus quidem singulis negociis premissis, facultas proventuum ecclesie nostre memorate ad premissa se cum non extendisset, recepimus a magnifico viro et domino domino Nycolao de Gara, palatino illustrissimi principis domini nostri Lodouici regis Hungarie centum marcas gravis ponderis, videlicet unamquamque markam per quatuor florenorum, per centum denariorum pro tunc usualis ac currentis monete, pro quibus in cautelam solucionis ac restitutionis nostram possessionem Pug, alio nomine Nagdfalu vocatam, cum omnibus pertinentiis ac iuribus, videlicet agris, pratis, pascuis, silvis, nemoribus, piscinis dicte possessionis nostre adiacentibus, item piscinam nostram Egresto, Danubio adiacentem, unacum alia piscina Myltov et aliis piscinis dicte possessionis nostre adiacentibus vocatis, cum omnibus clausuris, obstaculis, gadibus, limitibus et terminis sive exitibus, necnon dictam piscinam seu possessionem ac singula premissa cum omnibus fructibus, redditibus, utilitatibus, obventionibus, honoribus, consuetudinibus, quibuscunque nominibus censeantur, sicuti eciam dicta nostra ecclesia ab antiquo possidere consuevit, dicto domino nostro palatino locavimus et pignori obligavimus, suisque heredibus, tali condicione mediante : quod ipse, vel sui heredes antedicti predictam possessionem nostram, una cum piscinis et omnibus pertinentiis supradictis, post quatuor integros annos, seu ab emanacione presenciarum emanatos, non antea, sed postmodum prefatis elapsis quatuor annis, quamprimum poterimus, pro memorata summe pecunia nobis et ecclesie nostre, omni fraude et dolo cuiusvis contradicconis non obstantibus, eciam si super reambulaciones metarum et super alia queque (igy) materia, desuper quascunque expensas erogasset, tenebuntur restituere, libere ac pacifice resignare ; insuper promisimus et promittimus ac eciam volumus, ipsum, heredesque suos prefatos in dicta possessione et piscinis nostris prescriptis, secundum tenorem privilegiorum nostrorum, iuxta possibilitatem nostram defendere et conservare. In quorum omnium evidens premissorum testimonium eidem domino nostro palatino, suisque heredibus antedictis nostras presentes dedimus litteras nostris utrisque sigillis penden-

tibus munimine roboratas. Datum anno Domini Millesimo trecen-
tesimo octogesimo secundo in vigilia Ascensionis Domini nostri 1382. máj. 14
Jesu Christi.

Hártyára írva ; a konventnek hártján függő, teljesen ép, kerek alakú viaszpecsétjével.
Ennek kerek mezőjében a Bold. Szűz ül gothikus mennyezet alatt, karján a kised Jézust tartva.
Körirata ez : S. CONVENTUS MONAST. I. DE CICADOR++++
Az apát függő pecsétje, melyről az okiratban szó van, hiányzik.
Eredetije az osztrák ciszterciek heiligenkreuzi levéltárában : Rubr. 48. fasc. XIII. nr. 5.

IV.

Buda. 1426. november 16.

*Palóczi Máté országbíró azon pert, melyet Imre cikádori apát s
konventje kezdett Koroghi Fülöp és István s ezeknek negyven jobbágya
ellen, elhalasztja.*

Nos comes Matheus de Paloch, iudex curie domini Sigis-
mundi, Dei gracia romanorum regis semper augusti, ac Hungarie,
Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. regis, damus pro memoria, quod
causam, quam religiosus vir dominus frater Emericus abbas et
conventus de Chykador, pro quo Philipus de Beseneu cum pro-
curatoriis litteris eorundem astitit, contra Philpes et Stephanum de
Korogh, item quadraginta quinque iobagiones ipsorum, in posses-
sionibus Lepeth, Offalu, Zamarus et Zelkuth vocatis commorantes,
eisdem statuere commissos, iuxta continenciam litterarum nostra-
rum prorogatoriarum, super factis in litteris conventus ecclesie
Saxardiensis evocatoriis contentis, in octavis festi beati Michaelis
Archangeli movere habebat coram nobis, in quo eciam termino 1426. okt. 6.
iidem in causam attracti duas partes iudicii trium marcarum dup-
latas cum duplo duplo (igy) nobis et terciam partem eiusdem
summe duplo parti adverse persolvere tenebantur, de parcium
procuratorum voluntate, ad octavas festi beati Georgii martyris 1427. máj. 1
nunc venturas, simul cum tercia parte dicti iudicii, porcionem
nostram iudicii duplantes, duximus prorogandam. Datum Bude,
quadagesimo secundo die termini prenotati. Anno Domini Mille-
simo quadringentesimo vigesimo sexto. 1426. nov. 16.

1427. máj. 1. Hátára ez van írva: Pro Philpes et Stephano, filiis condam Stephani de Korog, contra dominum fratrem Emericum, abbatem ecclesie de Chykador et conventus loci eiusdem, ad octavas festi beati Georgii martyris, prorogatoria.

Papíra írva; zárlatán pecsét nyomaival.

Eredetije a magyar országos levéltárban: Dl. 11873.

V.

Buda. 1430. márczius 11.

Palóczi Máté országbíró azon perben, mely Koroghi István és Fülöp s Imre czikádori apát között folyt, a két fél képviselőjének — Antal deák és Besenyői Fülöp — kérésére balasztást rendel el.

1430. jan. 23. Nos comes Matheus de Paloch, iudex curie domini Sigismundi, Dei gracia romanorum regis semper augusti, ac Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. regis, damus pro memoria: Quod causam, quam dominus frater Emericus abbas et conventus ecclesie de Cykador, pro quibus Phylippus de Bessenew cum procuratoriis litteris eorundem astitit, contra Phylpus et Stephanum de Korogh, pro quibus Anthonius litteratus cum procuratoriis litteris capituli ecclesie Boznensis comparuit, item quatráginta (igy) quinque iobagiones ipsorum, in possessionibus Lypoth, Ofalw, Zamarus el Zelkuth vocatis commorantes, eisdem statuere commissos, iuxta continenciam litterarum nostrarum prorogatoriarum, super factis, in litteris conventus Saxardiensis evocatoriis contentis, in octavis festi Epiphaniarum Domini movere habebat coram nobis, in quo eciam termino iidem in causam attracti duas partes iudicii trium marcarum dupplatas cum dupplo dupplato, et iterum cum dupplo nobis, et terciam partem eiusdem sine dupplo parti adverse persolvere tenebantur, de parciis procuratorum voluntate ad octavas festi beati Georgii martyris nunc venturas, simul cum tercia parte dictorum iudiciorum porcionem nostram dupplantes, duximus prorogandam. Datum Bude, quinquagesimo octavo die termini prenotati. Anno Domini Millesimo quadringentesimo tricesimo.

1430. márcz. 11.

Hátára ez van írva: Pro Phylpus et Stephano de Korogh, contra religiosum virum dominum fratrem Emericum abbatem et conventum de Cykador ad octavas festi beati Georgii martyris, prorogatoria.

Papíra írva; zárlatán pecsét nyomaival.

Eredetije a magyar országos levéltárban: Dl. 12218. sz.

VI.

Szekszárd. 1450. május 1.

A szekszárdi konvent jelenti, hogy Miczky Benedek és Dersawothi Gergely mester Almás és Lak birtokon és egy szőlőn, mely a széki (czikádori) apátság szőlőhegyén volt, hogyan osztózkodtak meg.

Conventus monasterii Saxardiensis omnibus Christi fidelibus, presentibus pariter et futuris, presencium noticiam habituris salutem in omnium salutis largitore. Quum unicuique oblivionis remedium est scriptura, que calumpniis infert silentium et modum contencionis explicat, factaque sua serie loquitur presentibus pariter et futuris veritatem: proinde ad universorum, tam presencium, quam futurorum, noticiam harum serie volumus pervenire: Quod cum nos honore, quo decuit, visis et receptis litteris viri magnifici domini Ladislai de Gara, regni Hungarie palatini et iudicis Comanorum, adiudicatoriis, formam possessionarie divisionis et statucionis in se denotantibus, et iuxta earundem continenciam, unacum Valentino Erchy de Zenthmarton, homine ipsius de curia regia per ipsum palatinum ad id specialiter transmissio, religiosum virum fratrem Vincencium, sacerdotem unum videlicet ex nobis, ad infra-scriptam divisionem et statucionem faciendam nostro pro testimonio fidedignum duximus destinandum. Qui tandem exinde ad nos neversi, nobis consona voce retulerunt isto modo: Quod ipsi, die dominico proximo post festum beati Georgii martyris proxime preteritum et aliis diebus, ad id aptis et sufficientibus ad facies possessionum Laak et Almas vocatarum, vicinis et commetaneis universis convocatis et presentibus, accesserunt, easdem cum cunctis earundem utilitatibus et pertinenciis universis hoc modo inter Benedictum de Myczk et magistrum Gregorium de Dersawoth divisissent partes rectas et coequales: quod primo in possessione Laak predicta duodecim sessiones populosas, in quarum una — — — (onius), in tertia Ambrosius, in quarta Clemens Toth, in quinta Anthonius, in sexta Martinus Tyma, in septima Johannes Nag, in octava Petrus Jo, in nona Matheus Parvus, in decima Laurencius Toth, in undecima Nicolaus Chechew, in duodecima Michael sutor et Laurencius pelfifex commorarentur, de

1450. ápr. 26.

— — — (decim), in quarum una Gallus Sebes, in secunda Johannes filius Dyonisii, in tertia Clemens Seregel commorassent; alie vero residue decem solum loca haberentur, quarum tres versus occidentem, septem vero a parte septemtrionali effuissent situate pro dicto Benedicto de Myczk. Quorumque vero sessiones — — in eadem Laak, in quarum prima Albertus, in secunda Benedictus frater eiusdem, in tertia Dominicus villicus, in quarta Clemens Parvus, in quinta Gregorius Was habitarent, desertas vero sessiones novem, in quarum prima Georgorius Toth, in secunda Sebek, in tertia Michael Varga, in quarta Michael Farkas commorassent, aliis vero sessionibus quinque solum loca apparuissent, iuxta fluvium Sarwyze, versus orientem usque curiam ibidem habitam pro dicto magistro de Dersawoth reliquissent et commisissent, ipsam vero curiam ibidem, in Laak habitam, pro communi eorum habitatione ipse partes, cum eisdem pertinentiis, et quam dam vineam, in promontorio abbacie de Zeek adiacentem, communi usui reliquissent; loca vero molendinorum, si aliqua parcium predictarum simul, vel divisim, ubi in ipso fluvio Sarwyze preparare voluerit, liberam faciendi commisissent facultatem; proventus vero piscinarum singulis temporibus homines ipsorum ad id deputati eisdem, iuxta divisionem predictam, amministrare commisissent; silvam autem eorum Berek vocatam, inter metas Berekes sew Laak habitam, necnon terras arabiles et fenilia, tam ad ipsam curiam, quam ad sessiones predictas spectancia, more solito, communi usui reliquissent; ius patronatus ecclesie ibidem habite communiter tenendum et providendum disposuissent. Tandem in possessione Almas septem sessiones populosas, in quarum prima Mathyas Radwan, in secunda Thomas et Valentinus, in tertia Franciscus, in quarta Johannes Erdeli, in quinta relictas Michaelis Wegh, in sexta Matheus Balogh, in septima Andreas cum fratre suo Michaele commorarentur, tres sessiones desertas, in una Symon Wylkotha, in secunda Michael Radol et in tertia Michael Wog, residissent pretacto Benedicto de Myczk; alias quinque sessiones ibidem habitas, in quarum una Nicolaus Dalsa, in secunda Philippus, in tertia Stephanus et Michael filius Georgii, in octava Bartholomeus ad presens commorarentur, et quintam desertam, in qua alias Fabianus filius Georgii habitasset, predicto magistro

Gregorio reliquissent; terras vero arabiles, fenilia ad unamquamque sessionem equali, necnon ipse partes, coram eisdem vestro et nostro hominibus, mensuram et silvas communi usui reliquissent. In montana, promontoriis scilicet vinearum, tempore vindemiacionis, tam ab eorum, quam ab aliorum iobagionibus vina et munera singulis temporibus proveniencia dicte partes et eorum posteri in tres rectas partes dividendi dimisissent; volentibus ipsis partibus, ut dum et qui pretactas silvas ad predictas possessiones spectantes in tres coequales partes ab invicem separare voluerint, libere eorum voluntati reliquissent. Super qua quidem divisione premissa, eedem partes omnimode contente extitissent; quarumquidem divisione facta, idem vester et noster homines prescriptas possessiones, duas partes scilicet earundem, quoad porcionem Benedicti de Myczk cedentem, et terciam partem earundem possessionum, quoad porcionem prefati magistri Gregorii devenientem, cum cunctis earundem utilitatibus et pertinenciis universis, eorumque heredibus et posteritatibus universis, iure eis incumbenti, statuissent et commisissent perpetue possidendas tenendas et habendas, contradiccionem Bartholomei filii Ladislai ac magistri Nicolai et domine Dorothee, aliorumque quorumlibet non obstante. In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem presentes litteras nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas. Datum sexto die diei divisionis et statucionis prenotate. Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo. Presentibus ibidem religiosis viris Vincencio priore, Johanne custode, Andrea cantore, ceterisque fratribus in dicto monasterio Deo iugiter famulantibus et devote.

1450. máj. 11.

Hártyára írva; a selyem sodraton függő pecsét már hiányzik — a sodrat megvan.
Eredetije: A Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában.

VII.

Buda. 1454. junius 9.

Garai László nádor Imre czikádori apát és Koroghi János bán s fia, Gáspár, közötti perben, mely a Kuni birtokhoz tartozó eszéki vám miatt folyt, tekintettel a régi szerződésekre, úgy intézkedik, hogy a vámjövedelem kétharmada az apátságé legyen, a másik egyharmad meg a Koroghiak kezében maradjon; s a pécsváradi konventet ily értelemben bízza meg a beiktatással.

Nos Ladislaus de Gara, regni Hungarie palatinus et iudex Comanorum, memorie commendamus, tenore presencium significando, quibus expedit, universis: Quod Albertus de Lucafalwa, pro venerabili et religioso domino Emerico, abbate monasterii de Zeek, sive de Chykador, cum procuratoriis litteris conventus Pechwaradiensis, iuxta continenciam litterarum nostrarum prorogatoriarum, in octavis festi beati Michaelis archangeli proxime preteritis, in figura nostri iudicii comparendo, contra magnificum dominum Johannem de Korogh, banum Machoviensem, et Gaspar, filium eiusdem, proposuerat eo modo: Quod licet totale tributum, seu telonium, tam in terris, quam in aquis singulis diebus in possessione Ezeek exigi consuetum, ecclesiam beate Marie Virginis de dicta Zeek, et per hoc abbatem dicti monasterii certis litteris divorum regum Hungarie concernat et semper ad possessionem eiusdem monasterii de Zeek, Kwni vocatam, pertinerit: tamen prefatus Johannes banus de Korogh et Gaspar, filius eiusdem, post tempus disturbii proxime sedati, dictum tributum ab ipso monasterio et a predicto domino Emerico abbate occupassent et, quantum vellent, hominibus ipsius domini abbatis darent de eodem, potencia mediante, in preiudicium iuris dicti monasterii et dampnum eiusdem domini abbatis valdemagnum. Et hec sic fuisse, exhibicionibus trium litterarum inquisitoriarum, unius eiusdem Pechwaradiensis, et alterius Simigiensis ecclesiarum conventuum, necnon tercie capituli ecclesie Budensis nobis ad amica-biles nostras petitiones rescriptarum, sub uno sensu et forma verborum loquencium, in diversis terminis emanatarum, comprobatis, ibidem in huius declaracionem, ut dictum tributum, seu telonium annominato monasterio de Zeek, et per consequens abbati

et conventui eiusdem monasterii pertineat, tres litteras nobis demonstrarat. Quarum prima condam Petri Cheh de Lewa et Stephani de Wylak, banorum Machoviensium, duobus sigillis eorundem consignata, quadragesimo sexto die congregacionis eorum generalis, per ipsos universitati nobilium comitatus de Baranya, feria secunda proxima post festum beati Michaelis archangeli in anno Domini Millesimo quadringentesimo vicesimo nono preteritum celebrate, privilegialiter emanata declararat: Quod Nicolaus de Bachka, procurator condam domini Sigismundi regis, in persona eiusdem, in eadem congregacione de medio aliorum exurgendo, proposuisset eo modo: Quomodo vir religiosus frater Emericus et conventus de Chykador tributum, quod in possessione, Ezeek vocata, tam in portu, tam in terra exigeretur, indirecte et minus iuste conservarent. Quare ipse dominus rex rationem exaccionis et conservacionis dicti tributi scire vellet ab eisdem. Quo audito, Laurencius litteratus de Kaymath, pro eisdem abbate et conventu, cum procuratoriis litteris eorundem, in ipsorum banorum exurgendo presenciam, respondiisset tali modo: quod prefatum tributum, in dicta Ezeek exigi consuetum per prefatos abbatem et conventum iuste et legitime exigeretur; nam idem abbas et conventus super ipso tributo litteras haberent; et ibidem in horum verborum suorum declaracionem, litteras domini Hemerici, olim regis Hungarie, felicitis reminiscencie, privilegiales sub grosso et rotondo suo sigillo in quatuor locis penes imaginem, sigillo in eodem sculptam, pro signo confirmacionis secreto sigillo suo consignato, anno gracie Millesimo centesimo nonagesimo sexto emanatas, confirmantes salubres donaciones et collaciones eidem ecclesie de Chykador, per pios reges Hungarie, Geysam scilicet avum, Stephanumque et Belam patrem, predecessores videlicet suos reges factas, eorundem banorum obtulisset conspectui; in quibus, scilicet ipsius domini Hemerici regis littera privilegiali inter cetera talis clausula inventa fuisset: Statuimus eciam, ut Hyzmaelite vel Bysseni, vel cuiuscunque condicionis homines sint in foro Ezeek et in omnibus portubus eorum, qui ad eosdem fratres pertinent, tributum omni remota occasione persolvant. Quibus quidem litteris exhibitis, ipsis procuratoribus videlicet domini Sigismundi regis ac annotatorum abbatis et conventus, per eosdem

1429. nov. 17.

1429. okt. 3.

1196.

Petrum Cheh et Stephanum banos, in premissis iuris equitatem postulantibus, quia ex serie prescripte clausule, de prescriptis litteris annotati domini Hemerici regis excepte, tam in foro, quam in omnibus portubus in prescripta Ezeek, ex donacione eiusdem domini Hemerici regis prescriptis fratribus in dicta Chykador existentibus, eisdem fratribus donate, prescriptum tributum rite et legitime exactum extitisse, eisdem Petro Cheh et Stephano banis, iuratisque assessoribus dicte eorum congregacionis, ceterisque nobilibus prescripti comitatus, cum eisdem bonis in examine ipsius cause consedentibus, perspicue agnitum fuisset: pro eo idem Petrus Cheh et Stephanus bani, eorundem nobilium quesito et assumpto consilio, prescriptum tributum tam in portu, quam in terra, in dicta Ezeek, exigi solitum, ex virtute donacionis prescripti Hemerici regis, per ipsos abbatem et conventum legitime tentum et possessum, eisdem Emerico abbati et conventui de Chykador reliquissent, iure perempnali possidere, tenere et habere, auctoritate ipsorum iudiciaria mediante, salvo iure alieno. Secunda vero earundem condamnacionis domini Nicolai palatini, Bude, secundo die festi beati Nicolai confessoris in anno Domini Millesimo trecentesimo quinquagesimo primo patenter emanata declararat:¹

1351. decz. 7.

Tercia siquidem earundem consimiliter eiusdem domini Nicolai palatini similiter Bude, feria sexta proxima ante dominicam Invocavit, in anno Domini Millesimo trecentesimo quinquagesimo tercio modo simili patenter exorta inter alia nos eatenus informarat:²

1353. febr. 8.

Quibus exhibitis, prefatus procurator dicti domini abbatis eidem domino abbati, ex parte dicti Johannis bani et Gaspar, filii eiusdem, per nos in premissis iudicium preberi postulaverat. Quo audito, Petrus de Porozlo, pro ipso Johanne bano, cum procuratoriis litteris eiusdem, et pro annotato Gaspar puero, ut dixit, in tenera etate constituto, sine litteris procuratoriis in nostram exurgendo presenciam, responderat ex adverso: Quod ipsi in causam attracti prescriptas duas partes tributorum fori et portus non occupassent, nec eciam in dominio eorundem existerent, sed simili modo terciam partem eorundem, iuxta formam dispositionis inter predecessores dicti domini abbatis et progenitores dictorum attractorum, in facto dictorum tributorum facte et cele-

¹ Az oklevelet lásd ezen műben: Oklevelek. I. sz.

² Az oklevél szövegét lásd ezen műben: Oklevelek. II. sz.

brate, perciperent; duas autem partes ipse dominus abbas perciperet. Quibus sic habitis, partibusque predictis per nos in premissis iudicium preberi postulantibus, nobisque in facto occupacionis dicti tributi, serie aliarum litterarum nostrarum, aliud iudicium facientibus, quia ex serie preexhibitarum duarum litterarum annominati domini Nicolai palatini composicionalium et obligatarum due partes dictorum tributorum prefati Phylpe et Ladislaus, filii Phylpews de Korogh, antelato domino Thome abbati et conventui de Chykador, absque tributo vie, perpetuo remisisse et resignasse reperiabantur: tunc eciam annominatus procurator dicti Johannis bani, in persona eiusdem et dicti Gaspar, filii sui, ipsas duas partes dictorum tributorum non occupasse, nec eosdem in dominio eorundem existere retulerat; et ob hoc, ipso procuratore dicti Johannis bani, in eiusdem et ipsius Gaspar personis, eosdem in dominio ipsarum duarum parcium tributorum predictorum existere abnegante, eedem due partes ipsorum tributornm fori in possessione, Ezeek vocata, habiti, et tributi portus fluii (igy) Draue ibidem existentis, in die fori et aliis diebus infra septimanam a mercatoribus ementibus et vendentibus et ab aliis cuiusvis status et condicionis hominibus, in ipsam possessionem Ezeek venientibus, a quibus congruit, exigende, excepto tributo vie, prefatis domino abbati et sue ecclesie de Chykador restatui, ad eandemque restatucionem faciendam noster et dicti conventus Pechwaradiensis homines transmitti debuerant. Pro eo amicitiam dicti conventus Pechwaradiensis litteratorie pecieramus diligenter, quatenus eorum mitterent hominem, pro testimonio fidedignum, quo presente, homo noster infra declarandus, de curia regis per nos ad id specialiter transmissus, ad faciem dicte possessionis Ezeek, consequenterque prescriptorum tributi fori, in eadem possessione Ezek et portus fluii (igy) Draue ibidem existentis, exigendi consuetorum vicinis et commetaneis eiusdem universis inibe legitime convocatis accedendo, duas partes eorundem tributorum fori et portus, in die fori et aliis diebus infra septimanam a mercatoribus ementibus et vendentibus et ab aliis cuiusvis status et conditionis hominibus causa fori in ipsam possessionem Ezeek venientibus, a quibus congruit, exigendorum, absque tributo vie, instatueret et committeret antefato domino abbati et monasterio de Chykador, iure ipsis

1454. máj. 1.

ex premissis incumbenti, in perpetuo possidendas, contradiccione prefatorum Johannis bani et Gaspar ac aliorum quorumlibet non obstante. Et post hec huiusmodi restatutionis seriem ad octavas festi beati Georgii martyris tunc venturas legitime perdurandas nobis amicabiliter rescriberet conventus Pechwaradiensis antefatus.

1454. máj. 1.

Quibusquidem octavis festi beati Georgii martyris instantibus, prefatus Albertus de Lucafalwa, pro annominato domino Emerico abbate, cum procuratoriis litteris pretacti conventus monasterii Pechwaradiensis, in nostram veniendo presenciam, litteras eiusdem conventus Pechwaradiensis patentes, super premissis relatorias, nobis presentavit, habentes hunc tenorem: Magnifico Ladislao de Gara, regni Hungarie palatino et iudici Comanorum, amico eorum honorando conventus ecclesie Pechwaradiensis, amiciciam paratam cum honore. Vestra noverit magnificencia nos litteras vestras adiudicatorias, super facto restatucionis duarum parcium tributi fori in possessione Ezeek et portus fluvii Draue, ibidem existentis, exigí consuetorum, pro parte venerabilis et religiosi viri domini fratris Emerici abbatis monasterii de Zeek, contra magnificum dominum Johannem de Korogh, banum Machoviensem, ac Gaspar, filium eiusdem, emanatas, nobisque loquentes et directas, honore, quo decuit, recepissee, et iuxta earundem continenciam, unacum foris de Elyewelgh, homine vestro inter alios homines vestros in eisdem litteris vestris restatutoriis nominatim conscriptos expresso, et per vos de curia regia ad id specialiter transmissio, nostrum hominem fratrem Martinum, dicte ecclesie nostre custodem, unum videlicet ex nobis ad infrascriptam restatucionem faciendam nostro pro testimonio transmisimus fidedignum. Tandemque iidem ad nos exinde reversi, nobis concorditer retulerunt: Quod ipsi feria quinta proxima post festum Purificacionis beate Marie Virginis proxime preteritum ad faciem dicte possessionis Ezeek, consequenter prescriptorum tributi fori in eadem possessione Ezeek et portus fluii (igy) Draue ibidem existentis exigí consuetorum, vicinis et commetaneis eiusdem inibi legitime convocatis, accedendo, duas partes eorundem tributi fori et portus, in die fori et aliis diebus infra septimanam, a mercatoribus ementibus et vendentibus et ab aliis cuiusvis statue et condicionis hominibus, causa fori in ipsam possessionem Ezek venientibus, a quibus congruit, exigen-

1454. febr. 7.

dorum, absque tributo vie, antefato domino abbati et monasterio de Chykador, iure ipsis ex continencia perscriptarum litterarumstrarum adiudicatoriarum incumbenti, contradiccione prefatorum Johannis bani et Gaspar ac aliorum quorumlibet non obstante, perpetuo possidendas restatuissent. Datum quintodecimo die diei ^{1454. febr. 21.} restatucionis prenotate. Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Quibus presentatis, quia, ex serie ipsarum litterarum relatoriarum dicti conventus Pechwaradiensis, annominati noster et eiusdem conventus Pechwaradiensis homines, die in predicto, ad faciem pretacte possessionis Ezeek, consequenterque prescriptorum tributi fori in eadem possessione Ezeek exigi consueti et portus fluii (igy) Draue ibidem existentis, vicinis et commetaneis eiusdem inibi convocatis accessisse, duasque partes eorundem tributi fori et portus, in die fori et aliis diebus infra septimanam, a mercatoribus ementibus et vedentibus et ab aliis cuiusvis status et condicionis hominibus, causa fori in ipsam possessionem Ezeek, venientibus, a quibus congruit, exigendorum, absque tributo vie antefato domino abbati et monasterio de Chykador, iuxta nostram iudiciariam commissionem antedictam rite et legitime restatuisse reperiabantur: idcirco nos ipsam restatucionem ratam, gratam et acceptam habentes, easdem duas partes prescriptorum tributorum fori, in dicta possessione Ezeek et portus fluii (igy) Draue inibi existens, in die fori et aliis diebus infra septimanam a mercatoribus ementibus et vendentibus et ab aliis cuiusvis status et condicionis hominibus, causa fori in ipsam possessionem Ezeek venientibus, a quibus congruit, exigendorum, absque tributo vie relinquimus et committimus annotatis domino abbati et monasterio de Chykador, iure eis ex premissis incumbenti, perpetue possidendas, tenendas et habendas, auctoritate nostra iudiciaria mediante. Salvo iure alieno. In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam presentes concessimus eidem domino abbati et sue ecclesie litteras nostras privilegiales pendentis et antedicti sigilli nostri munimine roboratas. Datum Bude predicta, quadragesimo die octavarum festi beati Georgii martyris prenotatarum. Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto supradicto.

1454. jun. 9.

VIII.

Szék. 1457. szeptember 6.

Berzsenyi Porkoláb Kelemen, mint a széki (czikádori) apátság gubernátora, az eszéki jövődelmek tárgyában Koroghi János özvegyéhez fordul.

Magnifice domine Elizabeth vocate, relicte condam domini Johannis de Korogh, domine nobis honorande. Magnifica ac generosa domina nobis honoranda. Salutem et honorem continuum incrementum cum promptitudine famulatus. Quia nos ex voluntate et commissione magnifici domini Nicolai de Wylak, inter cetera Wayvode Transsilvaniensis et bani Machoviensis in abbacia monasterii de Zeek sumus constituti: ideo vestram presentibus attente requirimus magnificenciam et dominacionem, quatenus eadem vestra generositas universos redditus et proventus dicte ecclesie de Zeek in possessione Ezek dicte ecclesie provenire debentes, eisdem hominibus et familiaribus nostris, aut familiaribus eorundem per ipsos ad id deputatis, latori utputa presencium ex integro extradare et persolvi facere velit, et si eisdem necesse fuerit, subsidium prebeatís nostrorum servícorum ob respectum; nos eciam vobis in similibus fortassis, vel maioribus vobis, dum necesse fuerit, studebimus complacere. Scripta in Zeek feria tertia proxima ante festum Nativitatis Marie. Anno Domini Millesimo quadringentesimo quinquagesimo septimo. Clemens Porkolab de Bersen, vicecomes de Baranya et Tholnensis comitatum, gubernatorque et capitaneus de Zeek.

1457. szept. 6.

Papirra irt eredetije: A magyar országos levéltárban. Dl. 15185. sz. (Kamerer Ernő úr szíves közlése.)

IX.

Buda. 1498. szeptember 6.

Zsigmond a Szent-Háromságról címzett felsőhévvízi prépost maga és kanonoklársai nevében elismeri, hogy a Széplak és Berekal közötti folyón levő malom Péter széplaki lakost illeti meg, de a tulajdonjog elismerését föntartja.

Nos Sigismundus prepositus ecclesie Sancte Trinitatis de Calidis Superioribus Termis, thesaurarius serenissimi principis et domini domini Wladislai, Dei gratia regis Hungarie, Bohemieque etc. memorie commendamus tenore presencium significando, quibus expedit, universis, quod quamvis nos his diebus precedentibus quoddam molendinum circumspecti Petri civis nostri, in oppido nostro Zeephlak vocato commorantis, inter molendina honorabilis plebani de Zeephlak predicta de superius et cuiusdam Anthonii Gyewrka, similiter civis nostri de iamfata Zeephlak, in fluvio inter Berekal et Zeephlak pretacta decurrentis (igy) habitum, quod ad nos et ecclesiam nostram prescriptam ab antiquo pertinebat, pro nobis et ecclesia nostra antedicta occupari feceramus: tamen prefatus Petrus civis noster in nostram personaliter veniendo presenciam, exhibuit et presentavit nobis quasdam litteras reverendissimi domini Osualdi episcopi Zagrabiensis priori gubernatore (igy) ipsius prepositure nostre in papiro sigillo suo patenter consignatas, in quibus manifeste agnovimus eundem Petrum civem nostrum dictum molendinum tantummodo habuisse et possedissee iuxta tenorem titterarum prefatarum dicti domini episcopi Zagrabiensis. Pro eo nos, tum his, tumque aliis bonis respectibus animum nostrum ad id moventibus, prescriptis litteris annotati domini episcopi nostrum prebuimus consensum, immo prebemus benevolum pariter et assensum unacum fratribus, canonicis videlicet dicte ecclesie nostre, eundem Petrum et suos heredes universos in dominio eiusdem molendini relinquendo, tali condicione interiecta mediante, ut ipse Petrus et sui heredes universi in dominio eiusdem molendini nobis et ecclesie nostre prescripte unum florenum auri reddere et persolvere debeant, ac ipsum molendinum neque prefatus Petrus, sed nec sui heredes et soboles a seipsis quovismodo

vendere et perpetuo iure abalienare audeant. Atque dummodo temporis interventu, divina clemencia volente, cui humana fragilitas obviare nequit, eundem Petrum et heredes suos universos ab hac luce decedere contigerit, extunc rursus et iterum dictum molendinum ipsorum ad nos et ecclesiam nostram prenominatam pure et simpliciter devolvi et condescendi debeat, harumstrarum litterarum vigore et testimonio mediante. Datum Bude, feria quinta proxima ante festum Nativitatis Beate Marie Virginis. Anno Domini Millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo.

1498. szept. 6.

Az eredetivel egykorú hasonmása hártyára írva a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában. (Figyelmenet az oklevélre Kammerer Ernő úr hívta föl.)

X.

Regensburg. 1653. július 31.

III. Ferdinánd király Felberthali Salix János wellebrádi csiszterczy apátot czikádori apáttá nevezi, azon kötelezettséggel, hogy, mi-helyt a török miatt lehetséges, telepítsen Czikádorra csiszterczieket.

Ferdinandus Tertius, Dei gratia etc. . . . , memoriae commendamus, tenore praesentium significantes, quibus expedit, universis: Quod nos patrocínio inducti ecclesiastico, quo instar aliorum divorum quondam Hungariae regum, praedecessorum nostrorum Dei benignitate fungimur, volentes pietate et zelo Dei flagrantium, quo videlicet in erigendis et fundandis ecclesiae Dei, aliisque locis piis et ad Dei omnipotentis laudes concelebrandas singulare studium et affectus eluxit, nos quoque pro temporum conditione, iuxta corundem piorum locorum exigentiam, pristinae devotioni et cultui consecrando restituta, atque immunitates, iuraque ecclesiastica in pristinam dignitatem collocata esse. Hinc abbatiam quoque Beatae Mariae Virginis de Cykador, dioecesis Quinque-Ecclesiensis, in regno nostro Hungariae fundatam, et de facto praelato et possessore legitimo ecclesiasticae functionis et dignitatis carentem, unacum universis abbatiae eiusdem rebus, bonis et iuribus possessionariis, obventionibusque singulis et emolumentis, quocunque nominis vocabulo vocitatis, et in quibuscunque istius regni nostri Ungariae comitatibus existen-

tibus et habitis, ad eandem abbatiam de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, fideli nostro venerabili fratri Ioanni Salix de Felberthall, in marchionatu nostro Moraviae praelato sacri Cisterciensis ordinis, Wellehradensi abbati et consiliario nostro, dandam duximus et conferendam; ita videlicet, ut ipse ministros Dei in ecclesia abbatae praedictae, quantum per hostes christiani nominis turcas, in quorum nimirum faucibus illa existeret, fieri poterit, sufficientes tenere debeat. Imo damus et conferimus harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in nostra et sacri romani imperii civitate Ratisbona, die ultima mensis iulii. Anno Domini Millesimo sexcentesimo quinquagesimo tertio, regnorum nostrorum romani decimo septimo, Ungariae et reliquorum vigesimo septimo, Boemiae vero anno vicesimo sexto. Ferdinandus. (L. S.) Georgius Szelepcheny episcopus Nitriensis. Andreas Rutkay.

1653. iul. 31.

Transumptum hoc cum suo originali mihi exhibito plene et perfecte in omnibus et singulis de verbo ad verbum concordat. Testor propriae manus subscriptione et abbatialis sigilli mei appensione. Brunae, vigesima prima novembris anni Millesimi sexcentesimi quinquagesimi tertii. Frater Godefridus Olenius canonicus regularis Praemonstratensis, monasterii Zabrdocensis abbas. (L. S.)

1953. nov. 21.

Papírra irt hiteles másolata az osztrák czisztercziek heiligenkreuzi levéltárában: Rubr. 65. fasc. IV. nr. 2. a.

XI.

Pozsony. 1653. okt. 19.

Lippay György esztergomi prímás és született pápai követ Felberthali Salix János wellehrádi és kinevezett czikádori apátot ex utóbbiba behelyezi és megerősíti.

Nos Georgius Lippay, miseratione divina archiepiscopus ecclesiae metropolitanae Strigoniensis, locique eiusdem comes perpetuus, primas Hungariae, legatus natus, summus et secretarius cancellarius ac sacrae caesareae regiaeque maiestatis intimus consiliarius etc. notum facimus per praesentes: Quod cum sua maiestas impera-

1653. okt. 19.

toria ac regia, dominus noster clementissimus, consideratis virtutibus et meritis reverendissimi domini Joannis Salix de Felbertall, in marchionatu Moraviae praelati, sacri Cisterciensis ordinis Wellehradensis abbatis ac dictae sacrae caesareae regiaeque maiestatis consilarii, eundem ad abbatiam Beatae Mariae Virginis de Cikador, dioecesis Quinque-Ecclesiensis, in hoc regno Hungariae fundatam, clementer nominaverit, nobisque pro investitura canonica praesentaverit: eundem itaque in antelata abbazia autoritate primatiali nostra et legati nati, iuxta privilegia a summis pontificibus nobis et ecclesiae nostrae concessa, canonicè instituimus et confirmamus. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Praesentibus perlectis exhibenti restituitis. Datum in curia nostra archiepiscopali Posoniensi, die decima nona mensis octobris. Anno Domini Millesimo sexcentesimo quinquagesimo tertio. Georgius Lippay archiepiscopus Strigoniensis. (L. S.). Stephanus Halasi secretarius.

1653. nov. 21.

Transumptum hoc cum vero originali mihi exhibito plene et perfecte in omnibus et singulis de verbo ad verbum convenit. Testor propriae manus subscriptione et abbatialis sigilli mei appressione, Brunae, vigesima prima novembris anni Millesimi sexcentesimi quinquagesimi tertii. Frater Godefridus canonicus regularis Praemonstratensis, monasterii Zabdovicensis abbas. (L. S.).

Papirra irt hiteles másolata az osztrák cziszterciek heiligenkreuzi levéltárában : Rubr. 65. fasc. IV. 2. b.

XII.

Prága. 1680. január 5.

I. Lipót király Jaszloczy Jakab pozsonyi kanonokot czikádori apáttá nevezi ki.

Nos Leopoldus etc. . . . . memoriae commendamus tenore praesentium significando, quibus expedit, univeris: Quod nos, inducti meritis et virtutibus, morumque integritate et honestae vitae conversatione fidelis nostri nobis dilecti venerabilis Jacobi Jaszloczy alias canonici Posoniensis, quibus ipsum Dei beneficio insignitum

et ornatum esse fideligno testimonio cognovimus, eundem, tanquam personam idoneam et benemeritam, nobisque gratam et acceptam ad infulatam abbatiam Beatae Mariae Virginis de Czikador, dioecesis Quinque-Ecclesiensis, in annotato regno nostro Hungariae fundatam, iam a compluribus annis vacantem, legitimoque possessore carentem, auctoritate iuris patronatus nostri regii, quod generaliter in conferendis universis regni nostri Hungariae et partium eidem subiectarum ecclesiis et beneficiis, instar divorum condam Hungariae regum praedecessorum nostrorum beatae memoriae, optimo iure habere et excercere dignoscimur, eligendum et nominandum, ipsique eandem abbatiam Beatae Mariae Virginis de Czigador, simul cum omnibus bonis eiusdem temporalibus oppidis videlicet, pagis, villis, possessionibus, praediis, sylvis, agris, pratis, proventibus, obventionibus et emolumentis, iuribusque quibuscumque possessionariis et pertinentiis quocumque nomine vocitatis, ubivis in praenotato regno nostro Hungariae et partibus eidem subiectis, habitis et existentibus, ad eandem abbatiam de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, dandam et conferendam, eique, cui interest, pro confirmatione obtinenda praesentandum duximus. Imo eligimus, nominamus, damusque et conferimus. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediantes. Datum in regia arce nostra Pragensi. Die quinta mensis Januarii. Anno Domini Millesimo sexcentesimo octuagesimo. Regnorum nostrorum romani vigesimo secundo, Hungariae et reliquorum vigesimo quinto, Bohemiae vero anno vigesimo quarto.

1680. jan. 5.

Magyar országos levéltár: Liber Regius II. köt. 415—416. I.

XIII.

1709. junius 20.

I. József király Jaszlóczy Jakab halála után Malonyai Pált kinevezi czikádori apáttá.

Nos Josephus etc. memoriae commendamus etc. Quod nos benignum habentes respectum ad eximias virtutes et merita, doctrinam item et exemplarem vitae conversationem, caeterasque excel-

lentes animi dotes et qualitates fidelis nostri honorabilis Pauli Malonyai, regiae ac liberae civitatis nostrae Strigoniensis plebani, quibus ipsum Dei altissimi munere insignitum et ornatum esse plurimorum fidelium nostrorum fidedigno ex testimonio ac simul humili et seria recommendatione benigne cognovimus; cum igitur ob id, tum vero eo etiam in clementissimam considerationem sumpto, quod idem iam ultra continuos viginti quatuor annos in vinea domini sedulo cumque eximio animarum fructu laborare, ac insuper occasione modernorum intestinorum in praefato regno nostro Hungariae motuum, tempore occupationis fortalitii nostri Strigoniensis, per tumultuantes patriae filios factae, omnibus fere facultatibus suis privatus fuisse, pactoque hoc se et de ecclesia sancta Dei ac etiam maiestate nostra benemeritum reddidisse dignosceretur: eundem itaque Paulum Malonyai, tanquam personam idoneam et benemeritam, nobisque gratam et acceptam ad abbatiam Beatae Mariae Virginis de Csikador, in dioecesi Quinque-Ecclesiensi, adeoque sub iurisdictione sacrae praedicti regni nostri Hungariae Coronae existentem, ac nunc per mortem et ex hac vita decessum reverendi olim Jacobi Jaszloczy, electi episcopi Tribunicensis capituli ecclesiae Poseniensis canonici, ac praenominatae abbatae ultimi, veri ac legitimi possessoris de iure et de facto vacantem, autoritate iuris patronatus nostri regii, quod generaliter in omnibus praescripti regni nostri Hungariae, Partiumve eidem annexarum ecclesiis et earundem beneficiis, instar praedecessorum nostrorum divorum videlicet quondam Hungariae regum felicitis reminiscendae, optimo iure habere et exercere dignoscimur, eligendum et nominandum, ipsique antelatum abbatiam de Csikador, simul cum cunctis illius castris, castellis, oppidis, possessionibus, villis, praediis, ac aliis quibusvis iuribus possessionariis, eorundemque proventibus, obventionibus ac emolumentis ad dictam abbatiam de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, dandum et conferendam, ac ipsum Paulum Malonyai pro consequenda canonica benedictione ei, cui interest, praesentandum esse duximus. Imo eligimus, nominamus, damus, conferimus et praesentamus. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum vigesima mensis

iunii. Anno Domini Millesimo septingentesimo nono, regnorum nostrorum romani etc. 1709. jun. 20.

Magyar országos levéltár: Liber Regius. IV. köt. 11—12. l.

XIV.

Győr. 1709. november 7.

Mányoky Miklós harminczad-tisztviselő jelenti, hogy Malonyai Pált a czikádori apátságba ellenmondás nélkül beiktatta.

Illustrissimi, Spectabiles, Magnifici, Perillustres, item ac Generosi Domini, Domini! Patroni mihi gratiosissimi, colendissimi!

Humillimam in gratiam praetitulatarum dominationum vestrarum demississimorum (igy) obsequiorum meorum subiectionem. Literas praetitulatarum dominationum vestrarum Posonii, sub dato diei tertiae mensis augusti anni modo currentis emanatas, generoso domino Stephano Király, tricesimatori Jaurinensi sonantes, revendissimique domini Pauli Malonyai, liberae regiaeque civitatis Strigoniensis plebani, in abbatiam Beatae Mariae Virginis de Czikador, districtu Quinque-Ecclesiensi situatam, penes benignam Suae Maiestatis sacratissimae, domini domini nostri clementissimi, sub dato, Vienna, Austriae, die vigesima praeterlapsi mensis iunii anni pariformiter modo labentis, extradatam resolutionem et quantocius fiendam installationem, simul ac universorum bonorum, iurium, proventuum temporalium, emolumentorum ac fructuum ad praedictam abbatiam de iure et ab antiquo spectantium et pertinere debentium, traditionem atque consignationem, in absentia praenominati domini tricesimatoris collegae mei (siquidem idem toties nominatus dominus tricesimator Budae exitisset et actualiter existeret), ex antelatis praetitulatarum dominationum vestrarum litteris mihi praesentatis, ac ad iteratas praenominati domini abbatiss requisitiones acceptis, apertis, perlectis et accurate intellectis, ne videlicet idem, usque ad adventum memorati domini tricesimatoris, tempus hic Jaurini cum iactura animarum in sua parochia existentium inaniter consummere (igy), aut vero, pro noviter fienda similis decreti iterata extractione, sumptus et expensas supervacaneas

1709 aug. 3.

1709. juni 20.

1709. okt. 19.

sibi causare debeat, praedictis praetitulatarum dominationum vestrarum litteris, licet minus mihi sonantibus, humillime obtemperare, debitumque eatenus demissum morem gerere volens, praetitulatum reverendissimum dominum neo-abbatem, decima nona mensis octobris, anni similiter modo labentis, hic in officio summae titulae suae maiestatis tricesimali, in hocce praesidio Jaurinensi, comitatu eiusdem nominis existenti, situato, coram reverendissimis dominis dominis Francisco Mikos, abbate Sacratissimae Trinitatis de Siklos, ac venerabilis capituli ecclesiae Janrinensis lectore et canonico; Joanne item Tarrodi, abbate consimiliter Sanctorum Petri et Pauli apostolorum de Tata, suprafati venerabilis capituli praedictae ecclesiae Jaurinensis cathedrali (igy) et canonico; nonsecus perillustribus ac generosis dominis Mathia Sajnovics, inclyti comitatus Jaurinensis emerito vicecomite, Francisco Posgay, inclyti comitatus Albensis iurato notario, ac Joanne Csupor, bonorum celsissimi ac reverendissimi domini domini Pauli Szécsényi archiepiscopi Colocensis etc. in comitatu Jaurinensi adiacentium, provisoro ac iurato assessore primario praedicti comitatus Jaurinensis et aliis iuris peritis viris, in praememoratam abbatiam Beatae Mariae Virginis de antefata Czikador, solemniter installavi, eandemque abbatiam toties titulato domino abbati, cum omnibus iuribus, proventibus temporalibus, emolumentis ac fractibus, ad toties repetitam abbatiam de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, tradidi et consegnavi, nemine prorsus contradicente. Quod ipsum praetitulatis dominationibus vestris obsequiosissime praesentibus notificandum esse censui. In reliquo praetitulatas dominationes vestras ad vota desideratissima feliciter pervenire, et salvas ac incolumes diu vivere cordicitus cupiens. Maneo praetitulatarum dominationum vestrarum, datum Jaurini, die septima novembris, anno Millesimo septingentesimo nono, humillimus servus Nicolaus Mányoky m. p.

1709. nov. 7.

XV.

Bécs. 1754. márczius 28.

Mária Terézia királynő Altamer Péter Pált csikádori apáttá kinevezi.

Nos Maria Theresia etc. . . Memoriae commendamus etc. . . Quod nos benignum habentes respectum ad eximias virtutes et qualitates, doctrinam item et eruditionem, necnon exemplaris vitae conversationem, caeterasque praeclaras animi et ingenii dotes fidelis nostri honorabilis Petri Pauli Altamer, Tridentinae dioecesis sacerdotis, protonotarii apostolici, et huiusmodi nunciaturae apostolicae cancellarii, quibus ipsum Dei Altissimi munere insignitum et ornatum nonnullorum fidelium nostrorum consiliariorum ac ipsius praelibati nuncii apostolici fideli ex testimonio ac simul commendatione benigne cognovimus: eundem itaque Petrum Paulum Altamer, tanquam personam idoneam et benemeritam, nobisque gratam et acceptam ad abbatiam Beatae Mariae Virginis de Csikador, in dioecesi Quinque-Ecclesiensi, adeoque sub iurisdictione sacrae praefati regni nostri Hungariae Coronae existentem ac nunc per mortem et hac vita decessum reverendi olim Pauli Kovács, electi episcopi Scardonensis, memoratae abbatae ultimi, veri et legitimi possessoris de iure et de facto vacantem, autoritate iuris patronatus nostri regii, quod generaliter in omnibus regni nostri Hungariae, Partiumve eidem adnexarum ecclesiis et earundem beneficiis, instar divorum quondam Hungariae regum, praedecessorum videlicet nostrorum felicitis reminiscendae, optimo iure habere et exercere dignoscimur, eligendum et nominandum, ipsique antelatum abbatiam Beatae Mariae Virginis de Csikador, simul cum cunctis illius castris, castellis, oppidis, possessionibus, villis, praediis, ac aliis quibusvis iuribus possessionariis, eorundemque proventus, obventionibus ac emolumentis ad praefatam abbatiam de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, dandam et conferendam, ac ipsum Petrum Paulum Altamer pro consequenda canonica benedictione ei, cuius interest, praesentandum esse duximus. Imo eligimus, nominamus, damus, conferimus et praesentamus. Harum

1754. márcz. 28.

nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in archiducali civitate nostra Vienna, Austrie, die vigesima octava mensis martii. Anno Domini Millesimo septingentesimo quinquagesimo quarto. Regnorum nostrorum etc.

Magyar országos levéltár : Liber Regius V. köt. 487—488. l.

XVI.

Bécs. 1780. junius. 23.

Mária Terézia Mitterpacher Dániel pécsi kanonokot czikádori apáttá nevezi.

Nos Maria Theresia etc. . . Memoriae commendamus etc. . . Quod nos inductae praeclaris virtutibus, singulari item doctrina et eruditione ac exemplaris vitae conversatione fidelis nostri honorabilis Danielis Mitterpacher, cathedralis ecclesiae Quinque-Ecclesiensis canonici et scholarum nationalium per districtum Quinque-Ecclesiensem inspectoris regii, quibus ipsum ab Altissimo insignitum et ornatum esse, ex fidedigna nonnullorum fidelium nostrorum relatione benigne cognovimus: eundem itaque Danielem Mitterpacher, tanquam personam idoneam et de ecclesia Dei benemeritam, nobisque hoc nomine gratam et acceptam ad abbatiam beatae Mariae Virginis de Cikador, in dioecesi Quinque-Ecclesiensi, adeoque sub iurisdictione Sacrae praefati regni nostri Hungariae Coronae existentem, nunc per mortem et ex hac vita decessum fidelis aequae nostri honorabilis Petri Pauli Altamer, modofatae abbatiae ultimi, veri ac legitimi possessoris de iure et de facto vacantem, autoritate iuris patronatus nostri regii, quod generaliter in conferendis omnibus praedicti regni nostri Hungariae, Partiumve eidem annexarum ecclesiis et earum beneficiis, instar divorum quondam Hungariae regum, praedecessorum videlicet nostrorum gloriosae reminiscendae, optimo iure habere et exercere dignoscimur, eligendum et nominandum, ipsique antelatam abbatiam Beatae Mariae Virginis de Cikador, simul cum universis illius bonis ac iuribus temporalibus, castris nimirum, castellis, oppidis, villis,

possessionibus et praediis, ac aliis quibusvis iuribus possessionariis, eorundemque proventibus et obventionibus ac emolumentis ad praefatam abbatiam de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, dandam et conferendam, ipsumque ei, cuius interest, pro consequenda canonica benedictione praesentandum esse duximus, prouti eligimus, nominamus, damusque, conferimus et praesentamus. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum. Datum in archiducali civitate nostra Vienna, Austriae, die vigesima tertia mensis iunii. Anno Domini Millesimo septingentesimo octuagesimo. Regnorum nostrorum etc.

1780. jun. 23.

Magyar országos levéltár : Liber Regius VI. köt. 520—521. 1.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ

az I. részhez.

A. Alperjel.

Acerinus 101.

Alch György 97. -János 96. -István 96.
-Péter 96. -Tamás 96.

Alaprajz 8. 16.

Albert fia Mihály 35 36.

Albert király 22. 91.

Altamer Péter Pál 63. 102.

Amido 103.

András 103.

Anlrás apát 36. 40. 41. 44. 45. 86. 91.
93. 101. -deák 97. -jobbággy 88. -rend-
tag 98.

Aranani András 95.

Aranyani Ördög István 48.

Archa 51.

Arnád János 97. -Imre 97. -Márton 97.
-Pál 97.

Asszonyfalvai János 59.

Ausztria 4. 5.

Bábenbergi Lipót 4.

Bacha Péter 96.

Bacsi benedek 96. -Simon 96.

Bácskai Miklós 84.

Bajai András 96.

Bakó (Bokó) Lőrincz fia Mihály 35.

Bakoni Benedek 97.

Balázs 45. 88. -fia Demeter 46. -fia
István 87. -fia Simon 91. 92.

Balázsfalvi Simon 45. -fia Péter 94.

Bali László 98.

Bálint püspök 33. 76. 77.

Bálint fia Pál 87. -Péter 87.

Balogh János 97. -Miklós fia Miklós 35.
-Pál 97.

Baranyavármegye 6. 24. 36. 81. 86. 90.
91. 93.

Baráthi István 87.

Barber Máté 96.

Barkás Jakab 97.

Barki Mihály 59.

Barnabás Albert 97. -deák 80. 81. -Gál 97.

Bathka Lőrincz 97.

Báthmonostori Tóttós László 43. 44. 46.
47. 81. 94. 95. 99. -fia László 87.
94. -György 47. -János 47. -Miklós
47. -Tövis 99. -Vesszős 99.

Báthori István 59.

Báthterem 24.

Batna Miklós 98.

Bátta 23. 95. -i apát 59. 62. -i apátság
60. 61. 62. -i egyház 90.

Báttaszék 3. 5. 6. 7. 22. 24. 25. 27.
60. 62. 79. 86. 90. 96. -i apátság 62.

Bebek Imre 94.

Bechei Imre 79.

Becsei Csata fia Egyed 90. -Imre fia
István 99.

Bécsi Therezianum 60. 62.

Becze Gellért 97.

Bej Péter 97.

Békás Megyer 36. 99.

Beke 34. -fia Pál 45.

Bekeche Pál 97. -Lőrincz 97. -Máté 97.

II. Béla 5.

III. Béla 30. 31. 65. 83. 84.

IV. Béla 75. 88.

- Bélai apátság 55.
 Benczencz 89.
 Bene Pál 96. -Imre 96.
 Bene(ch) 46.
 Benedek 45. 76. -deák 97. -rend 3.
 -rendi convent 25. -rendü apátság 50.
 Berebech Benedek 96.
 Berecz Tamás 97.
 Bereczkfi János 98.
 Berek erdő 26. -puszta 26.
 Berekal 20.
 Be. kei Mihály 96.
 Berki Pál 96.
 Bertalan 35.
 Berthold 40. 53. 101. 103.
 Berzsényi Porkoláb Kelemen 49. 52. 102.
 Besenyei Kis János 59. -Márk 46. -Má-
 tyás 48.
 Bessenyő 69. 83. -Benedek fia Antal 95.
 Bessenyői Fülöp 49. -Mihály fia Ta-
 más 47. -Miklós 43.
 Bessenyői Földes Benedek 95.
 Peythe György 97. -Pál 97.
 Bikád 93.
 Biró Pál 97. -Mihály 97.
 Bodó Zsigmond 97.
 Bodon (Widdin) 43.
 Bodor 96.
 Bodrogvármegye 48. 59. 79. 86. 95. 100.
 -i alispán 95.
 Bokod (Bikity) 36. 79. 80. 81.
 Bold. Szűz 27.
 Boldizsár plébános 52.
 Bonfini 23. 24.
 IX. Bonifác 36. 43. 77. 78.
 Bonyhád 18. 21.
 Borbély Lőrincz 96.
 Borfizető Domokos fia Mihály 87.
 Borsod 47. 48.
 Bosnyák Tamás 20.
 Bosznia 44.
 Both fia János 34.
 Bozak Mátyás 87. -Benedek 87.
 Bölcs (Belch) 92.
 Buda 50. 63. -i káptalan 85. 99.
 Bukalika Máté 97.
 Burgund 3.
 Buzás Domokos 97.
 Bych Mihály 96. 98.
C. perjel 34.
 III. Callixt pápa 25. 50.
 Carnián érsek 48.
 Cedek Jakab 97.
 Cellei Antal 97.
 Cesenyői János fia Mátyás 47.
 Chaáki István fia Imre 90.
 Cháki Ugrin 66.
 Chentew 96.
 Cherewy Tamás 59.
 Chicador (Chikador) 29.
 Chyfa Damján 98.
 Chykador 23. 29.
 Chykatha Balázs 97. -Fábián 97. -Lő-
 rincz 97. -Péter 96.
 Chyma Miklós 96.
 Chwek Bálint 96. -Mihály 96.
 Chwthi (Csuthi) László 82.
 Cicada 29.
 Cicakor 29.
 Ciccador 29.
 Cicodor 29.
 Cikadar 29.
 Cillei Ulrik 52.
 Cistercium 3. 4. 7. -i nagykáptalan 25.
 30. 33. 43. 77.
 Ciszterczi apátság 17. 27. 61. -egyház
 24. -rend 3. 4. 7. 60. 61.
 Citeaux 3. 7.
 Clairvaux 3.
 Clara-Vallis 3. 33.
 Clethy László 90.
 Constanczi zsinat 44.
 Corbaviai püspök 61.
 Cracow 46.
 Crakowi jobbagy 44. -jóság 45.

Csanádi püspök 32. 67. 68. 74.

Csavart osztóptó 19.

Csenerév 92.

Csepánfalvi István 46. -Május 45.

Csepcsí György fia Miklós 46. -János 47. -János fia Bertalan 81.

Cserdi 6.

Csipcsi Jakab 47. -Kozma 47. -Miklós 47.

Csizmadia (Suttor) Antal 96. -Balázs 97.

-Benedek 97. -Ferencz 96. -Gál 96.

-György 96. -Imre 97. -István 97.

-Lukács 97. -Máté 96. -Pál 96. -Péter 96. -Tamás 96.

Csordás Márton 97.

Csupor Demeter 49. 52. 53. 55. 57. -János 63.

Czakó Gál 96.

Czibulka Nándor 64. 102.

Czigador 29.

Czikádor majd minden oldalon. -i apát 24. 28. 29. 30. 33. 35. 36. 46. 49. 59. 60. 61. 63. 65. 67. 68. 71. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 86. 87. 88. 89. 91. 92. 95. 98. 101. -i apátság 1. 3. 5. 7. 18. 22. 25. 26. 30. 32. 35. 38. 39. 42. 45. 46. 49. 52. 56. 57. 59. 60. 61. 62. 63. 79. 80. 82. 85. 86. 87. 88. 90. 95. 98. 99. -i egyház 90. -i gubernátorság 60. -i konvent 34. 35. 36. 60. 84. 89. 95. 98. -i perjel 73. -i plébános 79. -i rendtag 103. -i templom 7.

Czikator 29.

Czikó 3. 5. 6. 7. 20. 21. 22. 23. -i álmolás 6. -jobbágyok 21. -rom 3.

Czinár 6. 50.

Cycador 29.

Cykador 29.

Cykathor 29.

Cykodor 29.

Dalmátország 30.

Damján János 97. -fia András 98. -János 98.

Danch Mihály 97.

Danka Jakab 97.

Dathi Bálint 98.

Dawth (Dawch. Dawoth) 86.

Debrenthei Tamás 49. 52. 53. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 82. 90. 95. 98. 102.

Dechi Jakab 95. -István 96. -Péter 97. -Vincze 97.

Déli Frigyes 40. 101.

Dénes biboros 58. -jobbágy 95.

Deres Endre 97. -Ferencz 97. -István 97. -Simon 97. -Tamás 97.

Ders Miklós 87.

Diós Gál 97.

Dobos János 97.

Doma (szerzetes) 88.

Dombóvár 6.

Dombóvár-báttaszéki vasut 6.

Domokos fia Balázs 87. -Demeter 87. -György 87.

Doroghi Benedek 97. -Gergely 97. -Pál 97.

Drágszéli Pál 97.

Drávai vám 83.

Duna 23. 24. 37. 86. -i könyök 50.

Ebes 36. 82. 97. 98.

Egres 33. -i apát 33. -konvent 33.

Egrestó 42.

Egri püspök 66.

Egyed fia Gergely 87. -György 87. -László 87. -Pál 87. -Péter 87.

Elle Máté 97.

Előmal 89. -szöllő 89.

Embil fia Fülöp 34.

Emericus 23.

Endre 65. 66.

II. Endre 67. 72. 75. 80. 84.

III. Endre király 35.

Endródi Tamás 91.

Eötvös Wyd fia György 83.

Erdély Péter 97.

Erdélyi Antal fia Jakab 87. -László 87.
-Pál 87.

Erdélyi vajda 92.

Érdi László 98.

Erzsébet királyné 22.

Estván Danos 96.

Estoras Demeter 28. 32.

Eszék 84. -i vám 52. 83. 84. 85. 89.

Esztergom 50. -i érsek 56. 68. 73. 76.
-érsekség 58. 66. 67. -érseki szék 65.
77. -tartomány 67. 74 -Jánosvitézek
74 -kanonok 64. -káptalan 66. plébános 63. -primás 61.

Eszterházy család 32.

Eszteri Imre 96.

Ethe 95.

Európa 3.

Éva 21.

Fábián László 97.

Faddi Ferencz 97. -Bertalan 97.

Fagyos (Wagyos) István 98.

Faisz 69.

Farkas fia Bálint 91. -Dénés 97. -István
97. -Mihály 96. -Pál 97. -Péter 96.

Farkasd 36. 86. 98.

Farky Miklós 47.

Fazekas Benedek 96.

Fehérvári János 96. -Mihály 47. -i káptalan 82. 87. 88. -i polgár 82.

Fehérvármegyei jegyző 63.

Feked 36. 45. 46. 86.

Fekete Balázs 46. -Jakab 97.

Felberthali Salix János 61. 62. 102.

Félegyháza 47. 48.

Felső-Eőri Nagy János 64. 102.

Felsőhévvizi prépost 20.

III. Ferdinánd 61.

Firmitas 3.

Fodor Domokos 97. -Gál 97. -Pál 97.

Folnag Illés 98.

Földvári apát 31. 32.

Főző Mihály 96.

Freisingi Ottó 3. 4. -püspök 4.

Frigyes 103.

Fülöp mester 90.

Fuxhoffer 6.

Füzítő 70. -i kápolna 71.

Fyzys Benedek 98. -György 98 -Jakab
98. -Tamás 98.

G. biboros 31.

Gajár 61.

Gál fia János 95.

Garai Dezső bán 48. -jobbággy 95. -László
bán 22. 23. -Miklós nádor 42. 95.
-nádor 84. 85.

Gárdon fia János 45.

Gáspár Domokos 97.

II. Gejza Király 28. 30. 83. 84.

Generalis visitátor 77.

Gentilis 38.

Gerebuch (Kerebech) 36. 82. 86. 87.
-i jobbággy 87.

Gerenyás 36. 87.

Gergási Gergely 98.

Gergely 45. -IX. G. pápa 73. 74. 75.
-X. G. pápa 77.

Geringerius 99. 103.

Gerke fia Péter 87.

Gerkew 96.

Geroldus 103.

Gesztes 56.

Gevrefi Benedek 97.

Gewre Ambrus 97.

Gidei Imre 95.

Gilétfi Miklós 83. 89.

Giurginich György 21.

Glogonczai prépostság 55.

Gottfried apát 101.

Gottschalk 5.

Görbényes Fülöp 97.

Gurbei (Görbeoz) 69.

Gúthi Ország Mihály 59.

Gúthkeled 73.
Gyl mester 35.
Gyalog János 44.
Gyerkei Lőrincz 96.
Gyönk 87.
Győr 63. -i harminczados 63. -kanonok 63. -i püspök 65. -vármegyei alispán 63. -ülnök 63.
György 45. -kanonok 46. 48. 90. 92.
Györke Antal 20.
Gyula 93. -i Gaal Sándor 21. -Roth 42.

Haas Mihály 25.
H. (Henrik vagy Hermann) apát 34.
Hajas Albert 97. -Illés 97
Halápi János 44.
Halicsi király 75.
Haranethew Bereczk 96. -Hermann 96. -János 96. -Máté 96.
Harapki Bothos András 22. 23. -János 95.
Havas András 97. -Bereczk 97. -Deme-
ter 97. -Jakab 97. -Kelemen 97.
Haymó (örszerzetes) 88.
Heiligen-Kreuz 3. 4. 5. -i apát 43.
Helyesfa 6.
Henrik apát 36. 40. -rendtag 103
IV. Henrik császár 4.
Henszlmann 16.
Herbord 103.
Hérich Lőrincz 96.
Herke Péter 96.
Hermann apát 42. 92. 95. 102. -Barna-
bás 97.
Hidas 6. 21.
Hidas-bonyhádi állomás 6.
Hódos 92.
III. Honor pápa 37. 72. 73.
Horony 16.
Horpácsi templom 16.
Horváth András 97. -Gál 97.
Horvátország 30.

Hunyadi János vajda 22. 23. 50. -Ma-
tyás 52. 58. 95.
Hydaga Péter 35.

Illés András 96. -comes 36. -i (Elyesy)
János 97. -János 96. -Pál 96. -szer-
zetes 91.

Imre apát 24. 25. 47. 48. 49. 50. 52.
84. 102. -kanonok 36. -király 65.
83. 84.

III. Incze pápa 31. 32. 36. 37. 65. 66
67. 68. 69. 70. 71. 72.

Inkey Imre 34.

István 42. 45. 80. 99. 103. -apát 35.
101. -fia Bertalan 48. -Miklós 92.
-p'ebános 27.

III. István 83. 84.

Izmaelita 83.

Izsó fia Gergely 34.

Jacobi István örkanonok 33. 77.

Jakab biboros 53. -püspök 74. -fia Já-
nos 44. -István 87. -Mihály 87.

Jáki templom 14.

János 34. 45. -apát 101. -biboros 51.
-érsek 66. 67. 68. -kanonok 47. -szer-
zetes 93.

XXII. János pápa 38.

Jánosvitézek 33. 73. 87.

Jaszlóczy Jakab 62. 63. 102.

Jekul fia Mihály 98.

Jó János 97. -Péter 96.

Jurassin György 21.

Kacsa Pál 98.

Kajdách Pál 96.

Kajmád 84.

Kakathi Sandrinfi Demeter 59.

Kakuki Benedek fia Mihály 92. -Márton
fia Benedek 92. -Márton fia János 92.

Kalán püspök 28. 30. 31. 32. 37. 65.
66. 67. 68.

Kálmán apát 40. -király 33. 75. 76.

- II. Kálmán apát 41.
 Kalmár Benedek 96. -János 96. -Péter 96.
 Kalocsai Balázs 97.
 Kalocsai érsek 48. 63. 66. 67. 68. 71.
 75. 76. -érseki tartomány 67. -káp-
 talan 46. 47. 81. -örkanonok 77.
 Kanászfalva 70. -i kápolna 71.
 Kaplai János 79. 80.
 Kapolnoki Nyisztor Vazul 64. 102
 Kaptás Mihály 97.
 Karácson János 96.
 Kardos Barnabás 97.
 Karó (Karau) András 97. -Dénés 97.
 -Pál 97.
 III. Károly király 21.
 Kaza Antal 96.
 Kele fia János 46.
 Kelemen 42. 45.
 III. Kelemen 71.
 Kelet-Európa 4.
 Kelevízi István 59.
 Kengyeles (halastó) 36. 88.
 Kenyér sütő Benedek 96. -Lukács 96.
 Keresz es had 72. -Lukács 98.
 Kersnarich (Kersnerich Kresnerich) Mi-
 hály 21.
 Keszölcz 26. 36. 82. 88. 89. 96. 98.
 -i dékán 59.
 Kéthelyi János 97.
 Kevély János 97.
 Kevesznyi Gergely 91.
 Kilián 96.
 Király István 63.
 Kis Dénes 97. -István 97. -Lőrincz 96.
 -Pál 98. -Péter 96.
 Klosterneuburgi prépostság 4.
 Knini püspök 53. 57.
 Koller 25. 68.
 Kolosnéma 56.
 Komárom 56.
 Konda-Szent-Miklós 92.
 Konrád apát 101. -mester 35. 103.
 Kónya Elek 96. -Péter 96.
 Kopja (Copia) Barnabás 97. -Benedek
 97. -Gál 97.
 Koppányi Mihály 96.
 Koppa Fülöp 97.
 Korláth Balint 89. -János 96. -Margit
 89. -Pál 89.
 Koroghi 83. 84. -Fülöp 49. 83. 89.
 -Gáspár 84. 85. -János 52. 84. 85.
 -János Fülöp 22. 23. -István 49.
 -László 83. 89. -Tamás 96. -testvé-
 rek 49. 84. 89.
 Korpás György 96.
 Korami János fia Balint 81.
 Kovách Dénes 98. -Gergely 98. -János
 98. -Miklós 98. -Pál 63. 102. -Ta-
 más 96.
 Kozári Gyula 93. -János 96. -István 93.
 -fia Gyula 92
 Kozma 45. 96. -János 46. -Miklós 46.
 Ködös (Kedews) Ambró 97. -Gergely 97.
 Kőröshegy 70. 71.
 Kővágó Péter 96.
 Kővi Máté 97.
 Krakkói kolostor 77.
 Kuni 38. 83. 84. 89. 90
 Kuremi Balint 47.
 Kurumzov (Körmező?) 36. 90.
 Kuszthai Miklós 91.
 Kuthi Péter 97.
 Kwchenschw Pál 96.
 L. comes 34.
 Lacha György 96.
 La Ferté 3.
 Lajmeri János 90. -Lőrincz 34. -Tamás
 34. -Vincze 34.
 I. Lajos 45. 91.
 Lajvér (Laymer) 36. 90.
 Lak 26.
 Lakatos Antal 96. -János 96.
 Laki Ferencz 96. -Imre 96. -Mihály 96.
 -Pál 96. Péter mester 26.
 Lángfő 36. 90. 91. 97. 98. -i birtok 91.

Lángos Ambrus 98.
 László 22. 23. 45. 46. 87. 92. 93. -apát
     59. -deák 96. -Domokos 92. -fia
     László 79. 80. -mester apja Tóttós 92.
 III László 66.
 V. László 22 50. 51. 52.
 Lateráni zsinat 37. 71.
 Leleszi Márton 35.
 Lénárd 99. 103.
 Lengyel kolostor 77.
 Leo 103.
 Leperd 49.
 Létras György 98. -Kelemen 98.
 Lévai Cseh Péter 44. 84. 85.
 Levéldisz 15.
 Lipót 103.
 I. Lipót 20. 62.
 IV. Lipót 5.
 Lippai György 61.
 Liptai László 64. 102.
 Livóniai kolostor 77.
 Lotha 36. 91. 92.
 Lőrincz 103.
 Lőrinczdeák 84. -fia Bernát 88.
 Lőrinczfő Gergely 98.
 Luka Domokos 97. -Gergely 97.
 Lukács érsek 33. 73. 74.
 Lukafalvay Albert 84.
 Lusta (Lwstra) Máté 97.
 Lyoni zsinat 37.

Macsói bán 84. 85. 91.
 Madanek Antal 97.
 Madaras Benedek 97.
 Magyarország 4. 5. 33.
 Magyar-Szék 24. 25.
 Malonyai Pál 63. 102.
 Malomszeg halastó 26.
 Mányoky Miklós 63.
 Marcell fia Miklós 46.
 Mária királynő 93. -Siblok 18. -Széplak
     18. -Terézia 22. 62. 63.
 Márk püspök 53. 57.

Maróthfalvi Péter 45.
 Maróthi János 36. 44. -Mátyás 91.
 Márton apát 79. -bán 44. -szerzetes 85.
 Martonos 34.
 Máté apát 36. 44. 102.
 Mátyás 43. 47. 53. 54. 55. 56. 57. 58.
     59. 102. 103. -fia Mihály 87. -job-
     bágy 95. -király 49. -Miklós 97.
 Mátyus Albert 97.
 Mátyusháza 47. 81.
 Mélytő 42.
 Mérey Mihály 21.
 Merezy György 96.
 Mészáros Antal 96. -Benedek 96. -György
     96. -István 96.
 Mesztegnyei Szerecsen Péter 90.
 Micho 88.
 Mihály apát 24. 27. 42. 43. 46. 47. 79.
     80. 81. 87. 88. 93. 94. 102.
 Miklós 44. 45. 46. 103. -apát 38. 101.
     -biboros 56. -fia Miklós 88. -ország-
     bíró 88. -plébános 79. 83.
 V. Miklós pápa 50. 52.
 Mikos Ferencz 63.
 Mitterpacher Dániel 63. 102.
 Moghi Domonkos 69.
 Moha 36. 94. 96. 98.
 Mois nádor 34.
 Molnár Gál 96. -Mátyás 97.
 Monasteriologia 6.
 Monte Cassino 68. -i apátság 68. 72.
 Monyorókeréki Elderbach Berthold 52.
 Mórág 36. 94. 97. 98. -Benedek 97.
     -i Máté 97.
 Móricz kanonok 87.
 Morimond 3. 4.
 Morimundus 3. 4.
 Myskovszky Viktor 7.

Nagy András 21. -Benedek 86. 96.
 Nagy Boldogasszony 35.
 Nagyfalú 42.
 Nagy Benedek 98. -Damján 97. -Deme-

ter 97. -István 97. -Kelemen 98. -Lajos 28. 36. 40. 44. 45. 80. -Márton 97. -Máté 97. -Miklós 97.

Nagyszombati egyetem 21.

Nagyvárad kanonok 64.

Nemző Mihály 97.

Nécsesi Bálint 64. 102.

Nemes Gergely 98.

Német-Bóly 91. -i 34. -ország 48.

-Szék 24.

Niczky Benedek 89.

Nyék (Alsó-Nyék) 36. 94. 95.

Nyilas Egyed 96.

Nyitrai kanonok 64. -püspök 58. 60. 66.

82. 90. 95. 98. -püspökség 56. 58.

60. 98.

Nyúl Balázs 87.

Obert mester 31.

Opuliai László 86.

Orbán Máté 96.

IV. Orbán pápa 37.

V. Orbán pápa 40. 77.

Ormándi István 45. -Kozma 45.

Orrey 34.

Ortolfus apát 101.

Ostiai püspök 70.

Oszlopfő 17. -keresztmetszete 17.

Oszloptő 19.

Ottó 4.

Ozsvát püspök 20.

Ófalu 49.

Óvári Konrád mester 35.

Öcsény (Eöcsény) 82.

Pakosi Gergely 87.

Pál 46. -bíró 34. 87. -fia János 87. -fia

Lipót 92.

Pálczatag 16.

Pálfalvi 44.

Palóczi Máté 49.

Pani Miklós 59.

Pánthos Antal 97. -Tamás 97.

Pannonhalma 72. -i (szent-mártoni) apát

59. 68. 69. 70. 71. 72. -főapát 68.

-apátság 33. 55. 56. 57. 71. 72

-konvent 72. 73. -i benedekrendű pap

71. -i perjel 72. 73.

Pap Andás 97. -Jakab 96. -István 96.

-Kelemen 96. -Mihály 97. -Orbán 96.

-Péter 96.

Pápai kincstár 37. -nunciatura 63.

Papanek Márton 21.

Páris 4.

II. Paschal pápa 70. 71.

Pásztói János 81.

Pauli birtok 36.

Pazmanacum 64.

Pécs 44. 93. -i egyház 14. -i egyház-

megye 24. 25. 37. -i hegység 6. -i

kanonok 63. 64. -prépost 75. 76. -i

püspök 32. 37. 65. 66. 76. -i püspök-

ség 31. 60. -i szék 61. -i káptalan

24. 88. 90. 93.

Pécsvárad 93. -i apát 73. 75. -i apátság

35. -i convent 45. 46. 80. 81. 85. 89.

90. 92. -i káptalan 92.

Perczel József 21. 22. -Miklós 22. -Mór

22.

Perényi Péter 47.

Pesti bíró 99. -archidiákon 95.

Péter 44. -bíró 87. -deák 79. 80. 81.

87. -fia Egyed 35. -polgár 20.

Pethe István 96. -Mátyás 97.

Petheő Bálint 96.

Petherdi Gergely 97.

Pethew Pál 96.

Pezew Illés 96.

Pilisi apát 77.

Pillérláb 19.

Pintér János 97.

Pipitér Pál 96.

II. Pius 49. 54. 55. 56. 57. 58.

Pog v. Nagyfalv 36. 42. 79. 95.

Pohárnok Tamás 86. 96. 98.

Pontigny 3

Porkoláb Pál 97.
 Porosz kolostor 77.
 Poroszlói Péter 85.
 Pontiniacum 3. 33.
 Posgay Ferencz 63.
 Pothon 82.
 Potraházi László 82.
 Pozsonyvármegye 61. -i kanonok 62.
 Pörböl 36. 95. 96. 98. -i Miklós 96.
 Praenestei püspök 74.
 Premontreiek 37.
 Punctátor 51.
 Fusztha Tamás 97.
 Fypo János 97.
 Pythrolf 99. 103.
 Pytrolch szerzetes 38. 80. 103.
Radmannsdorfi plébános 52.
 Ravasz Antal 97.
 Rendek József 64. 102.
 Residentia ügy 77.
 Reuni (Runa) apát 33.
 Róbert püspök 68. 69. 70. 72. 74.
 Rozgonyi János 56.
 Róbert apát 3.
 Róma 31. 43. 53. 55. 57. 58. 66. 74.
 75. -i prokurátor 25. -i szék 57. 71.
 75. 77.
 Rómer Flóris 7.
S. földvári apát 31.
 S. plébános 34.
 Saágh 36. 82. 97. 98. 99.
 Saár folyó 26.
 Saár Gál 98. -István 98. -Lőrincz 98.
 -Máté 98.
 Sagan fia Achy 87.
 Sági Vincze 98. -János 98.
 Sajnovics Mátyás 63.
 Salix János 61.
 III. Sándor pápa 71.
 Sántha Tamás 97.
 Sarath Jakab 98.
 Sárközi Miklós 79.

Saroghi Miklós 47.
 Sároki Jakab 46. -Sebestyén 45.
 Sárváry Mihály 82.
 Sárviz 6. 26. 37.
 Saska János 96.
 Saska János 45. -András 101.
 Sather Dénes 96.
 Sattelbach 4.
 Scekedor 29.
 Schilson János Mihály 21.
 Scymide 34.
 Seb Benedek 97.
 Sebestyén kolostor 88. -nemzetség 88.
 Sekudvar 29.
 Sikador 29.
 Siccodoro 29.
 Sicodor 30.
 Sicudor 30.
 Sigry László 96. -Mihály 96.
 Sikador 30.
 Siklós 3. -i apát 63.
 Simon comes 99. 100. -Gergely 98. -fia
 Benedek 46. -fia Péter 46.
 Simontornya 23. 93. -i Imre vajda 92.
 -i István 52. 93. 94.
 Sipos Pál 96. -Péter 96.
 Sári Domján 96.
 Siró Máté 97.
 Soldos Miklós 96. -Sebestyén 96.
 Solthi Gáspár 97.
 Solthos Domján 96.
 Somogyvármegye 69. -i konvent 85. -i
 tized 70. 71. 72. 73.
 Somogyi Bálint 96. -Mihály 96.
 Somos Miklós 45.
 Soós Dénes 96.
 Sörös István 96.
 Stekdor 30.
 Sulyok Illés 46.
 Sváb Frigyes 4.
 Sygai Demeter 96.
 Sygry János 91. -István 91. -Lőrincz
 91. -Miklós 91.

Syke Tamás 97.
 Syko Kelemen 97.
 Szabó Albert 96. -Balázs 87. -György 96. -Imre 96. -Máté 97. -Pál 100.
 Szakajtott Lőrincz 96.
 Szakállas Passár Demokos 27.
 Szánthó János 97.
 Szapudi Gergely 91. -István fia Miklós 79.
 Szarka Benedek 96. -Máté 96.
 Szécheni Frank 47. 87.
 Széchenyi Pál 63.
 Széchi Dénes 56. 58. -Miklós 91. 92. 93.
 Szék 23. 24. 25. 26. 30. 96. 98. 99. -i apát 25. 36. 82. -i apátság 25. 50. 51. 55. 56. 57. 58. -i plébános 83.
 Székes Fehérvári Jánosvitézek 33. 73. 87.
 Szekszárd 6. 23. 88. -i apát 71. 73. -i apátság 33. 59. 73. -i gubernátor 60. -i konvent 26. 27. 79. 81. 82. 91.
 Székmál 36. 99. -i szőlő 99.
 Szél Balázs 45. -Jakab 45. -István 45.
 Szélkút 49.
 Szent Bernát 3. 4. -Gergely 49. -György 47. 48. -Háromság 20. -István 70. 71. 72. -Kereszt 40. -László 70. -Lipót 4. -Mihály 35. -Miklós 31. -Miklósi Benedek 91. -Sebestyén 43.
 Szép Albert 97.
 Szepesi Henrik 44. -Jakab 46. 92. -kanonok 64.
 Széplak 3. 18. 20. 21. 22. -i rom. 3. 13. 22. -i templom 8. 11. -i völgy 18.
 Szeretche 88.
 Szilágyi Mihály 56.
 Szilvás Orbán 96.
 Szilveszter pap 88.
 Szlavonia 30. -i herceg 75. -i kolostor 77. -i templomosok 75.
 Szöllősi Bakon 46. -Pető fia László 48.
 Sztárek Lajos 64. 102.
 Szűcs Dénes 96. -Péter 96.
 Szűz Mária 50.

Tádé 103.
 Takács Lőrincz 96.
 Tamás 36. 38. 43. 80. 83. 89. 99. 101. 102. -fia Bereczk 87. -Gergely 87.
 Tamásfalvi János fia Péter 95.
 Tamási Henrik 22. 23.
 Tarancz Márton 97.
 Tarródi János 63.
 Tatai apát 63.
 Templomosok 33. 75.
 Tepej (Toppey) 70.
 Tetőtorony (Dachreiter) 18.
 Tharsa Máté 97.
 Theodorik 103.
 Theresianum 27. 60. 62.
 Thorcha Lukács 96.
 Thwhaiu (Tühaju) András 97.
 Titeli egyház 88. 90. -kanonok 59. káptalan 49. 59.
 Tokos Féter 97.
 Tolnai Benedek 98. -György 98. -Mihály 98.
 Tolnavármegye 24. 26. 36. 81. 87. 88. 90. 94. 95. 98. 99.
 Toppey plébánia 71. -i kápolna 69.
 Tóth Antal 96. -Bertalan 97. -György 97. -János 96. 97. -Illés 97. -Kelemen 97. -Lőrincz 96. -Márton 96. 98. -Máté 96. 97. -Mihály 97. -Ozsváth 96. -Pál 96. 97. -Péter 97. -Simon 96.
 Tothy 86.
 Tóvölgyi (de Thowold) Imre 87.
 Török Balázs 97. -Pál 97.
 Tóttós 36. 38. 39. 49. 79. 80. 95. 100. -fia László 45. 46. 91. 92. -János 48. -László fia János 48. -László 79. -testvérek 47.
 Trencsényi plébános 64.
 Trienti pap 63.
 Trium Fontium 33.
 Truman 5.
 Turóczi 22. 23.
 Twinous 103.

- Ugod-Széplak 22.
Ugodi várnagy 82.
Ugrin 65. 70.
Ujfalú (Novu falu) 34. 36. 97. 98. 100.
Ujlaki 52. -István 84. 85. -Miklós bán
22. 52. -vajda 50. 56.
Ujmáli szőlő 100.
I. Ulászló 22. 23. 52.
Ulrik 103.
Urias (Uros) főapát 68. 69. 70. 71. 72.
- Váci kanonok 77. 95. -püspök 32. 66.
-püspökség 60.
Vajas folyó 36. 88. -Pál 97.
Valkai Mihály 96.
Valkóvármegye 36. 89.
Valter 103.
Vámos Péter 96.
Várad 57. -i kanonok 63. -i püspök
54. 66. -püspöki szék 58. -püspök-
ség 55. 57.
Varga Pál 89. 98.
Vargha István fia András 96. -László 96.
Varyadi Péter 48.
Vas Simon 97.
Végh Mihály 96.
Venczel (gazda) 92. 103.
Verőczei comes 53.
Veszprémi egyházmegye 70. 71. 73.
-püspök 66. 68. 69. 70. 71. 72. 76.
-püspökség 33. 71.
Veszprémvármegye 82.
Vienni zsinat 38.
Visegrád 50.
- Vising Márton 101.
Vitéz János 49. 53. 54. 55. 57. 58.
Völgyesség 6.
Vörös László 95.
Vörösmarty 22.
- Wachy-i (egyház) 90.
Weichard 101.
Weikhard apát 86.
Wellehrádi apát 61. -apátság 61.
Wernherus 103.
Wesseni László 55.
- Zabarius Miklós 87.
Zágráb 49. -i püspök 52. 56. -i püspök-
ség 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. -i
püspöki szék 57.
Zakai Gál Máté 96.
Zalai János 95.
Zamarus 49.
Zebegényi (egyház) 90.
Zeche Ambró 98.
Zeck 30.
Zeek 23. 30.
Zeghzard 23.
Zeghzardom 23.
Zek 23. 30.
Zekas Demeter 87.
Zhunda 34.
Zirczi apát 32. 33.
Zochud 34.
Zsidói András fia Imre 81.
Zsigacsárda 18.
Zsigmond király 25. 28. 42. 44. 48. 49.
80. 84. 94. -prépost 20.

NÉV- és TÁRGYMUTATÓ

az »Oklevéltár«-hoz.

Albert 114.

Altamer Péter Pál 131. 132.

Almás birtok 113. 114.

Ambrus 113.

András 109. 114. 115.

Antal deák 112. 113.

Austria 129. 132. 133.

Bachkay Miklós 117.

Bálint 114.

Balogh Máté 114.

Baranyavármegye 117. 122.

Bécs 131. 132.

Béla király 117.

Benedek 114.

Berek erdő 114. -es 114.

Berekal 123.

Bertalan 114.

Berzsényi Porkoláb Kelemen 122.

Beseneu Fülöp 111.

Bessenyő 117. -i Fülöp 112.

Boszniai egyház 112.

Buda 107. 108. 111. 112. 116. 118. 121.
123. 124. 129. -i egyház 116.

Calidae Superiores Termae 123.

Chechew Miklós 113.

Chykador 107. 108. 109. 111. 116. 117.
118. 119. 121.

Cikador 126. 132.

Comanok 113.

Cseh Péter 118. -ország 111. 112. 123.
125. 127.

Csikador 128. 131.

Csupor János 130.

Cykador 112. 124.

Czigador 127.

Czikador 109. 124. 127. 129. 130.

Czikádori apát 107. 108. 109. 111. 112.
116. 119. 121. 124. 125. 126. 127.

131. -apátság 107. 113. 116. 122. 128.

129. -egyház 119. -gubernátor 122.

-kapitány 122. -konvent 107. 108.

109. 111. 112. 117. 118. 119. -szent

Szűz 108.

Cziszterczi apát 124. -rend 109. 124.
125. 126.

Dalmacia 111. 112.

Dalsa Miklós 114.

Danubius 110.

Dénes fia János 114.

Dersawothi Gergely 113. -mester 114.

Domján 114.

Dorottya 115.

Drava 107. 108. 109. 119. 120. 121.

Egresto 110.

Elyewelgh 120.

Erdélyi János 114. -vajda 122.

Erzsébet 122.

Eszéki vám 107. 108. 116. 119. 120.

Esztergomi plébános 128. -primás 125.
126.

Ezeek 107. 108. 109. 116. 117. 118.
119. 120. 121.

Ezek 120. 122.

Ewtws 108.

Farkas Mihály 114.

Fejérmegye 130. -i jegyző 130.

Felberthall 125. 126.

Felberthali Salix János 124. 125. 126.

Felsőhévvízi prépost 123.

III. Ferdinánd 124.

Ferencz 114.

Fülöp 114.

Garai László 113. 116. 120. -Miklós nádor 109. 110.

Gáspár 118. 119. 120. 121.

Géza király 117.

Gottfried kanonok 126.

Gyewrka Antal 123.

Győr 129. -i alispán 130. -egyház 130.

-harminczados 129. -megye 130.

György 108. -fia Fábián 114. -Mihály

114. martyr 111. 112. 113. 120. 121.

-mester 115.

Halasi István 126.

Hermann 109.

Horvátország 111. 112.

I mre apát 111. 112. 116. 117. 118. 120. -király 117. 118.

István 114. -bán 118. -király 117.

Izmaelita 117.

János 115. -bán 118. 119. 120. 121.

Jaszlóczy Jakab 126. 127. 128.

Jaurinum 130.

Jó Péter 113.

I. József király 127.

Kalocsai érsek 130.

Kaymathi Lőrincz 117.

Király István 129.

Koroghi Fülöp 107. 108. 109. 111. 112.

119. -Gáspár 116. -János 116. 120.

122. -István 111. 112. -László 107.

108. 109. 119. -testvérek 108.

Kovács Pál 131.

Kuni birtok 107. 116.

Kwni 107. 108. 116.

Laak 113. 114.

I. Lajos király 110.

Lak (birtok) 113.

László fia Bertalan 115.

Lepeth 111.

Lévai Cseh Péter 117.

I. Lipót király 126.

Lippay György primás 125. 126.

Lőrincz 113.

Lukafalvay Albert 116. 120.

Lypoth 112.

Macsói bán 116. 117. 120. 122.

Magyarország 109. 110. 111. 112. 116.

117. 120. 124. 125. 126. 127. 128.

131. 132.

Malonyai Pál 127. 128. 129.

Mányoki Miklós 129. 130.

Mária Terézia 130. 132.

Márton 120.

Miczky Benedek 113. 114. 115.

Mihály 113. 114. 116. 117.

Miklós 118. -mester 115. -nádor 107.

108. 118. 119. -plébános 107.

Mikos Ferencz 130.

Mitterpacher Dániel 132.

Morvaország 125. 126.

Myczk Benedek 113.

Myltov 110.

Nagdfalu 110.

Nagyfalu (Pog) 109.

Nagy János 113.

Nyitrai püspök 125.

Ofalw 112.

Offalu 111.

Olenius Gottfried 125.

Osvald püspök 123.

Paloch 111. 112.

Palóczi Márton országbíró 111. 112.

Parvus Kelemen 114. -Máté 113.

Pécsi egyházmegye 109. 124. 126. 127.
128. 129. 131. 132. -i kanonok 132.

Pécsváradi konvent 107. 116. 119. 120.
121.

Péter 123. 124.

Pog (Nagyfalu) 109.

Poroszlóy Péter 118.

Pozsgay Ferencz 130.

Posonium 129.

Pozsony 125. -i curia 126. -egyházme-
gye 128. -kanonok 126.

Praemontrei kanonok 125. 126.

Prága 126. -i vár 127.

Pug 110.

Radol Mihály 114.

Radwán Mátyás 114.

Regensburg 124.

Rutkay András 125.

Sajnovics Mátyás 130.

Sarwyze 114.

Scardoni püspök 131.

Sebek 114.

Sebes Gál 114.

Szécsényi Pál 130.

Seregel Kelemen 114.

Siklósi apát 130.

Somogyi konvent 116.

Szék 122. -i apátság 113.

Szekszárd 113. -i convent 111. 112. 113.

Szelepcsényi György 125.

Szent Háromság 123. -Mária 116. 120.

122. 124. 125. 127. 128. 129. 130.

131. 132. -mártoni Erchy Bálint 113.

-Mihály 111.

Széplak 123. -i lakos 123.

Tamás 114. -apát 107. 108. 109. 119.

Tarrodi János 130.

Tatai apát 130.

Tolnavármegye 122.

Tóth György 114. -Kelemen 113. -Lő-
rincz 113.

Tribunici püspök 128.

Tridenti egyházmegye 130.

Tyma Márton 113.

Ulászló király 123.

Varga Mihály 114.

Vienna 129. 132. 133.

Vincze 113, 115.

Was Gergely 114.

Wegh Mihály 114.

Wellehrádi apát 124. 126. -apátság 125.

Wog Mihály 114.

Wyd 108.

Wylaky István 117. -Miklós 122.

Wylkotha Simon 114.

Zabrdovici apát 125. 216.

Zágrábi püspök 123.

Zamarus 111. 112.

Zeek 107. 114. 116. 120. 122.

Zeephlak 123.

Zelkuth 111. 112.

Zenthmarton 113.

Zsigmond király 111. 112. 117. -pré-
post 123.

A műben levő templomrészletek és pecsét.

A széplaki templom alaprajza	8. l.
A széplaki templom szentélyének kereszt- és hosszmetszete	11. l.
A széplaki rom éjszakkeletről tekintve	13. l.
Románkori stilizált levéldísz	15. l.
Oszlopfő és keresztmetszete	17. l.
Csavart oszlopfő és pillérláb	19. l.
A cikádori konvent pecsétje 1382-ből	41. l.

TARTALOM.

Előszó	I.—IV.
I. RÉSZ : A CZIKÁDORI APÁTSÁG TÖRTÉNETE.	1—100 l.
I. Fejezet: <i>A czikádori apátság megalapítása és színhelye.</i>	1—27 l.
A ciszterczi rend keletkezése és elterjedése. Freisingi Ottó származása és tanulmányai. Pelépése a ciszterczi rendbe. Befolyása a ciszterczi rend terjedésére. Heiligen-Kreuz alapítása. A legelső ciszterczi apátság megalapítása Czikádoron. Vélemények a czikádori apátság színhelyére nézve. A széplaki rom földrajzi fekvése. A közvélemény és egyes tudósok Czikádort Czikó mellett keresik. Ásatás a Czikó melletti romoknál. A kiásott alapfalak és a talált műrészletek kizárják, hogy a czikádori apátság Czikó mellett volt. Az egyes monumentális templomkövek ismertetése. A czikói romok a régi Széplak maradványai. Széplak sorsa. Bizonyítékok, hogy a czikádori apátság Bättaszéknél, sőt benn Bättaszéken volt.	1—27. l.
II. Fejezet: <i>A czikádori apátság élete.</i>	28—64. l.
Az apátság alapításának ideje. Az apátságot II. Géjza király alapítja. Czikádor neve okiratainkban. Kalán pécsi püspök a földvári apátot Czikádorra zárátja. Estoras Demeter nem volt czikádori apát. A czikádori apátok mint pápai megbizottak. A czikádori apátokat a nagykáptalan megbizza. A czikádori konvent hiteleshelyi működése.	28—36. l.
A czikádori apátság birtokai. A czikádori apátság bortermelesének megszorítása III. Incze által. Pápai adózás. A czikádori apátság a tatárjárás alatt elpusztult. Lassan épül föl újra. Az atyaapáti intézmény. Az idegen származású apátok kárára vannak az apátságnak. András apát küzdelme Henrik pilisi apáttal. Az anyagi bajok orvoslása Nagy Lajos király által. A gazdasági viszonyok javítása nagyon nehezen megy. IX. Bonifác Tamást reservatio útján teszi czikádori apáttá. Máté apát hazafias közreműködése Maróthi János és társainak kiszabadításában. Az apátság surlódása a Báthmonostori Tóttösökkel.	36—49. l.
A czikádori apátság a benedekrendűek kezén. Zsigmond király a czikádori (széki) apátságot a budai káptalanba akarja kebelezni. Berzsenyi Porkoláb Kelemen gubernátorsága. A zágrábi püspökség zavarai a XV. század közepén. Vitéz János, Csupor	

Demeter és Debrenthei Tamás a zágrábi püspöki széken. Mátyás király Vitézt akarja Zágrábba helyezni. Levelezése ez érdemben II. Pius pápával. II. Pius álláspontja. Debrenthei czikádori apát (gubernátor) lesz. Vitéz János és Debrenthei surlódása. Debrenthei hűtlenségi bűne. A czikádori apátság gazdasági állapota Debrenthei gubernátorsága idején. Debrenthei pere a titeli káptalannal.	49—60. l.
Az apátság sorsa Debrenthei Tamás után. A ciszterczi rend vissza akarja szerezni Czikádort, — de nem sikerül. Az apátság birtokai a bécsi Theresianumba kebleztetnek. A címzetes czikádori apátok.	60—64. l.
III. Fejezet: <i>A czikádori apátok pápai megbízatásai</i> . . .	65—78. l.
IV. Fejezet: <i>A czikádori apátság birtokai és jövődelmei</i>	78—100. l.
Függelék: <i>Czikádori apátok és czikádori rendtagok.</i> . . .	101—104. l.
II. Rész: OKLEVELEK	105—133 l.
Név- és tárgymutató az I. részhez.	134—144. l.
Név- és tárgymutató a II. részhez.	145—147 l.
A műben levő templomrészletek és pecsét.	148. l.

Sajtóhibák.

6. l. fölül 12. sor	rosdozó	h. roskadozó.
16. l. fölül	korony	h. horony.
23. l. alul 8. sor	a	h. s.
24. l. alul 11. sor	földművelésre	h. a földművelésre.
25. l. alul 1. sor	bőveben	h. bővebben.
44. l. alul 3. sor	névű	h. nevű.
